

Onsdagen den 30 januari

kl. 10.00

Anmälan om kompletteringsval till valprövningsnämnden

*Allmänpolitisk
debatt*

§ 1 Anmälan om kompletteringsval till valprövningsnämnden

TALMANNEN:

Centerpartiets partigrupp har anmält att partiets suppleant i 1979 års valprövningsnämnd sekreteraren Erik A. Eriksson avlidit. Partiet har som ny suppleant i valprövningsnämnden anmält Bengt Kindbom.

Erik A. Eriksson var också suppleant i den år 1976 utsedda valprövningsnämnden. Med hänsyn till att vissa ännu ej avgjorda besvärssärenden rörande kommunalvalen föregående år skall prövas av valprövningsnämnden i den sammansättning som denna då hade, har centerpartiets partigrupp föreslagit att Bengt Kindbom skall utses som suppleant även i den gamla valprövningsnämnden.

Talmannen förklarade vald till

suppleant i såväl 1976 som 1979 års valprövningsnämnd

Bengt Kindbom (c)

§ 2 Justerades protokollet för den 22 innevarande månad.

§ 3 Föredrogs och hänvisades

Redogörelse

1979/80:2 till finansutskottet

§ 4 Föredrogs och hänvisades

Motion

1979/80:1904 till skatteutskottet

§ 5 Föredrogs och bifölls

Interpellationsframställningarna 1979/80:127 och 128

§ 6 Allmänpolitisk debatt

OLOF PALME (s):

Herr talman! Många känner i dag djup oro för ett krig mellan supermakterna.

Sovjetunionens aggression i Afghanistan, som med rätta fördömts i hela världen, utlöste den aktuella krisen mellan supermakterna. Men under hela

Onsdagen den
30 januari 1980

*Allmänpolitisk
debatt*

det senaste året har förhållandet mellan dessa gradvis försämrats. I Förenta staterna har man tyckt sig finna en förnyad sovjetisk expansionism som upplevs som ett allvarligt hot mot vitala amerikanska intressen, framför allt i Mellersta Östern. I Sovjetunionen tycks man ha upplevt ett minskat amerikanskt intresse för avspänningspolitiken, en skärpning av USA:s hållning i skilda frågor, alltmer högljudda krav på förnyad kapprustning.

Så har motsättningarna gradvis trappats upp fram till dagens nedfrusna förbindelser.

Säkerligen vill ingen av supermakterna ett krig. De vet alltför väl vad det skulle innebära även för egen del.

Men vi får därför inte underskatta lägets allvar.

Där finns risken att dessa supermakter på allt starkare kollisionskurs mot varandra kan snubbla in i en väpnad konflikt. Det finns djup oro på många håll över att statsledningarna i supermakterna inte har förmåga att hantera en krissituation. I ett läge när dialogen förstummas och kontakterna slammat igen, finns alltid risken för en felbedömning av motståndarens avsikter och därmed förhastade aktioner. Just i dessa dagar är det därför särskilt viktigt att alla krafter sätts in för att upprätthålla freden.

Där finns vidare faran för att dagens krissituation skall sätta i gång en ny kapprustningsväg. Ibland har man ett intryck av att supermakterna rustar upp sin militära styrka för att dölja sin politiska svaghet. Men de rustar sig till en allt större otrygghet. Risken är stor att dessa väldiga vapenarsenaler, alltmer svåröverskådliga, med allt kortare varningstider vid ett anfall, till sist utlöser ett storkrig. Ju längre kapprustningen fortgår, desto större blir riskerna för krig.

Det finns i detta allvarliga läge skäl att helt kort understryka några av grundvalarna för vår alliansfria utrikespolitik.

Neutralitetspolitiken måste stå orubbligt fast. Vi skall icke låta oss dras in i supermakternas militära allianser, inte i ett kallt krig. Neutralitetspolitiken måste präglas av fasthet och kontinuitet och stödjas av ett efter våra förhållanden starkt försvar.

Sverige måste stödja de små ländernas strävan att värna sitt oberoende. I en tid som präglas av växande motsättningar mellan stormakterna finns det en risk för att dessa länders intressen träds för nära. Vi vet dessutom att i det kalla krigets tid skärps behandlingen av oliktankande, då hårdnar förtrycket i stormakternas slagskugga.

Vi har sett exempel på detta i Afghanistan, där Sovjetunionen har marscherat in. Afghanistan är i dag ett ockuperat land.

I Cambodja pågår just nu vad som riskerar att bli ett folks och en nations dödskamp. Situationen beskrivs av den engelske journalisten William Shawcross på följande sätt: Om ingen uppgörelse kan träffas som garanterar landet en neutral ställning "tycks det nu oundvikligt att Cambodjas förintelse kommer att fullbordas. Denna förintelse, om den tillåts ske, kommer inte att bli lätt att förklara för våra barn. En gång kommer Cambodjas död att betraktas som en av det tjugonde århundradets största förbrytelser. Vad som kommer att upplevas som ännu mer oförståeligt och oförläpligt är att denna

icke ägde rum plötsligt, oväntat, över en natt, utan under tio år.”

Vi får i denna det begynnande kalla krigets tid inte glömma problemen i Indokina. Jag kommer i annat sammanhang att återkomma därtill.

Folket i Zimbabwe har i årtionden kämpat för sin nationella frihet – mot kolonialmakten, mot den vita rasistregimen. Nu står man på tröskeln till oberoende. Den engelska regeringen har lagt ner ett mycket förtjänstfullt arbete för att få en fredlig uppgörelse till stånd. Desto större oro känner man inför underrättelser om att den engelska guvernören tillåter sydafrikanska trupper på Zimbabwes jord, att Patriotiska frontens partier på olika sätt hindras i sitt arbete, att den rhodesiska armén och de beryktade s. k. hjälptrupperna används för att skrämma befolkningen. Det är viktigt att det görs klart för den engelska regeringen att opinionen i andra länder noga följer det som händer. Det vore djupt tragiskt om chansen till en fredlig lösning i Zimbabwe skulle spelas bort.

Sverige måste efter måttet av sin förmåga bidra till kampen för fred och mot kapprustning. Vi måste eftersträva en folklig mobilisering mot rustningsvanvettet och att medverka till att människornas oro och fredslängtan formas till ett mänskligt och konkret krav på besinning, nedrustning, fred och solidaritet. Det är innebörden av arbetarrörelsens fredsappell, som vi nyligen antagit.

Häromdagen läste jag i en amerikansk tidning en rapport från New York. Där står följande: Där så sent som i går alla var nedstämda av den svaga ekonomiska utvecklingen och de dystra utsikterna för framtiden, har pulsarna plötsligt börjat slå fortare därför att det kalla kriget verkar att komma tillbaka. Finansketsarna hoppas att detta skall bli ett ekonomiskt livgivande medel, ett elixir.

Dessa förhoppningar knyts alltså till en ökad produktion av stridsvagnar, flygplan och raketer – ting som i bästa fall förblir oanvända att rosta på någon militarismens bakgård. Om någon i stället sagt att nu skall vi smida plogbillar för att hjälpa de fattiga i världen, eller att nu skall vi sätta in stora resurser för att röja upp fattigdomen i våra städer, då hade man knappast talat om livgivande medel. Då hade vi fått höra talas om den fara för friheten som följer av att öka den offentliga sektorn och höja skatterna. Men i grunden är det ju bara fråga om för vilka ändamål vi vill öka produktionen och vilka värderingar som skall styra vår gärning.

Den internationella krisen – talet om livgivande medel är ju ett uttryck för den krisen – har hårt drabbat också Sverige. Genom vårt exportberoende och vårt beroende av importerad olja blir vi mycket sårbara.

Den borgerliga regeringen skall sålunda inte lastas för att vi drabbats av ekonomiska svårigheter. Det var oundvikligt. Men däremot måste den hårt kritiseras för att den inte givit medborgarna en riktig beskrivning av den ekonomiska verkligheten, för att den i väsentliga avseenden fört en oskicklig och orättfärdig politik.

För några veckor sedan lade den borgerliga regeringen fram en budget. Den rev slöjorna av valrörelsens skönmålning av det ekonomiska tillståndet i nationen.

I valrörelsen sade de borgerliga att de hade klarat krisen. Jag har här ett exemplar av Sydsvenska Dagbladet från den 15 september 1979 som pryds av en bild av de tre partiledarna. De säger där: "Vår politik har fört Sverige ur krisen." Man kunde under valrörelsen i tal efter tal höra budskapet att alla kurvor nu pekar åt rätt håll, och moderaterna förespeglade en skördetid av skattesänkningar.

Nu vet vi att vår ekonomiska situation i själva verket är mycket bekymmersam.

Nu vet vi att moderaternas skattesänkningsslöften efter valet vissnade med höstlöven.

Vi har ett gigantiskt underskott i statsfinanserna. Det är utan motstycke i vår historia, utan motstycke i vår omvärld. Det är ett uttryck för den borgerliga regeringens oförmåga att hålla kontroll över statsutgifterna och att skaffa tillräckliga inkomster till staten.

Vi har ett stort och växande underskott i våra affärer med utlandet. Det visar att vi som nation lever över våra tillgångar. 1976 hade vi som nation en fordran på utlandet. I dag har den förbytt till en skuld.

Industriinvesteringarna – framtidsbygget – har rasat med 35 % under den borgerliga regeringsperioden. Fortsätter detta står Sveriges framtid som industrination på spel.

Prisökningarna uppgick förra året till 11,3 %. Det är dubbelt så mycket som utlovades för ett år sedan. Sedan den borgerliga regeringen tillträdde 1976 har prisökningarna i vårt land varit 35 %.

Mot denna bakgrund söker ekonomiminister Bohman i finansplanen likväl teckna en rätt så rosenkimrande bild av det kommande årets ekonomiska utveckling.

Finansplanen har sannerligen fått ett mycket bistert mottagande, verkligen inte bara av socialdemokraterna.

Veckans Affärer skriver: "Bohmans påståenden skulle knappast klara Konsumentverkets regler för produktfakta."

I Affärsvärlden skriver SNS-chefen Bengt Rydén att finansplanen tidigare "kunde uppfattas som ett auktoritativt, genomarbetat och tungt vägande regeringsdokument, vilket ekonomiska aktörer runt om i landet med gott förtroende kunde lägga i botten på sina bedömningar och planer. Detta gäller inte längre. – – – Prognoserna får allt mer karaktären av förhoppningar och den planerade ekonomiska politiken kan man i bästa fall gissa sig till med hjälp av redovisade ambitioner och drömmar. Den senaste finansplanen är den hittills bästa illustrationen av detta "förfall". – Artikelns rubriken Finansplanens förfall.

De flesta sakkunniga tror att inflationen blir större, underskotten i utrikeshandeln större, exporten lägre, investeringarna lägre, tillväxten lägre än som förutspås i finansplanen.

På några veckor har sålunda ekonomiministerns prognoser rivits i trasor. Aldrig har i Sverige en ekonomiminister blivit så snabbt tilltufsad, till på köpet av dem han med sina besvärjelser vill få på gott humör.

Det värsta är emellertid att ekonomiministerns sagor och drömmar söker

dölja att regeringen inte har någon politik. Regeringen skyller ifrån sig – på oljeschejker, på den tidigare socialdemokratiska regeringen, på löntagarna, på kommunerna. Men man redovisar ingen handlingslinje för egen del. Därmed undergräver regeringen sin trovärdighet och sina möjligheter till ett förtroendefullt samarbete med skilda grupper. Låt mig ta några exempel!

Det första gäller löntagarna.

De svenska löntagarna har genom sitt samarbete i demokratiska fackföreningar på ett helt avgörande sätt bidragit till en socialt balanserad utveckling som varit gynnsam för hela det svenska folkhushållet.

Regeringen utsätter nu denna ansvarskänsla för allt större påfrestningar:

De nu vid årsskiftet genomförda sänkningarna av den statliga skatten har av den borgerliga riksdagsmajoriteten fördelats så, att en arbetare med en genomsnittlig inkomst får ca 100 kr. i skattesänkning, medan en höginkomsttagare med t. ex. 200 000 kr. i årsinkomst får nära 500 kr. i sänkt skatt per månad. Detta innebär väldiga svårigheter för de löneförhandlare som har den begripliga och berättigade ambitionen att sträva efter att de egna grupperna inte förlorar ytterligare i ekonomisk standard och att inte avståndet till bättre ställda grupper ytterligare ökas.

Det är naturligt att löntagarnas vilja att acceptera låga nominella löneökningar bestäms av hur de löneökningar man då avstår från används. Trots den väldiga överföring av finansiella resurser till näringslivet som skett de senaste tre åren har industrins investeringar under samma period gått ned med 35 %. I stället för att investera i nya jobb och i en ökning av produktionen placerar man sina pengar i avbetalningskredit, i spekulationsobjekt på fastighetsmarknaden eller flyttar dem t. o. m. utomlands. Det är närmast självklart att detta skapar tvivel hos löntagarna om det meningsfulla i att avstå möjliga löneökningar till företag där man har mycket små möjligheter att påverka överskottets användning. Det är närmast förbluffande att löntagarnas vilja att ta ett vidgat ansvar över de nu snabbt ökande vinsterna har mötts med ett sådant ointresse och kallsinne av regeringen.

Det andra gäller kommunerna.

I denna riksdag, som fattat många beslut om vidgade uppgifter och större utgifter för kommunerna, borde behovet av ett förtroendefullt samarbete mellan staten och kommunerna vara en självklarhet. Därför är det också mycket allvarligt när regeringen vill utsätta kommunerna för angrepp och bestraffningar.

Regeringsförslaget om att straffa kommunerna genom att inte betala det kommunala skatteutjämningsbidrag för 1981 som riksdagen tidigare fattat beslut om undergräver förtroendet för staten och skapar planeringssvårigheter, men betyder framför allt risker för den kommunala servicen och för höjningar av kommunalskatten.

Kommunalmän i centerpartiet plågas svårt av läget, skyller på moderaterna och säger att Bohman inte förstår kommunernas problem. Men centerpartiet har ansvar för Bohmans politik. I Sverige har regeringen ett kollektivt ansvar för sin politik, centerpartiet kan icke genom hänvisningar

till Bohmans person svära sig fritt från regeringen Fälldins politik. Det är en ganska grundläggande parlamentarisk regel.

Det tredje gäller de utsatta grupperna i samhället.

En politik som skall kunna övervinna de svårigheter som vi står mitt uppe i måste vara rättvis och solidarisk.

Årets budgetförslag aktualiserar ett nytt exempel på en orättfärdig borgerlig politik. Riksdagen beslöt i början av 1970-talet att inkomstskyddet vid arbetslöshet skulle ligga på ungefär samma nivå som vid sjukdom. En enhällig riksdag ansåg det inte rimligt att till arbetslöshetens sociala och psykiska bördor också lägga tunga ekonomiska bekymmer.

Reformen förutsatte att ersättningen höjdes i takt med att lönerna ökade. Så har inte skett. Därmed har den ekonomiska tryggheten vid arbetslöshet gröpts ur. Ersättningen har för en pappersarbetare i kontinuerlig drift sjunkit till 66 % av lönen och för en yrkesutbildad byggnadsarbetare till 64 % i stället för 90 %. Med hänsyn till den mycket snabba inflationen kommer ersättningen snart för många att sjunka till 50 %. Det betyder att det blir mycket svårt att försörja sig och sin familj vid arbetslöshet. Vilka är det då som drabbas? Det kan man ta del av i massmedia varje dag. Skogsägarna vill lägga ned driften vid Böksholm, Emsfors, Fridafors. Göta och delar av Lessebo. Det betyder arbetslöshet för många människor. Samma hot vilar över glasbruksarbetarna i Småland, de anställda vid Tretorn, varven osv., och vi kommer nog dess värre att få många fler exempel.

Så blandas oron för att jobben försvinner och bygden utarmas med den rent ekonomiska otryggheten, som är följderna av den borgerliga regeringens kallsinne mot hårt drabbade människor.

Tänk vad noga den borgerliga regeringen har varit med att justera de höga inkomsttagarnas skatteskalor med hänsyn till inflationen! Det är inte lika noga med de arbetslösa.

Det fjärde området är något annorlunda till sin karaktär. Det handlar om inflationens och spekulatörens hot mot sammanhållningen inom nationen.

Regeringens oförmåga att lösa de ekonomiska problemen och värna den sociala rättvisan ter sig än allvarigare om man samtidigt betraktar hur spekulatör och smarta affärer alltmer tycks gripa kring sig, stimulerade av en ihållande och alltför hög inflation. En ekonomi som får en slagsida åt det hållet måste bli en osund och orättvis ekonomi. Ty det gemensamma för denna typ av affärer är inte att de genom produktiva insatser ökar våra gemensamma tillgångar. I stället handlar det om att överföra resurser från dem som står för de produktiva insatserna i samhället.

Var och en kan göra experimentet att bläddra igenom några större dagstidningar för att – i annonser och artiklar – se hur vår ekonomi beskrivs. Det är inte den seriösa informationen som sticker i ögonen, såvida den inte handlar om något storfinansiellt klipp där tusentals anställda byter ägare utan något eget inflytande och där den privata maktkoncentrationen ytterligare fördjupas. Dominerar gör i stället olika annonser, som utlovar läsarna stora vinster om de bara placerar sina pengar på rätt sätt. Där garanteras sagolika

värdestegringar på guldjetonger och diamanter. Där lockas till spekulatör i konst och frimärken, i tenntallriker och äkta mattor. Och ingen händelse tycks vara så obetydlig att den inte föranleder en ny serie minnesmedaljer i silver, guld eller platina, präglade i begränsade serier för att skapa konstlade knapphetsvärden. Och stora helsidesannonser beskriver bl. a. de skattemässiga fördelarna av att konsumera med kredit genom det senast introducerade kontokortet.

Samtidigt som man på detta sätt förespeglar människorna stora ekonomiska vinster blir bilden också tydligare av hur människor kommer i kläm och hur samhällssolidariteten skadas. Nyligen har riksdagen diskuterat riskerna med kontokortsfloran. Bankinspektionen varnar för handeln med säljarreverser, en handel som hotar många människors trygghet. Stora överpriser tas ut på nybyggda villor och fritidshus.

Så håller inflations- och spekulatörsekonomin på att bli ett av våra största samhällsproblem. Och det är många miljarder, som på detta sätt omfördelas utan att det sker som ett resultat av produktiva insatser eller fördelningspolitiska beslut. De som drabbas är småsparare, vanliga löntagare utan fastigheter eller andra liknande tillgångar.

Men det är inte bara genom denna omfördelning som inflationen skadar en sund ekonomi. Seriös näringsverksamhet ersätts alltmer av finansiella transaktioner. Det tycks vara inne att placera, inte att investera.

Samtidigt som inflationen på detta sätt försvagar ekonomin, så hotar den också att försvaga samhällsmoralen. Det är genom arbete vi skapar vår välfärd. Om detta samband mellan arbete och välfärd fördunklas är det fara å färde.

Mot den borgerliga inriktningen av politiken vill vi socialdemokrater sätta en politik som söker ett förtroendefullt samarbete också med löntagarna och med kommunerna, som inte låter de hårdast utsatta människorna bära de tyngsta bördorna; som återför skattesystemet till principen skatt efter bärkraft och röjer undan i spekulatör- och avdragsdjungeln.

Vi känner en djup oro över de tendenser till nedgång och försämring som kan förmärkas på olika områden inom svensk ekonomi och svenskt näringsliv.

Dödläget i den ekonomiska politiken måste brytas. Den borgerliga regeringens kraftlöshet måste ersättas med en långsiktighet och beslutsamhet i handlandet – först då har vi en möjlighet att lösa 1980-talets problem och återskapa tron på framtiden.

Målmedvetet måste politiken inriktas mot att under loppet av 1980-talet återföra ekonomin till balans. Detta kräver uppoffringar. För att minska underskottet i vår bytesbalans måste vi exportera mera. För att öka sysselsättningen i framtiden måste vi investera mera, spara mera. Vi måste få en utbyggd industri för att klara den växande oljeräkningen. Allt detta kräver resurser som vi måste sätta till nu – för att vi skall få det bättre i framtiden. För att vi skall kunna klara av detta och för att vi skall kunna skapa en uppslutning kring politikens mål och krav, är det nödvändigt att alla dessa olika åtgärder samordnas inom ramen för ett övergripande program för en rekonstruktion

av den svenska ekonomin.

Av avgörande betydelse för att nå framgång i dessa avseenden blir att vi för en beslutsam och framgångsrik kamp mot inflationen.

Kampen mot inflationen är det viktigaste inslaget i det stabiliseringsprogram som vi tillsammans med Landsorganisationen har lagt fram. Det kräver åtgärder i första hand på fem områden.

1. En betydande dämpning av inflationen och en begränsning av prisstegringarna på exporten för att vinna marknadsandelar.
2. En kraftig stimulans av investeringarna.
3. Löntagarinflytande över investeringarna.
4. Åtgärder mot spekulationsekonomin.
5. En skärpt valutakontroll.

Detta stabiliseringspolitiska program måste ses som en helhet. För det är endast ett sammanhållet program – som innehåller åtgärder på såväl prisernas och investeringarnas som skattepolitikens områden – som kan lägga en fast grund för en lugn avtalsrörelse. Det är genom denna samlade insats mot inflationen och för ökade investeringar som samhället kan göra sin insats för att stärka företagens konkurrenskraft och därmed också tillväxt och sysselsättning.

Rekonstruktionen av vår ekonomi förutsätter en långsiktig och förnuftig energipolitik. Jag är helt övertygad om att ett genomförande av den s. k. linje 3 i folkomröstningen skulle medföra en fortsatt nedgång för svensk ekonomi och för levnadsstandarden som den vanligen mäts. Oavsett hur man bedömer kärnkraftens och andra energikällors risker borde detta vara en bedömning som de flesta torde kunna dela. Vi har redan som det är mycket stora ekonomiska bekymmer. Till detta skulle vi föga en gigantisk kapitalförstörelse på 75 miljarder kronor eller mer, genom att vi inte får använda de reaktorer som är i drift, står färdiga eller är under byggnad. Samtidigt skall satsas stora resurser på att snabbt få fram alternativ energi, vilket i sak betyder kolkraftverk. Därmed skulle det bli oerhört svårt att på ett socialt rättfärdigt sätt klara upp våra ekonomiska problem.

En borgerlig politik av den typ vi fått uppleva, tillsammans med ett genomförande av centerns och kommunisternas förslag i energifrågan, skulle innebära att vi styr käpprätt mot en djupgående ekonomisk och social kris i Sverige före slutet av detta decennium.

Vårt skattesystem håller i dag på att undergrävas främst av inflationen. Det räcker inte till för att finansiera det offentligas utgifter. Det fördelar inte skatten efter bärkraft, och många höginkomsttagare har genom alltmer omfattande avdragsraseri kunnat klara sig ifrån en betydande del av skattebördan.

I stället för att angripa dessa problem har de borgerliga partierna fört en politik som urholkat rättvisan i systemet. Den färdriktningen måste brytas. Vi måste nu ta ett samlat grepp över hela det skattepolitiska området som återställer rättvisan och effektiviteten i systemet. Vi måste ange en klar färdriktning för det arbete som skall ge oss ett bättre skattesystem för 1980-talet. Även om inte alla förändringar kan genomföras på en gång, måste

dock riktlinjerna för det fortsatta reformarbetet stakas ut.

Vi kan inte ställa ut något löfte om en sänkning av det totala skattetrycket. Vi accepterar inte en social nedrustning som utgångspunkt för den framtida skattepolitiken. Skall vi kunna tillgodose de många människornas behov av trygghet och välfärd, måste vi också vara beredda att betala för detta genom våra skatter.

Vi har lagt fram ett program för hur vi ser på reformeringen av skattepolitiken i framtiden. Hörnstenarna i detta är följande:

Vi måste förskjuta skatteuttaget från hushållen till en indirekt beskattning.

Den indirekta beskattningen måste ske i formen av en allmän produktionsskatt.

Härigenom kan vi sänka inkomstskatten för vanliga inkomstagare och reducera marginalskatterna.

Vi måste begränsa avdragsrätten.

Vi måste planerligt bygga ut den kommunala skatteutjämningen.

Vi måste skärpa skatten på realisationsvinster.

Vi måste förstärka skattekontrollen.

En lag mot skatteflykt måste införas.

Det är av särskild vikt att avdragssystemet nu reformeras. Låt mig då först slå fast att det finns en lång rad avdrag som är berättigade och som måste vara kvar. Men det vi vill angripa är många höginkomsttagares planerade missbruk av avdragen. Man har tagit upp stora lån, får därigenom stora ränteavdrag, använder lånen för att köpa fast egendom som sedan tack vare den snabba inflationen stiger i värde, och sedan kan man ta ut värdestegringen med en lägre beskattning än vad som gäller arbetsinkomsterna. Det är denna rundgång mellan lån, ränteavdrag och spekulations- och värdestegringsvinster som nu måste brytas.

Det finns flera vägar att gå. Vi studerar nu med stort intresse en idé som utformats i Norge. Detta norska system förefaller öppna en möjlighet att förenkla avdragen och göra dem mer rättvisa samtidigt som marginalskatterna kan sänkas utan socialt orättfärdiga verkningar.

Det är modernt, herr talman, med svartsyn och pessimism, sägs det.

Visst är det ytterligt farligt om man icke vågar se problemen, utan glider med i utvecklingen, underlåter att handla.

Det är lika farligt att tro att det inte går att göra något åt problemen, att trots insikt förfalla till passivitet.

Man måste ha en klar insikt om problemen. Det har inte den borgerliga regeringen. Dess finansplan är en dröm i rosenrött, utan förankring i verkligheten.

Man måste på grundval av sin insikt vara beredd att handla. Det är inte heller den borgerliga regeringen. Splittrad och handlingsförlamad åker den slängkälke med utvecklingen.

Vi måste med en realistisk framtidstro gripa oss an med problemen. Ju längre vi skjuter dem framför oss, desto svårare blir det.

Herr talman! Jag vill till sist säga att de allvarligaste problem som vi i dag

Onsdagen den
30 januari 1980

*Allmänpolitisk
debatt*

ser i det svenska samhället är dels de ekonomiska svårigheterna, dels den sociala utslagningen och missbruket av alkohol och narkotika. Jag ville använda detta huvudanförande för att främst behandla ekonomin. Min tanke var att sedan i det traditionella 15-minutersanförandet ta upp sociala frågor, främst barnens situation och den sociala utslagningen. Sent i går eftermiddag fick jag det beskedet att de borgerliga i stöddig maktfullkomlighet hade berövat mig denna 15-minutersreplik. Jag får alltså vid ett senare tillfälle återkomma till dessa frågor, som ju under en lång tid spelat en stor roll för utformningen av arbetarrörelsens politik.

Låt mig bara slå fast: Vi får aldrig acceptera att människor stöts ut från den sociala gemenskapen och att människor går under till följd av alkoholens och heroinets dödshärjningar. Och till de borgerliga i kammaren vill jag rikta en vädjan: Rösta inte ännu en gång ner det socialdemokratiska programmet mot social utslagning, när det nu på nytt skall behandlas av riksdagen! Låt oss i stället se det programmet som ett egentligen blygsamt men ändå första steg i en kamp, där vi alla har ett moraliskt och mänskligt ansvar.

LARS WERNER (vpk):

Herr talman! Sedan riksdagens förra allmänpolitiska debatt har det internationella läget ytterligare försämrats. Sverige står inför ofantliga problem under 1980-talet som fordrar en helt ny politik med demokratisk och socialistisk inriktning. Men den första förutsättningen för att vi över huvud taget skall få tillfälle att lösa de problemen är att freden bevaras i världen. En återgång till ett "kallt krig" skulle innebära ohyggliga faror för en förödande världsbrand.

Efter sju års förhandlande ingick presidenterna Bresjnev och Carter förra sommaren det s. k. SALT II-avtalet. Men knappt var avtalet ingånget förrän det inleddes en väldig kampanj i USA med syfte att i senaten stoppa avtalet.

De mest fantastiska förevändningar användes för att stoppa avtalet. Bl. a. hittade man på den s. k. Cuba-affären. Den sedan många år kända förekomsten av viss sovjetisk militär personal på Cuba skulle vara en anledning att säga nej till avtalet för USA, som självt mot kubanernas vilja upprätthåller en gigantisk militärbas på Cuba.

Avspänningsprocessen fick en ny knäck genom NATO:s beslut i december förra året att införa nya avancerade raket- och kärnvapensystem i Europa, vilka utgör ett direkt hot också mot vårt land och vår neutralitetspolitik. Beslutet fattades med hänvisning till bl. a. det sovjetiska SS 20-programmet men med bortseende från Sovjetunionens beslut att ensidigt dra tillbaka 20 000 man och 1 000 stridsvagnar från Central- och Mellaneuropa, liksom från Sovjetunionens förslag om förhandlingar för att ömsesidigt minska kärnvapenpotentialen i Europa.

Läget i Iran och vissa andra stater i området och Carters beslut att upprätta en expeditjonskår på över 100 000 man för snabba militära interventioner i bl. a. oljestaterna ökar också oron i världen, liksom Carters senaste förslag att kraftigt öka militärutgifterna för 1980.

Detsamma gäller Sovjetunionens militära ingripande i Afghanistan. Den sociala omvandling som inleddes i april 1978 i Afghanistan var ett historiskt framsteg, som vi solidariserar oss med. I ett av jordens fattigaste länder ställde den nya progressiva regeringen upp målsättningen att utrota analfabetism och fattigdom, feodalism och livegdom, att förbjuda slaveriet av kvinnorna.

Denna omvandling möttes av ett förbittrat motstånd från vissa reaktionära kretsar inom Afghanistan, vilka också fick utländskt stöd. Men detta berättigar enligt vår mening inte Sovjetunionen att genom militärt ingripande kränka principen om nationell suveränitet och icke-inblandning i andra länders inre angelägenheter. Därför anser vi att de sovjetiska styrkorna snarast skall lämna Afghanistan.

Det är nu angelägnare än någonsin att alla tänkbara initiativ prövas att åter få i gång samtalen mellan stormakterna, att få USA att ratificera SALT II-avtalet för att slå vakt om avspänningspolitiken och få till stånd militär nedrustning.

De initiativen kan inte överlämnas till stormakterna själva. De europeiska länderna har oavsett storlek ett stort ansvar, och därför väkomnar vi de italienska kommunisternas uppmärksammade initiativ inom ramen för EG-parlamentet om en europeisk insats för att slå vakt om avspänningspolitiken. Socialdemokraternas förslag till årets riksdag om ett svenskt initiativ för en europeisk nedrustningskonferens är också ett positivt bidrag till den breda rörelse som nu måste mobiliseras för avspänning, nedrustning och fred. Alla våra möjligheter i den vägen måste vi som alliansfritt land ta till vara.

Den aktivitet som president Carter och hans administration nu utvecklar för att på nytt blåsa liv i det kalla kriget skall naturligtvis ses mot bakgrund av det förestående presidentvalet. Rivalerna i valet försöker överträffa varandra i "fasthet". Det är världssheriffen som skall väljas. När det drar ihop sig till presidentval i USA lever världen farligt.

Trots att USA sedan 1945 vid inte mindre än 215 tillfällen vid utrikespolitiska aktioner hotat med militära ingripanden och i ett dussintal fall förverkligat dessa hot, har världen levt vidare och USA-imperialismen relativt försvagats. Sedan dess finns ytterligare interventionshot att anteckna.

Ett USA som vapenskramlande vaknat ur "Vietnamchoeken" och åter känner sig moget att utdela internationella "straff" måste mötas med starkt massrörelse i alla länder för nedrustning och avspänning, för nationell, ekonomisk och social befrielse. Endast den vägen kan imperialismen kämpas ner utan att ta mänskligheten med sig i graven. Det finns i detta sammanhang all anledning att notera varningarna mot USA:s försök att återuppväcka det kalla krigets iskalla vindar, som hotar att spoliera avspänningssträvandena i Europa. Det är varningar som bl. a. uttalats av ledande politiker i Frankrike och Västtyskland, varningar som också den svenska regeringen bör notera.

Herr talman! Nu kan vi börja göra ett definitivt bokslut över landets

ekonomiska och politiska utveckling under 1970-talet. 1970-talet markerar en brytningstid i den svenska kapitalismens historia. Tron på den starka välfärdsstaten började rubbas. Den harmoniska tillväxtens filosofi fick sig en allvarlig knäck. Frukterna av de sena 1950- och 1960-talens rationaliserings- och koncentrationsvågor fick vi börja skörda under 1970-talet. Det blev mycket som var maskstunget eller fallfrukt. Och eftersom nyplanteringen under 1970-talet var så liten kanske 1980-talet inte ens kommer att bjuda på fallfrukt. Sveriges ekonomi går en bister framtid till mötes – och detta med en regering som utnyttjar krisen till att stödja storfinsansens intressen mot löntagarna, som ensamma skall tvingas bära krisens bördor.

Under 1970-talet har hundratusentals industrijobb försvunnit. De enorma satsningarna på storförretagen och storfinsansens industri medverkade inte till fler jobb; tvärtom minskade jobben i Sverige och ökade svenska företags sysselsättning utomlands. Kapitalexporten från Sverige har också ökat år från år under hela 1970-talet. I dag har de svenska storförretagen hälften av sina anställda i andra länder, och denna utveckling fortsätter och ökar.

Under 1970-talet genomfördes flera arbetsrättsreformer. De nya lagarna har varit i kraft ett antal år nu och besvikelsen är stor, eftersom man väntat sig mer av dessa lagar på arbetsmarknaden. Lagarna har visat sig sakna bestämmelser om viktiga rättigheter för de anställda och för de fackliga organisationerna. I samband med företagsnedläggelser, permitteringar och avskedanden har lagarnas brister på ett brutalt sätt avslöjats och visat att det precis som förut är kapitalisterna som slutligt bestämmer allt i kraft av sitt ägande av produktionsmedlen.

Under 1970-talet fortsatte maktkoncentrationen. Redan i början av 1960-talet påvisade C.-H. Hermansson den enorma maktkoncentrationen i Sverige – att ett litet fåtal finansfamiljer ägde huvuddelen av svensk industri. Denna maktkoncentration har fortsatt: familjerna är nu ännu färre, men deras sammanlagda makt är betydligt större. Det är typiskt på sitt sätt att 1980-talet inleds med ytterligare en affär som stärker finansfamiljen Wallenbergs makt över industri och samhälle. Löntagarna saknar viktiga rättigheter, och storfinsansen ökar sin makt över produktionen och samhället.

Under 1970-talet ökade också bruttonationalprodukten mycket långsamt. Under konjunkturperioden 1969–1973 ökade BNP med i genomsnitt 3,3 % per år, under åren 1974–1978 med bara 1,2 %. Antalet arbetslösa har hela tiden legat på en hög nivå. Antalet företagsnedläggningar och varsel om uppsägningar och permitteringar ökade också. Den höga arbetslösheten återspeglar ekonomiska stagnationstendenser.

Under 1970-talet ökade priserna kraftigt. Konsumentpriserna är nu i genomsnitt mer än dubbelt så höga som de var vid 1970-talets ingång. Det som i dag kostar över tian kostade 1970 knappt en femma. Faktum är ju att de ekonomiska levnadsförhållandena för det svenska folket har försämrats avsevärt under senare delen av 1970-talet – dvs. just under den period då vi har haft regeringar som har fört en utpräglad borgerlig klasspolitik. Från slutet av 1976 har det som kallas hushållens konsumtion faktiskt minskat,

detta trots ökningen under 1979.

Vad som däremot inte har ökat är bostadsbyggandet. 1973 var antalet inflyttningsfärdiga lägenheter över 97 000 men har därefter successivt minskat till 53 000–54 000 under 1979. Följden av detta är att vi i dag på många håll har en akut bostadsbrist, uppressade hyror och gyllene tider för mark- och fastighetsspekulanter samt lägenhetshajar. Vad gör regeringen åt detta?

Under de senaste åren har löntagarna också fått vidkännas reallönesänkningar. Låginkomsttagarna har därutöver missgynnats genom momshöjningar och skattereformer som givit mest åt de högavlönade. Barnfamiljerna har drabbats särskilt hårt av momshöjningarna. De höjda barnbidragen har inte kompenserat dem för de ökade levnadsomkostnaderna.

Samtidigt som storfinansens industrier redovisar betydande vinstökningar har andra branscher problem och redovisar små eller inga vinstökningar alls.

Vissa kapitalägare använder i dag, i ökad utsträckning, sitt kapital i olika suspekta spekulationssyften – i fastigheter och mark, konst, diamanter, guld, båtar, m. m. Man gör allt detta för att undandra sig skatt, vilket möjliggörs genom ett orättfärdigt skattesystem. Orättvisorna i skattesystemet är nu så uppenbara och upprörande att hela avdrags- och skattesystemet radikalt måste ändras.

I det sammanhanget måste det ändå anses som direkt stötande att landets handelsminister, professorn, i TV kan berömma sig själv och andra moderata riksdagsledamöter för att de i många fall betalar de lägsta skatterna trots att de har de högsta inkomsterna och de största rikedomarna. Detta därför att de enligt handelsministern skulle vara klokare än andra riksdagsledamöter. Kommentarer är ju egentligen rätt överflödiga.

Under 1970-talet har också skapats en betydande ekonomisk sektor, som är dold för skattemyndigheter och som medför stora förluster för samhälls-ekonomi. I utkanterna av denna verksamhet frodas direkta olagligheter och brottslighet – en verksamhet som dessutom blir alltmer organiserad och omfattande.

Herr talman! I början av 1970-talet inleddes det svenska kärnkraftsprogrammet. Präglade av kampen mot den militära användningen av kärnvapen och ovetande om kärnkraftens stora säkerhetsrisker beslöt alla partierna i riksdagen om fredlig användning av atomenergin genom kärnkraftverken.

Nu i början av 1980-talet vet vi bättre, och det finns i dag en betydande opinion mot kärnkraften, en opinion som t. o. m. framtvingat en folkomröstning om kärnkraften. Tyvärr har partitaktiska finter och manipulationer delvis förtagit syftet med folkomröstningen – nämligen att svenska folket i val skulle få ta ställning till två alternativ, ja eller nej.

Inför omröstningen blir ja-sidans argument för övrigt alltmer absurda och osakliga. Senast i raden med märkliga påståenden är förre utrikesminister Blix artikel i DN, där han skrev att linje 3:s avveckling "på ett fruktansvärt och farligt sätt ökar risken för världskrig".

Det är för det första ett sent uppvaknande av Blix, som hittills varit

förbluffande tyst inför t. ex. NATO:s kärnvapenupprustning i Europa och det ökade hot mot freden som detta utgör.

Det är för det andra ett minst sagt märkligt uttalande, mot bakgrund av det direkta samband som finns mellan kärnkraft och kärnvapenspridningen. Jag vill därför rikta en direkt fråga till utrikesministern: Delar utrikesministern sin statssekreterares påstående, att linje 3 "på ett fruktansvärt och farligt sätt ökar risken för världskrig"?

1970-talet har också inneburit en permanent hög ungdomsarbetslöshet. Oavsett konjunkturen har tiotusentals ungdomar hela tiden varit utan arbete. Tusentals ungdomar har utestängts från vidare utbildning. Trista uppväxtmiljöer, undermåliga fritidsaktiviteter, vålds- och drogkultur, borgerlig indoktrinering, bostadsbrist och många andra saker har tillsammans gått hårt fram mot ungdomen. Många ungdomar har därigenom passiviserats, sökt fly undan problemen och hamnat i drogmissbruk och därmed blivit socialt utstötta.

Denna utveckling under 1970-talet förmörkar naturligtvis utsikterna inför det kommande decenniet. Vi tar med oss stora problem och svårigheter in i 1980-talet, och många ser också dystert på framtiden. Om den kapitalistiska krisen fortsätter som nu och om den nuvarande utvecklingen inte bryts finns det all anledning att se mörkt på 1980-talet.

Vilka åtgärder vidtar då regeringen i denna situation? Jo, regeringen agerar som om den inte visste det alla andra vet, att den borgerliga svängremspolitiken inte löser några av kapitalismens problem. I vart fall föreslår regeringen bara "dubbel dos svängremspolitik" för 1980-talets första år.

Man sätter stopp för nya reformer, prutar ned bostadsbidragen, försämrar tandvårdsförsäkringen, tar strypgrepp på kommunerna, m. m. I stället för att använda budgeten och finanspolitiken för att skydda vanligt folks reallöner och köpkraft, används den till att styra över tillgängliga resurser till storfinansens storföretag.

Jag har tidigare sagt att regeringens budgetförslag är det mest reaktionära budgetförslag som presenterats under hela efterkrigsperioden. Budgetunderskottet ökar, enligt regeringen, upp till 55 miljarder, och bara räntorna på statsskulden uppgår till 18 miljarder, vilket är lika mycket som arbetsmarknadsdepartementet och industridepartementet kostar tillsammans. Med denna politik, där konkreta åtgärder för att bekämpa prisstegringar och arbetslöshet saknas – jag talar om konkreta åtgärder – är det uppenbart att utsikterna och möjligheterna att klara problemen försvåras. Man skjuter de nödvändiga åtgärderna på framtiden och låter problemen öka ännu mer.

Åtstrammingspolitiken gentemot kommuner och landsting ligger naturligtvis helt i linje med regeringens ekonomiska politik i övrigt. Den söker över hela linjen vältra över bördorna på de minst bärkraftiga. Därför stramar man också åt på den kommunala sektorn.

Kommuner och landsting svarar för den stora delen av samhällsservicen till medborgarna. Den kommunala sektorn svarar för hälso- och sjukvården, barnomsorgen, omsorgen om de äldre. Kommunerna svarar för bostäder.

boendemiljö, trafik- och miljöfrågor. Kommunerna har också fått allt större uppgifter i takt med den ökade sociala utslagningen i samhället. Där låter regeringen rödpennan stryka bort det så viktiga skatteutjämningsbidraget.

Det är barnen, ungdomarna, åldringarna och de sjuka som får känna följderna av detta. Det är också löntagarna och inte minst låginkomsttagarna som drabbas av denna politik – just de grupper som har det största behovet av de kommunala omsorgerna. Det är på intet sätt förvånande att också borgerliga kommunalpolitiker protesterar mot detta strypgrepp på kommuner och landsting.

1970-talets försämringar och svårigheter reser naturligtvis många viktiga och avgörande frågor för hela den svenska arbetarrörelsen och de stora folkrörelserna.

Det pågår också en bred debatt om detta inom arbetarrörelsen, och det framstår som alltmer självklart för alla att det behövs en helt ny politik inför 1980-talet, för att *angripa problemen med sysselsättningen, industrin, ekonomin, den sociala utslagningen och drogmissbruket.*

Den gamla socialdemokratiska regeringspolitiken bidrog ju till att skapa många av dagens svårigheter och resulterade också i två valnederlag. För 1980-talet behövs därför en helt ny politik, en radikal arbetarpolitik med udden riktad mot storfinansens makt och mot hela det kapitalistiska systemet.

Frågan är om den ohämmade kapitalistiska tillväxten, rovdriften på människor och miljö, den ensidiga råämnes- och halvfabrikatproduktionen skall få fortsätta, eller om tillväxten skall planeras utifrån samhällliga behov, om produktionen skall göras mer mänsklig och miljövänlig, om produktionen skall underordnas löntagarnas villkor och om industrin skall förnyas och breddas under 1980-talet. Dessa frågor ingår också i perspektiven efter folkomröstningen, och de är avgörande frågor, menar vi, för hela arbetarrörelsen. Därför är det förvånande att socialdemokraterna driver samma linje som folkpartiet och nästan samma linje som moderaterna inför folkomröstningen. Omröstningen avgör ju inte bara olika frågeställningar i samband med energi och kärnkraft, utan i lika hög grad inriktningen och den konkreta utformningen av 1980-talets och framtidens samhälle.

Vår linje inför 1980-talet är att storfinansens makt och ägande över banker och storföretag måste brytas. Under 1980-talet måste en ledande statlig sektor byggas upp, bestående av bl. a. samhälls- och löntagarägda företag. Arbetarrörelsens och löntagarnas försvarskamp måste vändas till en offensiv mot den ekonomiska krisen och arbetslösheten genom förnyelse av industri, transportväsende och den sociala sektorn. Det behövs ett statligt industrialiseringsprogram som prioriterar den lätta, avancerade industrin, som reducerar den enbart råvaruproducerande och energikrävande industrin i Sverige.

Detta är fullt möjliga och realistiska målsättningar för arbetarrörelsen under 1980-talet. Men dessa centrala målsättningar kan bara förverkligas av en arbetarmajoritet. De borgerliga försvarar marknadsekonomin och

Onsdagen den
30 januari 1980

*Allmänpolitisk
debatt*

kapitalismen. För dem är dessa målsättningar otänkbara.

Som ett led i en sådan längre syftande politik måste dock redan nu olika bestämda åtgärder framtvingas. Däribland finns ett omedelbart pris- och hyresstopp. Löntagarna måste kompenseras för reallönesänkningarna.

Pensionerna måste förbättras. Bostads- och barnbidragen måste höjas. Finans- och skattepolitiken måste föras så, att löntagarna får möjlighet att ta igen av den förlorade reallönen. Bostads- och daghemsbyggandet måste ökas kraftigt. Invandrarnas villkor måste förbättras. Arbetslösheten måste bekämpas och sysselsättningen ökas genom bl. a. ett program för 100 000 nya samhällsnyttiga arbeten under de närmaste åren.

För en total samhällskontroll över den viktiga energisektorn – och där har vi nu kanske också folkpartiet med oss – krävs förstatliganden av de privata intressena inom de större vattenkraftverken och kärnkraftverken samt av de privata oljebolagen. En avveckling av kärnkraften måste ske på ett planerat och socialt acceptabelt sätt, och energisparande åtgärder måste vidtas. Alternativ energiproduktion måste inledas i statlig regi. Detta är åtgärder som hela arbetarrörelsen borde vara överens om att förverkliga under 1980-talet.

Arbetarrörelsen har också ett särskilt ansvar när det gäller kampen mot alkohol- och drogmisbruk. Vi har stora försummelser på detta område, men vi har också särskilda möjligheter att framgångsrikt bekämpa den sociala utslagningen. I solidaritet och samverkan inom arbetarrörelsen kan de en gång utslagna återges sin plats i kollektivet genom en bestämd politik mot de ekonomiska och kriminella intressen som profiterar på ungdomens svårigheter. Genom kamp mot borgerlighetens vålds- och drogkultur och med en rejäl satsning på vård och på eget engagemang kan den sociala utslagningen och utstötningen steg för steg tvingas tillbaka. Detta är en av 1980-talets verkligt stora frågor för hela arbetarrörelsen, för partierna, för de fackliga organisationerna och för folkrörelserna.

Herr talman! Som ett led i strävandena att skapa en ledande statlig sektor med bl. a. samhälls- och löntagarägda företag måste för samhället centrala och betydelsefulla företag överföras i samhällets ägo och kontroll. Exempel på sådana företag är stål- och gruvindustrin, krigsmaterielindustrin, bilindustrin, läkemedelsindustrin och läromedelsproduktionen – för att ta några av de viktigaste. För att skapa nya framtidsinriktade industrijobb måste också särskilda samhällsfonder byggas upp. Genom en sådan fond kan statliga industrier byggas upp och placeras ut över hela landet, inte minst i Norrlandslänen och skogslänen som är i stort behov av industrijobb. Som ett första steg måste ett statligt industriprogram läggas upp med målet att under 1980-talet nyskapa 100 000 industrijobb. Likaså måste stat och kommuner ges verkliga resurser och åläggas att göra upp långsiktiga planer för att skapa jobb åt ungdomen. Sådana jobb kan ordnas inom såväl statliga företag som den offentliga sektorn.

Också det privata näringslivet måste på olika sätt tvingas att anställa ungdomar i ökad omfattning. Om företagen trots detta avvisar de arbetslösa ungdomarna, kan samhället finna det nödvändigt att överväga direkt

lagstiftning, som tvingar företagen att anställa fler ungdomar. Att skaffa arbete och sysselsättning för ungdomen måste vara en central uppgift under 1980-talet, ty rätten till arbete är en grundläggande mänsklig rättighet som ger ungdomar en plattform i livet. Därmed vore mycket vunnet, och en viktig förutsättning för en bra start och ett ordnat liv för ungdomen skapad.

1970-talet blev storfinansens årtionde i Sverige. Storfinansens inte bara ökade sin makt och rikedom utan erövrade också för första gången på över fyra decennier den politiska makten i Sverige genom valsegrarna 1976 och 1979. Nu måste hela arbetarrörelsen gå till offensiv och göra 1980-talet till löntagarnas, ungdomens och socialismens årtionde. Detta kan ske endast genom enighet för en radikal arbetarpolitik, för demokrati och för socialism.

OLOF PALME (s) replik:

Herr talman! Jag har åtskilliga gånger varit frestad att i samband med den allmänpolitiska debatten ta upp ett resonemang med Lars Werner. Han har i flera år kommit efter mig i debatten, och han har gnölat en del på socialdemokratin. Det har i och för sig ofta varit ett ganska hyggligt gnöl, och dessutom har han ibland förnuftiga saker att säga, så även i dag. Men den här gången har jag ändå fallit för frestelsen att föra ett resonemang med honom.

Lars Werner tog i sitt anförande här i dag på nytt avstånd från och beklagade Sovjetunionens inmarsch i Afghanistan. Han har såvitt jag vet tidigare också beklagat deporteringen av fredspristagaren Sacharov till staden Gorkij. Jag har noterat att Lars Werner vid andra tillfällen har beklagat förföljelserna av oliktankande i Tjeckoslovakien och Polen, Pol Pot-regimens framfart i Cambodja, Vietnams invasion i samma land och andra liknande händelser.

Jag vill, herr talman, på intet sätt förneka att Lars Werner numera har fått en viss rutin i att uttala beklaganden över sina partibröders illdåd i andra delar av världen – han har fått göra det ofta – och jag vill för ordningens skull redan nu säga att jag inte ifrågasätter att Lars Werners uttalanden är sakligt välmotiverade och uppriktigt menade från hans sida. Han skiljer sig t. ex. på ett utomordentligt fördelaktigt sätt från sin partivän Georges Marchais.

Men ändå är det något som inte stämmer. Har Lars Werner aldrig tänkt på att dra konsekvenserna av sina många uttalanden? Har Lars Werner aldrig ställt sig frågan om alla dessa övergrepp tyder på att det är något fel på själva det kommunistiska systemet, om det inte finns något grundläggande fel på de leninistiska idéer som även det svenska kommunistpartiet bekänner sig till?

För mig som demokratisk socialist har det alltid funnits en väldigt viktig ideologisk skiljelinje: jag betraktar leninismen som en elitteori, som leder till intolerans mot oliktankande och som när dess företrädare får politisk makt med något av en obönhörlig konsekvens leder till förtryck och repression.

Ibland frågar man sig om de svenska kommunisterna längre vill vidkännas

Onsdagen den
30 januari 1980.

*Allmänpolitisk
debatt*

sitt ideologiska och historiska arv. I dessa dagar låter åtminstone en del av herr Werners partivänner som om de utgjorde något slags filial till centerpartiet. De vill framställa sig själva som gulliga, pyssliga, småskaliga och vad ni vill.

Men tillåt mig att ge herr Werner en sakupplysning. Leninismen är i sina grundvalar en storskalig ideologi, som tror på stora stälverk, stora kolchoser, stora städer, stor och stark centralmakt och stora koncentrationsläger.

Häromdagen hörde jag här i kammaren en av Lars Werners partivänner vid namn Oswald Söderqvist. Han uttalade farhågor för att Sverige skall bli en polisstat, om vi utnyttjar kärnkraften. Detta var riktat mot socialdemokratin. Han sade att kärnkraften är speciell och att den fordrar speciell försiktighet, övervakning och kontroll. Och så sade han ordagrant följande: "Det är det vi menar när vi talar om risken för att Sverige skall bli en polisstat. Internationellt finns det alltför många avskräckande exempel – som jag inte har tid att här redovisa – som visar på den risken." Tacka farao för att han inte ville redovisa de exemplen!

När jag hörde detta gjorde jag följande reflexion. I de kommunistiska länderna byggs det många kärnkraftverk. Vad elektriciteten var för Lenin är kärnkraften för Bresjnev. Är det på grund av kärnkraften som Lars Werners partivänner har förvandlat sina kommunistiskt styrda länder till polisstater?

I samband med Pragvåren förklarade dåvarande kommunistledaren C.-H. Hermansson att vi på grund av inmarschen i Tjeckoslovakien borde frysa förbindelserna med Sovjetunionen. C.-H. Hermansson föreslog alltså en bojkott. Det var enligt min mening ett oklokt förslag. Vi har ett klart intresse av goda förbindelser med Sovjetunionen. Jag har i stället ett annat råd till Lars Werner: Frys förbindelserna med leninismen! Det vore en seger för demokratin.

Till sist: Det är, herr talman, tankeväckande att centerpartiet har funnit det förenligt med sina intressen att i folkomröstningskampanjen gå i koalition med kommunisterna. Jag är glad att statsminister Fälldin, centerpartiets ordförande, sitter här och lyssnar till mitt resonemang med hans nyvunne kompis. Alltid lär han sig något.

LARS WERNER (vpk) replik:

Herr talman! Det förvånar mig inte på något sätt att Olof Palme tar tillfället i akt, efter det att herr Bohman i går bäddade för ett angrepp på oss genom att inför folkomröstningen försöka skrämja centern med kommunisterna. Det förvånar mig bara litet att Olof Palme gör det som Svenska Dagbladet och Gösta Bohman tjatade om under hela valrörelsen: Angrip kommunisterna mycket mer! Det är det nya, men jag tror inte att det underlättar folkomröstningen eller gör det lättare med tanke på det sällskap som Olof Palme har placerat sig i inför denna.

Beträffande de principiella frågorna om folkens bestämmanderätt, nationella suveränitet och rätten att själva avgöra sina egna frågor tror jag att jag inte behöver bli vare sig Olof Palme eller någon annan här i kammaren svaret

skyldig. Vi har tillräckligt många gånger talat om var vi står i dessa avseenden. Vi har varit betydligt mer konsekventa och tydliga än flera andra partier i denna kammare.

Jag betraktar inte vad som skedde i Tjeckoslovakien och vad som har skett i Afghanistan som ett uttryck för något slags elitteori – där har Olof Palme läst på dåligt. Det är i stället avsteg från principer som vi vill slå vakt om. Det är därför som vi är så angelägna att tala om att sådana här saker skadar socialismens principer.

Vi säger i vårt partiprogram att vi bekämpar varje inskränkning i och slåss för varje utvidgning av folkens demokratiska rättigheter – nationell självbestämmanderätt, rätt att med allmän och lika rösträtt välja folkrepresentation som väljer och vrakar regeringar, organisations-, mötes- och demonstrationsfrihet, åsikts-, yttrande- och tryckfrihet. Och vi har sagt att i det socialistiska samhälle vi vill skapa skall den centrala folkrepresentationen, som tillsätts i allmänna, fria och direkta val med lika rösträtt, vara statsmaktens ledande organ. Vi säger att folket formar fritt sina politiska och fackliga organisationer. Den socialistiska uppbyggnaden kräver åsikts- och organisationsfrihet. I fri och öppen diskussion bekämpar partiet reaktionära strävanden och värderingar.

Detta skriver vi och detta menar vi, och det kan aldrig ersättas med administrativa åtgärder och ingrepp. Detta är vår inställning, och den har vi redovisat. Gösta Bohman tror inte på den. Jag beklagar bara om nu Olof Palme skall följa Gösta Bohman in i det kalla kriget och den nya antikommunismen. Jag tycker nog att utvecklingen under 1950-talet är spår som förskräcker och borde förskräcka även socialdemokratin i dag.

OLOF PALME (s) replik:

Herr talman! Lars Werner måste ju ligga illa till om han är tvungen att hänga sig om halsen på Gösta Bohman. Och eftersom Gösta Bohman angriper honom så måste han vara vit som snö, anser han. Det är, sagt med all respekt, i detta sammanhang ganska likgiltigt vad Gösta Bohman och Svenska Dagbladet säger.

Vad jag tog upp var alltså en absolut grundfråga som arbetarrörelsen har levt med ända sedan Lenin utformade sina teorier, anpassade för den lilla elitens övertagande av ett efterblivet bondesamhälle, Sovjetunionen, men till djup skada för den demokratiska arbetarrörelsen i utvecklade industriländer. Det jag frågade Lars Werner var hur den svenska kommunismen ställer sig till leninismen. Alla de vackra ting han läste upp från sitt partiprogram är vad man kan återfinna ord för ord i Sovjetunionens, Tjeckoslovakiens och Bulgariens författningar. Ja visst, men de tillämpas inte. Det beror inte på att jag anser att de skulle vara speciellt onda människor, utan det är av rent ideologiska skäl. Det beror alltså på leninismens enligt min mening förvridna principer.

Leninismen bygger på teorin om den lilla eliten, proletariatets avantgarde, som tar makten i samhället. Sedan är det denna elit som skall styra och leda massorna – det är icke massorna som skall styra den lilla eliten. Denna

elitteori, som är leninismens grundval, leder i sina konsekvenser till intolerans mot oliktankande. Det är därför man har så mycket sektstrider inom kommunismen historiskt sett, överallt, och inte har lyckats skapa den breda folkrörelsen, utom i Italien. Och när de som är fångade av dessa elitteorier – även om det är ganska bra människor på många sätt – får politisk makt leder det till repression och politiskt förtryck. Det finns icke något exempel på att leninister som kommit till makten har i praktiken tillåtit öppen debatt, har i praktiken gjort någonting annat än undertryckt sina politiska motståndare.

Detta är en fundamental sanning och har ingenting med Svenska Dagbladet och Gösta Bohman att göra, utan det är den 50-åriga kampen inom arbetarrörelsen. Och jag ställer till Lars Werner den utomordentligt allvarliga frågan: Är den svenska kommunismen beredd att äntligen kasta loss från leninismen? Inte för att skicka denna ideologi till historiens skräphög, ty leninismen kommer att finnas kvar i Sovjetunionen och på många håll och kommer aldrig att leda till demokrati, dess värre. Men vi skall se till att vi i Sverige slår vakt om en demokratisk arbetarrörelse och ett demokratiskt land.

LARS WERNER (vpk) replik:

Herr talman! Jag kan inte komma ifrån att jag tycker det är ett försök till opportunism när Olof Palme här i dag går upp och utför Svenska Dagbladets beställningsarbete. Det är inte jag som hänger mig om halsen på Gösta Bohman, utan det är ju Gösta Bohman och Olof Palme som går hand i hand. Jag vet inte om den här diskussionen är föranledd av samma sak som Gösta Bohman försöker hota borgerliga väljare med, nämligen att centern samarbetar med oss, men jag kan inte helt frigöra mig från tanken att Olof Palme nu har förfallit till samma dåliga argumentation som Gösta Bohman och andra ja-anhängare bedriver.

Sedan vet jag inte vad Lenin har med kärnkraften att göra. Jag har inte någonstans i Lenins samlade verk kunnat finna vad Lenin sade om kärnkraften. Det är möjligt att Olof Palme har gjort det, men vi läser inte vare sig Lenin eller Marx på det sätt som Olof Palme försöker göra här.

Beträffande själva huvudfrågan som Olof Palme tar upp vill jag säga att det inte är principerna som har föranlett vår kritik, utan det är avstegen från dessa principer som vi hävdar är felaktiga. Det handlar om avsteg som man aldrig kan acceptera om man vill slå vakt om viktiga och riktiga socialistiska principer, principer som Lenin på sin tid gav uttryck för. Men vi läser inte Lenins samlade verk eller Marx som en kokbok, som Olof Palme försöker göra här, utan vi använder dem som försök till analys av samhället och ingenting annat.

Det här med de leninistiska elitteorierna har Olof Palme tjatat om nu i tre år. Jag tycker att Olof Palme skulle läsa Lenin ordentligt, så kunde vi ha en diskussion om vad Lenin sade och om på vilket sätt man skall använda Marx och Lenin i debatten om arbetarrörelsen och om samhällsutvecklingen.

Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! 1980-talet har inletts med ökad spänning mellan supermakterna. Även under avspänningsperioden förekom regionala konflikter, där supermakterna hade motsatta intressen. De avhöll sig dock från direkt konfrontation. Kampen om inflytande över de oljerika länderna kring Persiska viken riskerar nu att övergå i öppen konfrontation med direkta och allvarliga följder för världsfreden.

Det hårdnande internationella klimatet har bl. a. fått till följd att efterlevnaden av ESK-överenskommelsen från Helsingfors minskat. Deportationerna av oliktankande i Sovjetunionen utgör tydliga exempel på detta.

Det internationella nedrustningsarbetet gjorde under fjolåret knappast några framsteg. Både i öst och i väst talar man mer om upprustning än om növändigheten av nedrustning. Avspänningens framtid ter sig inte minst efter Sovjetunionens militära inmarsch i Afghanistan högst osäker.

För Sverige var det en självklarhet att klart och entydigt fördöma det sovjetiska angreppet på det alliansfria Afghanistan. Den svenska regeringen tillhörde de allra första som reagerade mot Sovjets flagranti övergrepp.

På den europeiska kontinenten står militäralliansernas konventionella styrkor öga mot öga, och tusentals kärnvapen hålls i beredskap. All civilisation i vår världsdelen kan på några ögonblick förintas om ett kärnvapenkrig skulle utbryta. I detta läge är det en självklarhet för den svenska regeringen att vända sig mot varje led i den fortsatta upprustningsprocessen.

Folkens vilja till fred och insikterna om kärnvapenkrigets fruktansvärda verkningar utgör de främsta avhållande faktorerna som vi har att lita till. Ett kärnvapenkrig kan aldrig ses i ett begränsat maktpolitiskt perspektiv – det utgör alltid ett hot mot hela mänskligheten.

Nya militärutgifter kommer hos både supermakterna och andra stater att binda ekonomiska resurser, som så väl behövs för att skapa ökad jämlikhet och drägligare livsvillkor för det stora folkflertalet i världen. Sverige har, med sin särskilda utrikespolitiska profil, ett ansvar att peka på det bakslag i kampen mot världens fattigdom och svält som den fortsatta upprustningen utgör.

Sverige måste genom en fortsatt aktiv utrikespolitik och insatser i olika internationella organ söka verka för att de nya hoten elimineras och att avspänningspolitiken kan fortsätta. Vi har begränsade möjligheter att direkt påverka stormakternas ställningstaganden. Men tillsammans med andra små nationer har vi ett ansvar för att torgföra den opinion som världen över kräver fred, självbestämmanderätt, frihet för individen och mat för dagen för alla.

Vi kan också med ett fortsatt aktivt arbete i bl. a. olika nedrustningsorgan komma med praktiska uppslag om hur nedrustningsarbetet kan föras vidare. Vi måste aktivt verka för att uppföljningkonferensen i Madrid kan genomföras.

Utvecklingen belyser också än en gång vilken roll svenskt försvar och den

svenska säkerhetspolitiken spelar, inte bara för vår egen säkerhet utan också för stabiliteten i hela norra Europa. Det så betydelsefulla balansläget i Norden måste även i fortsättningen vara i hög grad vägledande för den svenska säkerhetspolitiken.

Sveriges försvar har under senare år successivt anpassats till de förutsättningar som avspänningspolitiken har skapat. Ekonomiskt viktiga begränsningar har därigenom kunnat genomföras i bl. a. fredsorganisationen. En omfördelning har skett av resurser till andra grenar av försvaret än det militära.

Det här är en politik som har omfattats och som omfattas av alla de stora partierna och av ett helt övervägande folkflertal. Just denna enighet har haft ett stort värde – inte bara här hemma utan också för tilltron till och respekten för vår neutralitetspolitik ute i vår omvärld. I en situation där spänningen ute i världen på nytt stiger blir trovärdigheten i högsta grad beroende av att vi nationellt förmår hålla ihop och genomföra anpassningsprocessen på ett sätt som andra bedömer vara realistiskt och verklighetsanknutet. Inte minst i våra grannländer skulle det säkert väcka både förvåning och oro, om försvars- och säkerhetspolitiken i Sverige i ökad utsträckning utnyttjades som slagträ i den interna partipolitiska debatten.

Ekonomiskt företer den internationella bilden också många mörka inslag. Det finns dock inte anledning att måla framtidsbilden i bara mörka färger. Anpassningen till de höjda oljepriserna bör den här gången kunna ske med utnyttjande av de lärdomar vi gjorde i mitten av 1970-talet.

När den förra trepartiregeringen tillträdde var det kostnadsproblemen som stod i centrum här i Sverige. Samtidigt med oljeprishöjningarna hösten 1973 fick vi kraftiga prishöjningar på våra traditionella exportvaror, och på det viset kom mycket av oljeprisstegringarna att döljas. Men när priset på våra exportprodukter kom låg oljeprisstegringarna kvar. Och då började vi alla att märka vad som hade hänt. Många företag hade haft "löneexplosioner" 1974–1975. Till det kom de täta höjningarna av arbetsgivaravgifterna – företag kastades på bara ett par år från höga vinster till akut kris.

Sysselsättning och produktion stagnerade i takt med att den internationella konkurrenskraften gick förlorad. Lagren tornade upp sig, pristakten ökade och underskottet i utrikesaffärerna blev allt större.

Genom en stram och målmedveten politik kunde den utvecklingen så småningom vändas i en för flertalet företag och branscher positiv riktning. Exportföretagen återvann bl. a. genom devalveringen det mesta av sin konkurrenskraft. Men också hemmamarknadsföretagen förbättrade sin position. Handelsbalansen vändes från stora underskott till överskott. Ändrade internationella marknadsförhållanden innebär dock samtidigt bestående svårigheter för sådana branscher som varven och tekoindustrin.

Därigenom blev också fjolåret – 1979 – ett ur produktionssynpunkt bra år. Prisstegringarna kunde åtminstone i början på året hållas nere. Sedan kom oljeprisstegringarna, och som alla andra länder drabbades också vårt land av dem. Sysselsättningen undergick under 1979 en påtaglig förbättring. Inte

minst glädjande var att den tidigare så kraftiga nedgången i industrissysselsättningen hejdades. Investeringskurvan, som under krisåren hade pekat brant neråt, vände uppåt igen.

Denna i vissa avseenden gynnsamma ekonomiska utveckling bör kunna fortsätta en bit in på 1980. Man måste dock räkna med en uppbromsning av tillväxten både här hemma och i vår ömvärld. Oljeprishöjningarna kommer att på samma sätt som i mitten på 1970-talet dämpa den internationella konjunkturutvecklingen. Utvecklingen i Sverige kommer på samma sätt som i mitten av 1970-talet att i hög grad bli beroende av hur vi klarar pris- och kostnadsutvecklingen.

Mot detta kan ställas att det fortfarande finns god kraft i efterfrågan, detta som ett resultat av beställningar under förra delen av 1979. Sverige ligger i vanlig ordning sent i konjunkturförloppet. Vi har alltså ett rådrum som inte kommer alla länder till del.

Dessutom ligger i dag USA före och Japan efter i konjunkturedgången på ett sätt som ger en mjukare internationell efterfrågesvacka än efter förra oljekrisen.

Trots allt som har hänt kan man ändå säga att situationen på oljemarknaden nu är lugnare än tidigare. Det visas bl. a. genom att prisdifferensen mellan den s. k. spotmarknaden och kontraktmarknaden har halverats. Köparländernas lager är välfyllda och i-ländernas motståndskraft därigenom bättre än tidigare.

Oljeprishöjningarna innebär självfallet stora påfrestningar på utrikesaffärerna och indirekt också på statsfinanserna. Men vi får inte glömma att dessa prisstegringar samtidigt har öppnat nya möjligheter. Besparingsinvesteringar som tidigare var ekonomiskt diskutabla har blivit lönsamma. Tar vi vara på dessa möjligheter så innebär det investeringar, nya jobb och en direkt effekt på vår bytesbalans genom minskad oljeimport.

På samma sätt har de ökade oljepriserna inneburit att lönsamheten hos ved, flis och torv som bränsle kraftigt har förstärkts. Investeringar i såväl små som stora projekt för att utnyttja dessa inhemska energiråvaror ger också nya jobb. Ofta kommer dessa jobb där sysselsättningsläget är sämst. Också på detta område gäller att varje kubikmeter olja som ersätts innebär en motsvarande direkt effekt på vår bytesbalans. Den samhällsekonomiska effekten blir, skulle jag vilja säga, dramatiskt god i alla de fall där arbetslösa människor kan få sysselsättning på detta sätt. Oljeprisstegringarna innebär påfrestningar för det svenska folkhushållet, men de öppnar samtidigt nya möjligheter. Det är det vi aldrig får glömma. Låt oss därför ta dessa höjningar av oljepriset som en utmaning att uträtta något positivt av våra egna resurser.

De gångna krisårens aktiva arbetsmarknads- och industripolitik har självfallet inneburit påfrestningar på statsfinanserna. Det var i stor utsträckning ett förskott vi gemensamt tog ut de åren. Vi gjorde det för att hålla sysselsättningen uppe, för att rädda krisdrabbade företag och för att underlätta omställningarna i utsatta branscher. Var och en som tar ut i förskott vet att man måste ta hänsyn till detta i ett senare skede, när

Onsdagen den
30 januari 1980

*Allmänpolitisk
debatt*

utvecklingen vänder.

Centern varnade också för en alltför snabb konsumtionsökning, när kurvorna började peka uppåt igen. Jag vill t. ex. påminna om varningar som vi framförde i slutet av 1978 när förslag till extra skattesänkningar lades fram. Socialdemokraterna företrädde då som nu en ännu expansivare politik. Vi påminde om samma sak när förslaget till ny skatteskala för 1980 kom utan att finansieringen av den skalan var ordnad.

Centern fick inte minst i valrörelsen uppbära en hel del kritik för denna sin försiktiga hållning. Partiet framställdes då ibland t. o. m. som motståndare till alla förändringar i skattesystemet, t. ex. förändringar av marginalskattorna. Det var naturligtvis en helt felaktig bild. Vi ville bara peka på samband som är ofrånkomliga. Nu i efterhand måste nog alla medge att denna hållning var den enda riktiga. Alla måste väl medge att vi inte kan ta ut nya förmåner som inte har täckning i ökad produktion och produktivitet. Inte ens fjolårets förhållandevis stora produktionstillväxt lämnade egentligen något mer betydande utrymme för ökning av konsumtionen. Det gäller naturligtvis ännu mer sedan folkhushållet har fått den nya stora oljenotan att betala.

Den nya budget som regeringen har lagt fram präglas av de krav på återhållsamhet som de höjda oljepriserna ställer. Kraven på sparsamhet och hushållning över hela linjen har framtingat en sällsynt hård granskning av alla enskilda budgetposter. Kraven på effektivisering i statsförvaltningen och på omprioriteringar har likaså ställts högre än tidigare år. Likväl har underskottet i kronor räknat ökat.

Ett i sammanhanget väsentligt mål har dock kunnat uppnås med den nya budgeten. Jag tänker på att 1960- och 1970-talens mycket snabba takt i utgiftsökningarna nu har brutits. I grova drag ökade då de offentliga utgifterna dubbelt så snabbt som produktionen ökade. Därmed följde också en snabb stegring av det totala skattetrycket, trots att budgetunderskottet ökade.

Uppbromsningen av utgiftsökningen i den nu framlagda budgeten lägger en grund för en långsiktig förbättring av statsfinanserna. Åtgärderna har dessutom kunnat vidtas utan att svaga grupper har kommit i kläm. Pensionärerna kommer nästa år att få dela på ytterligare omkring 4,5 miljarder kronor. Barnfamiljerna tillförs genom höjningen av barnbidragen och utbyggnaden av föräldraförsäkringen närmare 1 miljard. Tillskottet till kommunernas barnomsorg är lika stort. Däremot har det varit nödvändigt att hålla igen på sådana förmåner som vi alla tillgodogör oss: matprissubventioner, generella bostadssubventioner osv. Där har det bokstavligen blivit nödvändigt att rätta mun efter matsäcken.

När ett lands ekonomi drabbas av sådana påfrestningar som den nya oljenotan är det självfallet angeläget att hushålla och spara på alla områden. Bördan blir lättare att bära om den delas rättvist mellan olika folkgrupper. Men åtstramningen måste också fördelas på ett rimligt sätt mellan den statliga budgeten, kommunernas ekonomi och medborgarnas privata utgifter. Det vore orimligt att exempelvis kräva återhållsamhet bara av arbetsmarknadens parter. Det vore lika orimligt att inte låta kommunerna ta

sin del av ansvaret för en sund samhällsekonomi.

Därför är också kritiken mot att regeringen i viss utsträckning vill senarelägga en del av skatteutjämningen missriktad. Det är verkligen inte, som Olof Palme uttryckte det, fråga om att straffa kommunerna. Vad det gäller är att se över hela det offentliga utgiftsprogrammet. Det är ändå så att kommunerna i det budgetförslag som regeringen har lagt fram får en ökning av sina olika bidrag från staten med ungefär 4 miljarder kronor. Vad regeringen har föreslagit är att vänta ett år med att betala ut 750 milj. kr. – eller hälften av det skatteutjämningsbidrag som ingår i etapp två av denna stora reform. Det motsvarar ungefär 10 % av det totala skatteutjämningsbidraget.

Den socialdemokratiska oppositionen försöker göra ett stort nummer av detta, och Olof Palme ville också använda tillfället nyss till att göra det. Men jag vill då påminna Olof Palme och andra socialdemokrater om att under den långa socialdemokratiska regeringstiden – den omfattade ju flera decennier – ökade skatteutjämningsbidragen ytterst långsamt. Låt mig också påminna om att det lär vara ofrånkomligt att det ökade lönebaserade avgiftsuttag som socialdemokraterna föreslår till årets riksdag kommer att minska kommunernas ordinarie skatteinkomster.

Får jag också erinra Olof Palme om att sedan regeringsskiftet 1976 har skatteutjämningsbidragen fördubblats. På dessa tre år har omfattningen av den skatteutjämning som socialdemokraterna kunde åstadkomma under 44 år fördubblats. Det finns anledning att frambålla det. Utöver de förbättrade bidragen har kommunernas ekonomi förbättrats väsentligt genom treparti-regeringens borttagande av den allmänna arbetsgivaravgiften. När jag talar med kommunalmän om detta medger de – oavsett vilken partitillhörighet de har – att sådana åtgärder på ett avgörande sätt förbättrat kommunernas ekonomi.

Jag vill vidare göra det tillrättaläggandet att regeringen vid de kommande överläggningarna med Kommunförbundet och Landstingsförbundet kommer att föreslå att det ettåriga uppskovet – för det är det som det handlar om – skall utformas så att inte de fattigaste och mest skattetyngda kommunerna skall behöva komma i kläm.

För socialdemokraterna tycks målsättningen när det gäller budgeten i dess helhet den här gången i första hand ha varit att bjuda över på olika anslagsposter för att om möjligt vinna en och annan votering här i riksdagen. Jag har inte haft möjlighet att i detalj gå igenom socialdemokraternas alla motionsyrkanden, men jag kunde konstatera att Olof Palme i sin kritik av budgeten använde mycket svepande formuleringar. Jag lade också märke till att när det gällde alternativåtgärder var formuleringarna återigen lika svepande. Det fanns i hans anförande inte särskilt mycket av konkreta förslag. Men till den diskussionen får vi väl återkomma i finansdebatten.

Men jag kunde också lägga märke till en annan sak. Trots den i ord mycket hårda kritiken mot regeringen för att vi lagt fram ett budgetförslag som ger ett alltför högt budgetunderskott, så uppger socialdemokraterna för sin del ett lika högt budgetunderskott. Det är värt att lägga märke till. Man riktar en

väldsam kritik mot oss för att vi inte prutat hårdare och för att vi inte höjt skatter och avgifter, men ändå lägger man fram ett förslag om vilket man påstår att det ger ett lika högt budgetunderskott. Men kan det i verkligheten bli så? Är det inte i verkligheten så att ert budgetunderskott blir mycket större? I varje fall måste det bli det om ni menar allvar med de långtgående utfästelserna om ökade subventioner för att på det sättet hålla nere inflationen. Om ni är beredda att genomföra den operationen springer talen rätt snabbt i höjden. Det är helt klart att en sådan budgetpolitik allvarligt skulle försvara möjligheterna att lösa de otvivelaktigt mycket besvärliga uppgifter som ligger framför oss. Och den skulle inte innebära att vi lyckades bättre i kampen mot inflationen.

Vi måste arbeta och hushålla oss ur de påfrestningar vi står inför. Investeringsutvecklingen inom industrin och näringslivet i övrigt blir då av avgörande betydelse. Men inte ökar investeringsviljan och inte förbättras investeringsklimatet om vi politiker i ständigt ökande takt lägger nya avgifter på näringslivet. Också Olof Palme borde vid det här laget ha insett att just det snabbt ökade avgiftsuttaget under 1970-talets första hälft på ett avgörande sätt bidrog till att försämra det svenska näringslivets konkurrenskraft. Men det verkar som om han medvetet blundar för detta faktum.

Regeringens skattepolitik och ekonomiska politik har just ökade investeringar inom industrin och näringslivet som mål. Vi måste fortsätta med en mycket stram statlig budgetpolitik. Varje miljon och miljard som vi nu lägger på utgiftssidan kommer vi senare att tvingas ta igen – och då kanske i en betydligt svagare konjunktur än den vi nu har.

Målsättningen för de närmaste åren måste vara att få ner det mycket stora underskott i utrikesaffärerna som de nya oljeprishöjningarna gett upphov till. Det måste i stor utsträckning ske genom att sparandeunderskottet i den svenska ekonomin minskas. Inte minst är det negativa sparandet i den statliga sektorn – budgetunderskottet – ett bekymmer. Den privata och offentliga efterfrågan på varor och tjänster måste ligga på en nivå som möjliggör ett växande utrymme för exporten och håller tillbaka importen. Vi måste se till att misstagen från 1970-talets första del inte upprepas. Vi har alla ett gemensamt intresse av att hålla en lugnare kostnadsutveckling än vår omvärld, så att vårt konkurrensläge förbättras. På så sätt skapas förutsättningar för en förbättrad sysselsättning och en fortsatt industriell utbyggnad. Bördorna måste fördelas rättvist på alla folkgrupper.

Herr talman! När det gäller Olof Palmes inlägg i folkomröstningsdebatten vill jag i all korthet säga följande.

För det första: Om det skulle vara sant att vi äventyrar välfärd och framsteg ifall vi avvecklar de sex reaktorer som nu är i drift, då måste det ju vara helt omöjligt att avveckla kärnkraften när vi har tolv reaktorer i drift, när det svenska samhället är uppbyggt på en dramatiskt ökad elförbrukning jämfört med nu och när en stor del av hus- och lokaluppvärmningen skall ske med el – den dyraste energiform vi har.

Mot den bakgrunden – om Olof Palme menar allvar med att det skulle vara sådana konsekvenser med att avveckla de sex kärnkraftverken – vill jag

påminna om att han därmed själv sagt att genomför vi ett tolvreaktorsprogram, lär vi nog få räkna med att fortsätta att utnyttja kärnkraft.

För det andra: Olof Palme försöker ironisera över att vpk ingår i folkkampanjen för linje 3, nej-alternativet. Han försöker spela på detta – att genom att vi i denna fråga har samma sakuppfattning skulle gränserna i övrigt mellan centern och vpk suddas ut. Olof Palme vet vad svenska folket vet – att det har varit ett svalg mellan kommunisternas och centerns samhällsuppfattning, ett svalg mellan de framtidssambällen som dessa båda partier vill bygga upp. Han vet att det svalget kommer att bestå också efter en folkomröstning, att det kommer att bestå även efter denna folkliga aktivitet för en god sak. liksom svalget bestod efter det att vi gjorde gemensam sak i namninsamlingen för att övertyga amerikanerna om det ohyggliga i att bomba Vietnam. Det samarbetet – där vi alla stod jämte varandra ute på gator och torg, i butiker osv. – satte inga spår i politiken i övrigt. Det vet Olof Palme, men han driver denna linje i hopp om att på något vis kunna skrämman människor från att stödja alternativ 3.

Detta leder fram till nästa kommentar. Med den bakgrund socialdemokratin har och med det sätt på vilket socialdemokratin arbetar – som jag har stor respekt för, det vill jag gärna säga – är det naturligtvis ett problem för socialdemokraterna att linje 3 har stöd av ett 40-tal organisationer. Då är det naturligtvis ett problem att det i kampanjledningen för linje 3 finns företrädare inte bara för centern – bland de politiska partierna – utan också för socialdemokraterna, folkpartiet, vpk, moderaterna och kds. Det är naturligtvis ett problem för Olof Palme och socialdemokraterna att det dessutom i linje 3 finns företrädare för praktiskt taget alla fackliga organisationer. Förmodligen är det ett problem för Olof Palme att linje 3 har ett brett folkligt stöd.

Herr talman! Får jag till detta foga att jag är förvånad över att Olof Palme, vars fredspatos jag icke ett ögonblick sätter i fråga, inte tar intryck av att det blir allt klarare att kärnkraften och atombomben är siamesiska tvillingar. Varför vill inte Olof Palme och socialdemokratin delta i denna viktiga debatt och sprida denna viktiga kunskap?

OLOF PALME (s) replik:

Herr talman! För det första: Om man av något slags moraliska skäl brådstörtat vill avveckla kärnkraften, måste man ju avse att alla skall göra likadant. Om så skulle ske i hela världen skulle vi få en svår energibrist med mycket stora risker för stora konflikter mellan nationerna. Jag anser sålunda att ett brådstörtat avvecklande av kärnkraften i Sverige icke står i överensstämmelse med socialdemokratisk fredspolitik, avspänningspolitik och solidaritetspolitik.

För det andra: Jag förstår att det för Thorbjörn Fälldin är en mycket öm tå man trampar på, när man påpekar att centerpartisterna sitter som turturduvor tillsammans med vpk och Revolutionära anarkisters förbund och vilka det nu än må vara. Det är här inte bara fråga om en isolerad aktion. Ni skall redovisa vilket framtidssamhälle ni vill skapa. Vi redovisar vilket

framtidssamhälle vi vill skapa med vår energipolitik. Därför är det er förpliktelse att tala om vilket framtidssamhälle ni vill skapa tillsammans med kommunisterna och Revolutionära anarkisters förbund och diverse andra.

För det tredje: Om vi får 25 år på oss kan det finnas alternativa energikällor som kan ersätta kärnkraften. Om tio år finns bara kolet och därmed ett Sotsverige i stället för ett Solsverige. Herr Fälldins regeringskolleger, som har så ofantligt mycket mera tid till sitt förfogande i den här debatten, borde kunna undervisa honom om detta.

En lika öm tå är uppenbarligen det här med kommunerna. Den bestraffning som kommunerna nu får innebär ett direkt löftesbrott från regeringens sida. Härmed försvåras kommunernas planering. De måste höja kommunalskatten. Deras möjligheter att bygga ut barnomsorgen försvåras. Nu försöker herr Fälldin säga att det betyder så litet, att det är inga pengar. Men det är en gammal traditionell, konservativ ståndpunkt. Låt mig ta ett exempel: För en industriarbetare med normalinkomst motsvarar regeringens förslag enligt Kommunförbundet och Landstingsförbundet 517 kr. i Forshaga, 341 kr. i Haninge, 445 kr. i Oskarshamn, 434 kr. i Kil, 473 kr. i Gullspång, 401 kr. i Botkyrka och 511 kr. i Lessebo. Litet pengar – ja, men det betyder rätt mycket för vanligt folk. Och så säger herr Fälldin att vi för ett sådant oväsen. Men det är ju de prominenta centerpartisterna i denna kammare som har fört ett oväsen, som om det inte funnes några centerpartister i regeringen. Det låter på dem som om herr Bohman fått bilda något slags enmansregering här i landet. Får jag då fråga herr Fälldin, så att alla eventuella missförstånd kan klaras upp: Är regeringschefen chef för regeringen? Står han bakom regeringens beslut när det gäller kommunerna? I så fall borde han väl upplysa sina partivänner om det, för de skäller ju bara på herr Bohman.

Låt mig ta ett exempel till: Åtgärder har vidtagits för att skydda de sämre ställda, säger herr Fälldin. Men det är inte sant. Ta arbetslöshetsförsäkringen! Regeringen är nu i färd med att sänka ersättningen vid arbetslöshet så att den inom ett år, enligt A-kassorna själva, är nere i omkring 50 % av en vanlig industriarbetarlön i stället för de 90 % riksdagen en gång enhälligt ställde sig bakom, och det var så sent som 1974.

Herr Fälldin! Ni svek löftet om de 400 000 nya jobben. Det blev inget av detta löfte. Ni har fört en ekonomisk politik som orsakat onödigt arbetslöshet. Budgetunderskottet är ert underskott. Det är ni som har drivit upp det från 3 miljarder kronor till 55 miljarder kronor på några år. Vi ser framför oss nya hot mot många människors jobb; mot hela bygder. Regeringen mobiliserar verkligen inte någon imponerande beslutsamhet och aktivitet inför dessa hot.

Till alla de av arbetslöshet och otrygghet plågade människorna säger nu herr Fälldin och hans regering: På alla era andra bekymmer lägger vi nu också oron över att få leva på bara halva den vanliga inkomsten! Det är vad ni säger till folket i Fridafors, Böksholm, Landskrona – om ni får som ni tycks vilja – och på andra håll. Ni säger: De lägger ned era industrier, och vi gör ingenting – Krisnisse har inga pengar i kassan längre. Dessutom får ni bara halva ersättningen från arbetslöshetskassan!

Är det så att den här åtstramningen skall gå ut över de utsatta, så att de för att över huvud taget kunna försörja sig skall söka ett annat jobb?

Vi socialdemokrater har gång på gång varnat för att den borgerliga politiken skulle komma att gå ut över människorna och tryggheten. Det har varit försiktiga varningar, för vi har varit angelägna om att inte gå längre än vi verkligen haft täckning för. Och lika fullt har våra varningar mötts med våldsamt uppblåsta indignationsnummer, där inget trick varit för billigt. I den här frågan vill jag instämma med den byggnadsarbetare som i en intervju häromdagen sade: Det är fasligt synd att inte Fälldin har en arbetslös bror!

LARS WERNER (vpk) replik:

Herr talman! Efter att ha hört en del av debatten, särskilt Olof Palmes senaste inlägg, gör jag den reflexionen att här håller det tydligen på att bli en stor fråga vem som är i sällskap med vem. Ju sämre sällskap man är i, desto högljuddare och ihärdigare talar man om i vilket sällskap den andra parten befinner sig.

Men det var inte för att säga detta som jag begärde ordet, herr talman. Låt mig ta upp en fråga i statsministerns tal, nämligen frågan om skatteutjämnningen.

I valrörelsen drev moderaterna en mycket hätsk kampanj. Gösta Bohman och andra reste land och rike runt och attackerade i det närmaste allt med progressivt innehåll i Sverige. Man ville avgiftsbelägga sociala tjänster, man ville stoppa utbyggnaden av barnomsorgen, man ville helt stoppa biståndet till Vietnam, m. m. I valrörelsens slutskede avslöjades moderaternas plan för social nedrustning. I den hemliga planen ingick bl. a. slopande av hyresför-lustlån till de allmännyttiga bostadsföretagen, stopp för skatteutjämningsbi-drag till kommunerna, minskat stöd till SCB, etc.

Samma dag som den allmänpolitiska debatten ägde rum i höstas, den 24 oktober, tog Gösta Bohman ytterligare ett steg högerut, om det nu är möjligt – det blir väl avgrunden åt det hållet – genom att kräva lagstiftning mot kommunernas expansion, dvs. utbyggnad av bl. a. den sociala omsorgen. Jag frågade då statsministern och folkpartiledaren om de delade Gösta Bohmans syn på kommunernas ekonomi och på den kommunala skatteutjämnningen. På min direkta fråga svarade statsministern att regeringen inte avsåg att lagstifta eller ingripa mot kommunerna. Ola Ullsten sade sig också värna om skatteutjämningsbidraget.

I dag vet vi bättre. I regeringens budgetförslag har viktiga delar av moderaternas plan för nedrustning satts i verket. Man tar strypgrepp på kommuner och landsting. Man vill, trots riksdagsbeslut i frågan, hålla inne skatteutjämningsbidraget för det andra året. Jag tycker att det är rätt anmärkningsvärt att centern och folkpartiet nu dels har ändrat åsikt, dels förverkligar valda delar av moderaternas plan för social nedrustning.

Kommunförbundet och Landstingsförbundet har tydligt visat vad det här får för följder: risk för kraftiga skattehöjningar eller stopp för vidare utbyggnad av barnomsorgen och vården av gamla och sjuka. De har därför

helt befogat framfört skarp kritik mot regeringen. Jag vet att inte minst Kommunförbundets centerpartistiska ordförande är mycket bekymrad över regeringens agerande. Jag vill därför ställa ett par direkta frågor till statsministern: Står ni fast vid förslaget att hålla inne skatteutjämningsbidraget trots riskerna för skattehöjningar och ytterligare social nedrustning, också om riksdagens beslutade plan för utbyggnad av barnomsorgen hotas och försenas ytterligare? Vad tänker regeringen göra mot de kommuner som vägrar att strypa utbyggnaden av barnomsorgen och vården om gamla och sjuka? Vilka åtgärder tänker ni vidta för att straffa dessa kommuner?

Kommunförbundet har ju presenterat hur den kommande kommunala expansionen skall fördelas inom områden som barnomsorgen, skolan, äldreården, den centrala verksamheten, fritid och kultur samt sjukvården och kommunikationerna. Enligt dess planer skulle det medföra en ökning med 4 % mot regeringens diktat om 3 %.

Jag vill därför till sist fråga statsministern: På vilka av dessa områden rekommenderar regeringen minskade insatser? Gäller det barnomsorgen, skolan, äldreården, fritid och kultur, sjukvården, kommunikationerna eller är det kanske något annat?

Jag tror det vore välgörande om statsministern gav ett klart och entydigt svar på dessa frågor. Det är nämligen frågor som i hög grad berör det svenska folket.

Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Det besked som Lars Werner sade att jag tidigare hade lämnat å centerns vägnar, att vi var motståndare till att lagstifta om ett skattetak för kommunerna, gäller fortfarande. En lagstiftning på det området vore att ta bort en viktig del av grunden för den kommunala demokratin.

Jag vill vidare påminna Lars Werner om att stödet till barnomsorgen ju ökar med i runt tal en miljard kronor.

Lars Werner frågar också hur vi tänker straffa de kommuner som inte följer planer som har fastställts av riksdagen. Mitt svar är, att eftersom det inte är fråga om att straffa i det ena fallet, så kan det inte heller bli fråga om att straffa i det andra. Till det fundamentala och fina i den kommunala demokratin hör ändå att sådana här beslut fattas efter diskussioner i resp. kommun. Vi skulle hamna väldigt illa till om vi här i riksdagen fattade centrala beslut, som vi sedan tvingade kommunerna att genomföra. Då skulle vi få det centralistiska samhälle som centern under inga villkor vill verka för. Där finns i utgångsläget skilda uppfattningar mellan vpk och centern. Det gäller i den här frågan, och det har gällt i många andra frågor genom åren.

Så här säger Olof Palme: Om alla länder skulle göra som Sverige, dvs. abrupt – eller hur orden föll – avveckla kärnkraften, då skulle det uppstå stora problem runt om i världen. Låt mig säga att det ju för centerns del är fråga om en avveckling av kärnkraften under en tioårsperiod.

Ja, det är klart att det alltid uppstår omställningsproblem, men det går att

lösa dem. Det har utredningar här i Sverige klarlagt. Men det intressanta, mot bakgrund av Olof Palmes engagemang i nedrustningsfrågor och hans engagemang för att försöka få stopp på atombombsvansinnet, är att problem av övergående natur anses vara så stora att han inte skulle vara beredd att ta den här aktiva kampen mot kärnvapen.

Det är ändå skilda storheter, Olof Palme. Om vi gjorde framsteg i kampen mot atombombsspridningen, nog vore vi väl då här i Sverige beredda att acceptera vissa tillfälliga påfrestningar? Det är ju detta det är fråga om. Men nu gör man ytterligare något utöver det ohyggliga som redan har skett när det gäller kärnvapen, och det fruktar jag att vi får leva med generation efter generation.

Jag vet inte om det lönar sig att diskutera med Olof Palme, när han är på detta humör. Om jag förstod honom rätt, talade han om att Revolutionära anarkisters förbund skulle vara med bland de 40 organisationerna i linje 3. Jag vet inte ens om det finns något sådant förbund, men jag kan försäkra att det inte är med i kampanjen. När Olof Palme är på det humöret att han använder sådana argument, lönar det sig nästan inte att diskutera med honom, uppriktigt sagt.

Olof Palme är bekymrad över att det jag säger här om den kommunala skatteutjämningen inte skulle nå fram till mina partivänner. Jag kan dock försäkra Olof Palme att min erfarenhet definitivt är den att mina partivänners förmåga att lyssna på vad jag säger är väl så utvecklad som Olof Palmes. Så är det problemet löst. Jag uppfattade det ändå som att Olof Palme förstod att det som har hänt är att skatteutjämningsbidraget har fördubblats på dessa tre år jämfört med vad ni kunde åstadkomma. Till detta kommer att kommunerna har fått förbättrad ekonomi genom att vi tog bort arbetsgivaravgifter som ni hade lagt på dem. Eftersom vi måste göra åtstramningar på den statliga budgeten för att över huvud taget kunna lösa dessa problem, har vi gjort den bedömningen att det går att klara detta för kommunerna om man förskjuter hälften av etapp 2 i ett år – i synnerhet som vi har förklarat oss beredda att i överläggningarna se till att denna förskjutning inte gör att de kommuner som har den sämsta skattekraften och högsta utdebiteringen kommer i kläm.

Uppriktigt sagt tror jag att det skall vara möjligt att vinna förståelse för detta hos kommunfolket. Det är ju ändå så, Olof Palme, att också ni socialdemokrater i fjol våras framhöll nödvändigheten av att minska ökningstakten för den kommunala expansionen.

Barnomsorgen och äldreården prioriteras. Men också den diskussionen får vi ta en annan gång.

I sitt huvudanförande försökte Olof Palme ge sken av att Sverige skulle vara ensamt om sitt stora budgetunderskott och att det alltså skulle vara ett resultat av en oskicklig regeringspolitik. Denna verklighetsbeskrivning stämmer inte. Sverige är i detta fall i sällskap med åtskilliga länder, som på samma sätt som Sverige har varit angelägna om att försvara sysselsättningen under de svåra åren efter förra oljekrisen. Budgetunderskotten är inte alltid lika stora som det svenska i kronor räknat, för vi redovisar ju i stor

Onsdagen den
30 januari 1980

*Allmänpolitisk
debatt*

utsträckning samhällsåtaganden vid sidan av budgeten. Men i förhållande till den totala ekonomin är budgetunderskotten i andel av BNP inte högre i Sverige än i andra länder – märk väl: det gäller då länder som haft samma ambition som Sverige, den nämligen att hålla uppe sysselsättningen så långt det är möjligt.

Olof Palme ställde i sitt huvudanförande upp en rad mål för skattepolitiken under 1980-talet. De allmänna målen kan jag nästan hundra procentigt ansluta mig till, men jag har i stor utsträckning saknat recept på hur man skall uppnå dessa mål. Alla partier är vad jag förstår överens om behovet av att få ner inkomstskatterna och marginalskatterna, men det är inte så lätt som att bara säga att man skall förskjuta skatteuttaget från hushållen till en indirekt beskattning. Jag gissar att Olof Palme skulle häva upp ett ramaskri här i kammaren och annorstädes, om någon en dag gick ut och sade att vi skulle sänka de direkta skatterna och höja momsens i motsvarande utsträckning.

Finansiering med arbetsgivaravgifter – dit måste man också räkna promsen – prövades av den socialdemokratiska regeringen, och jag har pekat på vilka förödande resultat det ledde till. Många företag kunde helt enkelt inte sälja sina varor. Företagen fick läggas ner i vissa fall. Arbetslösheten hotade att växa i en förfärande omfattning. Det misstaget, Olof Palme, får vi inte göra om. Det är till förhindrande av att detta misstag upprepas som budgeten har fått den utformning som vi har givit den.

OLOF PALME (s) replik:

Herr talman! Jag ber kammarens ledamöter uppmärksamma en fullkomligt avgörande punkt. Jag har i mina två anföranden inriktat hela huvudvikten av min kritik mot centern och regeringen, vid sidan av det här med kommunerna, på frågan om arbetslöshetsersättningen. Man låter den sjunka ner mot hälften av vad som var tänkt, något som drabbar de verkligt svaga grupperna i samhället.

Thorbjörn Fälldin har nu talat i 40 plus 10 minuter. Han har inte bevärdigat denna fråga med ett ord så länge jag har replikrätt kvar. Det säger så ofantligt mycket mer än allt annat om stämningläget.

När det gäller kommunerna vill jag säga att även herr Fälldins partivänner har uppfattat att det halverade statsbidraget är ett svek från statens sida, och de har högljutt protesterat i formen av att skälla på Gösta Bohman. Centerpartisterna i regeringen har hållit sig anonyma så länge som möjligt. Nu kryper statsministern fram, men sveket står kvar, vilket Hans Gustafsson kommer att belysa utförligt senare i debatten.

Jag vet inget annat land som har ett budgetunderskott på 10 % av BNP. Det har ökat från 3 till 55 miljarder – en misshushållning av enorma mått. Ökningen av statsutgifterna har ni inte alls brutit, utan skälet till att ni ändå får göra sociala nedskärningar är att räntan på statsskulden blivit så oerhört stor. Den ökar med 6 miljarder, och det är något som ni får allt svårare att finansiera.

Låt mig ta upp frågan om internationalismen, solidariteten och kärnkraften. För kärnvapenspridningen spelar det ingen roll om vi avvecklar på 10 år

eller på 25. Om det internationella argumentet moraliskt skall hålla samman, måste man avse att även andra länder skall göra sig av med sin kärnkraft på 10 år. Om vi bortser från svenska problem, vad skulle det betyda internationellt i ett läge när 200 kärnkraftverk är i drift och 500 är under byggnad?

Jo, det skulle på dessa 10 år innebära ett bortfall av kärnkraft som motsvarar i stort sett Saudiarabiens hela nuvarande oljeproduktion. Det skulle alltså bli rent kaotiska förhållanden på den internationella marknaden, där man skulle behöva kompensera detta bortfall av kärnkraft. Det skulle till att börja med öka kampen om oljan och kolet och kampen mellan stormakterna – och det skulle ytterst drabba de fattigaste länderna hårdast. Det är de som skulle få betala.

Det är riktigt att jag personligen i politiken på det internationella området intresserar mig mest för fredsfrågorna och nedrustningsfrågorna och för hjälpen till de fattiga länderna. Utifrån det kan jag icke finna det moraliskt att förorda en brådstörtad avveckling av kärnkraften enligt de riktlinjer som föreslås av den s. k. linje 3. En aktiv svensk freds- och solidaritetspolitik förutsätter att vi om vi vill avveckla kärnkraften – och det tycker jag är rimligt på sikt – skall göra det på ett sätt som stämmer med de krav som det internationella samfundet har anledning att ställa på oss som nation. Det är en avgörande skiljelinje för mig. Egentligen borde moderaterna och folkpartiet, som har så mycket tid till sitt förfogande, ta den här debatten, men jag skall göra det. Det är på det sättet att vi har sex kärnkraftverk i drift. Vi har ytterligare fyra som står färdiga. Personalen sitter där redan. Dem har ni byggt färdiga. Det är två till som är under byggnad. De var på ritbordet när den borgerliga regeringen kom till, men dem har ni satt i gång att bygga. Hur ni sinsemellan har fördelat ansvaret för det lägger jag mig inte i. Men ni har byggt dem! Skall vi kasta bort allt detta genom att brådstörtat avträda från tidigare linje och inte använda dem? Vårt land har ett underskott på ca 17,5 miljarder i sin utrikeshandel i år, vi ackumulerar utlandsskulden varje år, vi har ett budgetunderskott på 60 miljarder – motsvarande 10 % av BNP. Vi har oerhörda svårigheter att under detta årtionde klara upp våra utlandsskulder, våra urusla statsfinanser, våra nedsjunkna industriinvesteringar. Skall vi ovanpå detta lägga en kapitalförstörelse av detta mått? Vi tvingas då inte bara att kasta detta kapital i sjön. Vi tvingas att bygga kolkraftverk, som inte endast förstör vår miljö utan också är ohyggligt dyra.

Detta är det framtidssamhälle ni erbjuder. Det är ni i centern och kommunisterna som går på samma linje. Jag förstår inte hur det framtids-samhället skall se ut. Jag har sagt: Skulle det dessutom förenas med den typ av passiv och slapp politik som ni företräder i övrigt, då går detta land, innan årtiondet är slut, in i en djup social och ekonomisk kris. Jag är helt övertygad om det, och jag anser att det är förenligt med mitt samvete att säga detta till människor, så att de vet vad de ger sig in på i samband med denna omröstning.

LARS WERNER (vpk) replik:

Herr talman! Statsminister Fällidin säger att han står fast vid vad han sade i

Onsdagen den
30 januari 1980

*Allmänpolitisk
debatt*

debatten i höstas. Han vill varken lagstifta eller straffa kommunerna. Men redan det förhållandet att man fryser inne halva skatteutjämningsbidraget är en bestraffning av kommunerna. Den naturliga frågan är: Vad blir nästa steg från regeringens sida? Vad hittar herr Bohman på nästa gång? Den statsministern närstående kommunministern sade nyligen i en intervju, apropå regeringens innehållande av skatteutjämningsbidraget till kommunerna, att aldrig förr har kommunerna haft så gott om pengar som nu. Jag är böjd att lyssna mer på statsministerns och kommunministerns två partivänner, Svea Wiklund i Kommunförbundet och Börje Hörnlund i Landstingsförbundet, som varnar för följderna av regeringens åtgärder. Är det inte så att utbyggnaden av barnomsorgen går för långsamt? Behöver inte skolan bättre resurser? Måste inte äldrevården förbättras ytterligare? Behöver inte sjukvården ytterligare resurser? Är inte fritids- och kultursatsningarna för blygsamma? Måste inte satsningarna på kollektivtrafiken öka?

Om det är så, vilket jag tror att vi i och för sig är överens om, varför i Herrans namn föreslår ni då från regeringens sida sådana åtgärder som ni nu gör? Det innebär bara att problemen för kommunerna och landstingen ökar ytterligare och att det t. o. m. kan bli direkta försämringar. Kommunerna och landstingen har i överenskommelse med regeringen prioriterat barnomsorgen och äldrevården. Det är riktigt. Men kommunerna klarar inte ens med nuvarande ekonomiska villkor av att fullfölja riksdagens beslut om 100 000 nya daghemsplatser. Det programmet är försenat ett år. Och äldreomsorgen, som också skulle prioriteras, dras med stora brister. Personalen och de äldre kräver ökade resurser för att förbättra de äldres och personalens villkor.

Jag kan inte komma ifrån att jag anser att regeringens stryppgrepp om kommunerna är cyniskt. Det är anmärkningsvärt att centern och folkpartiet nu i regeringen vill vara med och förverkliga detta herr Bohmans och moderaternas kampkrav i valrörelsen. Om regeringen fullföljer planerna kommer det att få mycket kännbara effekter, och den ekonomiska situationen kommer att bli fullkomligt ohållbar för många kommuner och landsting. Jag tycker att det vore bättre – och det vore tacknämligt för många människor och kommuner här i landet – om statsministern i dag kunde medge att frysandet av skatteutjämningsbidragen får helt oacceptabla följder och att regeringen skall ompröva detta. Statsministern och de övriga i regeringen måste ju vara medvetna om att partivännerna i kommuner och landsting ser allvarligt på förslaget och att det med all säkerhet finns en majoritet hos svenska folket som protesterar mot det här stryppgreppet.

Jag tror att det skulle vara välkommet med ett rakt besked från statsministern i den här frågan. Det vore bra om han vill förklara att man är beredd att ompröva förslaget om innehållande av skatteutjämningsbidraget. Eller skall jag möjligen uppfatta herr Fälldins förra inlägg som ett svar, ungefär så här: Mycket prutades ej, men hälften prutades genast. Jag är dock fortfarande litet osäker på om jag kan göra den tolkningen.

Statsministern THORBJÖRN FÄLLDIN:

Herr talman! Till Lars Werner vill jag säga: Det är inte fråga om att i något avseende ändra principerna för eller omfattningen av skatteutjämningsbidraget, det skatteutjämningsbidrag som vi från centerns sida i så hög grad har varit med om att driva fram. Det nu framlagda förslaget grundar sig på de nya villkor som gäller för hela samhället, som kommer till uttryck i statsbudgeten, som kommer till uttryck i enskilda människors budget och som också måste komma till uttryck i kommunernas budget. Det är under hänvisning till denna situation som vi har gjort bedömningen att man ett år kan förskjuta hälften av etapp 2 i denna stora reform. Det är inte fråga om annat.

Till detta skall Lars Werner och andra lägga att vi är inriktade på att vid överläggningarna med kommuner och landsting se till att detta uppskov, detta ettårsuppskov, inte får sådana effekter att de värst skattetyngda kommunerna, kommuner med den svagaste skattekraften, kommer i kläm.

Det är med bedömning av den totala situationen och mot bakgrund av de åtgärder som redan är vidtagna för kommunerna som vi har kommit fram till att detta är en möjlig väg.

Det här kommer naturligtvis att diskuteras också i fortsättningen – med kritik av den typ som Lars Werner och Olof Palme utvecklar och som för all del även folk i mitt eget parti har utvecklat. Jag är alldeles övertygad om att vi på budgetpost efter budgetpost, där vi har låtit rödpennan gå fram och i vissa fall gjort en ren omprioritering, kommer att få möta argument av typen att man just på detta område måste låta utgiftsökningarna slå igenom, trots att budgeten då ytterligare försvagas.

Om kammarens ledamöter skulle se på alla områden på det sätt som Lars Werner och Olof Palme nu utvecklar, dvs. att vi skulle öka budgetunderskottet med tre kvarts miljarder, tror jag att ingen av kammarens ledamöter ville sitta här och ha ansvaret för uppsumeringen och budgetunderskottet när den här riksdagen skall åtskiljas till våren. Det finns skäl för att hålla det totala sammanhanget i minnet.

Olof Palme återkommer till arbetslöshetsförsäkringen. Det är typiskt för Olof Palme att han då tar som exempel inkomsttagare som i dag ligger i de högsta klasserna av arbetslöshetsförsäkringen, där det kan bli sådana effekter. Om man ser till det stora kollektivet finner man att effekterna inte är de som Olof Palme beskriver. Men jag vill svara att sista ordet inte är sagt i den frågan. Man måste liksom tidigare med vissa mellanrum se över arbetslöshetsförsäkringen. Sista ordet är alltså inte sagt.

Några ord igen om denna speciella del av kärnkraftsfrågan. Jag vill än en gång understryka, för att det inte skall finnas några missförstånd på den punkten, att jag har den djupaste respekt för Olof Palmes engagemang i nedrustningsfrågor, i dessa livsavgörande frågor. Det är således inte för att försöka misstänkliggöra honom på något sätt som jag driver den här diskussionen.

För det första vill jag säga att det ju inte är fråga om någon brådstörtad avveckling av kärnkraften när vi har mätt ut en tioårsperiod, utan det är just

för att slippa denna brådstörtade avveckling som vi gjort det. För det andra är det icke bara kol som står till vårt förfogande. Det är faktiskt så att de ökade oljepriserna och de ökade elpriserna – därför att kärnkraften har visat sig vara så dyr – har öppnat möjligheter för de alternativa energikällorna som inte fanns låt mig säga för tio år sedan. Vi är ändå medvetna om att det finns ett innovationsklimat där, som vi har all anledning i världen att ta vara på. Och vad är det fråga om internationellt, Olof Palme? Jo, i dag svarar kärnkraften för 1 % av energin. I det läget målar Olof Palme och andra upp de här svårigheterna i Sverige och internationellt. Men om det skulle vara så ohyggligt svårt att genomföra avvecklingen i den här situationen, hur skall man då kunna göra troligt att vi skulle klara det när denna andel har växt dramatiskt? Det är dessutom på det sättet att inget annat land har så mycket kärnkraft per medborgare som Sverige. Vi kommer att bli överlägset världsbäst i det avseendet, om vi börjar utnyttja tolvreaktorsprogrammet.

Till sist: Detta var första gången det har hänt att Olof Palme i en fråga, där han är engagerad, har överlåtit åt andra att föra debatten genom att hänvisa till moderater och folkpartister. Jag vill också säga att den här oron för vad som skall hända och diskussionen om att det skulle kunna bli ett socialistiskt samhälle i Sverige är obefogad. Alla partier har sagt sig vilja genomföra folkets vilja. Vad folket säger i folkomröstningen skall vi genomföra. De tre regeringspartierna har åtagit sig att, om linje 3 vinner, genomföra det programmet. Och eftersom det är tre icke-socialistiska partier, hur troligt är det då att det skulle bli ett socialistiskt samhälle? Det är en sanning och ett politiskt faktum som kammarens ledamöter och svenska folket bör hålla i minnet.

Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN:

Herr talman! När 1970-talet efterträdde 1960-talet räknade många med att det nya årtiondet skulle bli ett avspänningens och den fredliga samexistensens årtionde. Vi stod – hette det då – på tröskeln till ett nytt skede i det internationella umgänget.

När 1970-talet nu efterträds av 1980-talet är avspänningen hotad och förhållandet mellan de bägge supermakterna sämre än på mycket länge. Den amerikanske presidenten talar om att vi inte stått så nära krig sedan andra världskriget. Och i Moskva används ordval om den amerikanska statsledningen som inte heller vittnar om någon större omsorg om de inbördes relationerna. I vår egen inrikespolitiska debatt har läget i världen tecknats i de mörkaste färger. Någon har t. o. m. uttryckt sig som om kärnvapenkriget mer eller mindre stod för dörren.

Jag trodde själv inte på avspänningsvisionerna för ett decennium sedan, och jag tillät mig att öppna säga det. Jag tror inte heller på kategoriska uttalanden denna gång om att kärnvapenkrig är oundvikligt eller att världsläget aldrig varit värre sedan det andra världskriget.

I själva verket har avspänningssituationen försvagats under hela andra hälften av 1970-talet. Den sovjetiska invasionen av Afghanistan julen 1979 blev snarast droppen som kom den spänningsbägare att rinna över som

undan för undan hade fyllts på. För ledningen i Moskva var tydligen de vinster man trodde sig kunna uppnå genom fortsatt avspänningspolitik mindre viktiga än de fördelar man var säker på att kunna nå genom en militär inmarsch i ett alliansfritt grannland. Avspänningspolitiken fick alltså vika för expansionspolitik.

Även i Washington värderas nu avspänningspolitiken annorlunda, delvis som en naturlig reaktion på det som hänt. Styrka och säkerhet betyder mer än samarbete och förtroende i den kraftmätning mellan supermakterna som avspänningen utgjorde ett inslag i. Avspänningspolitikens anseende och trovärdighet torde i dag icke vara högt vare sig i den ena eller den andra delen av världen.

För Sverige – ett litet västerländskt och demokratiskt land, alliansfritt och beläget i omedelbar närhet av den östliga supermakten – måste utvecklingen inge bekymmer och oro, inte därför att vår egen säkerhet skulle vara omedelbart hotad eller därför att något akut hot mot stabiliteten och balansen i det nordeuropeiska området skulle förligga, utan därför att freden och samarbetet alltid varit viktigare för de små nationerna än för de stora. När styrkan dikterar utvecklingen i världen blir det de små som drabbas först och hårdast.

Invasionen i Afghanistan kan inte starkt nog fördömas. Den var utförd med politisk hårdhet och internationellt kallsinne. Det finns visserligen ingenting som tyder på att det recept som ledningen i Kreml i julas ordinerade åt det afghanska folket skulle tvingas på någon annan inom den allra närmaste framtiden, men det fanns inte heller någonting som för något år sedan tydde på att det som faktiskt skulle komma att hända Afghanistan kunde hända. Ändå hände det. Vi måste ställa oss frågan om inte också annat som vi bedömer som omöjligt trots allt kan hända. Vi lever i en tid präglad av osäkerhet.

Vad som skett, herr talman, stryker under hur viktigt det är att bevara det nationella samförstånd om försvaret över partigränserna som växte fram ur andra världskrigets erfarenheter om små staters otrygghet och hjälplöshet. Det är därför beklagligt att dagens oppositionsledare gärna talar om riskerna för världsfreden men i handling inte är beredd att verka för att vårt land drar konsekvenserna av dessa ökande risker. Tvärtom läggs förslag ägnade att urholka vårt försvars styrka.

Det är av särskilt värde för ett litet land som Sverige att kunna uppträda enigt utåt i sina manifestationer för försvarsvilja och säkerhetspolitik. Det ger styrka och trovärdighet. Försvarsfrågan är illa lämpad för inre strider. Och det finns knappast sämre tillfällen för motsättningar än när den utrikespolitiska spänningen växer ute i världen. I dag teg Olof Palme om vår egen säkerhet och om vårt försvars bidrag till den säkerheten.

I själva centrum för de motsättningar som nu kan hota världsfreden står oljan. Den industrialiserade världens beroende av ostörd oljetillförsel är ett hot också mot världsekonomin. Sverige är världens mest oljeberoende land. Vi förbrukar och importerar mera olja per invånare än andra. Stoppad oljetillförsel skulle bli ett förlamande slag mot vår utveckling. Höjda

Onsdagen den
30 januari 1980

*Allmänpolitisk
debatt*

oljepriser drabbar vår ekonomi och våra medborgares välfärd.

När inte mindre än ca 70 % av den energiförsörjning som är avgörande för fortsatt välståndsutveckling är grundad på olja har det blivit ett av våra allra viktigaste politiska mål att begränsa oljeförbrukningen och minska vårt oljeberoende. Oljeberoendet har blivit en säkerhetsrisk. Vi måste spara energi. Men vi måste framför allt spara olja. Detta har varit ett viktigt motiv för de olika åtgärder – bl. a. energiskatternas höjning – som såväl den tidigare som den nuvarande trepartiregeringen vidtagit. Och det borde vara ett utomordentligt starkt motiv för att inte på tio år avveckla de stora energitillgångar som vi har i vårt land och som vi har lagt ner så väldigt mycket pengar på.

Den snabba försämringen av den internationella konjunkturbilden från mitten av förra året har direkt samband med prishöjningarna på olja. På mindre än ett år har det samlade bytesbalansunderskottet inom OECD-området nära nog tredubblats och efterfrågan i motsvarande mån dragits ner. Därmed har den ekonomiska tillväxten bromsats upp. På bara ett halvt år har alla tillväxtprognoser drastiskt reviderats ner. Också bedömningarna i prisstegringshänseende och beträffande arbetslösheten har lett till i motsvarande mån väsentligt sämre siffror.

Här i kammaren stod Olof Palme nyss och förklarade att den borgerliga regeringen skyller de nya väldiga ekonomiska påfrestningarna, som drabbar hela världen, på oljeschejker. Man skyller ifrån sig på oljan, sade Olof Palme. Men oljan utgör faktiskt den hårda bakgrunden till att förra året inte blev så tillfredsställande för vårt folkhushåll som vi hade anledning att hoppas, då vi för ett år sedan förde vår allmänpolitiska debatt här i kammaren, och en av de avgörande orsakerna till våra och världens problem.

Jag skall inte belasta dagens debatt med en sifferexercis grundad på budgetpropositionens och finansplanens fakta och bedömningar. Detta får anstå till den finansdebatt vi skall ha i riksdagen om någon månad. Det blir då möjligt att lägga regeringens bedömningar vid sidan av de analyser som oppositionen och vederbörande riksdagsutskott redovisat. Vi kommer då att ha ett fullständigare underlag för jämförelser av de alternativa överväganden som man kan göra.

Jag tänker i stället ägna mig åt de allmänna bedömningar på vilka finansplanen vilar och därvid först i allra största korthet anknyta till det förflutna. Flertalet av de problem som vår ekonomi i dag brottas med har ju, förutom oljeproblemet, sina rötter inte bara i 1960-talet utan framför allt i den politik som fördes i vårt land efter de första oljeprisstegringarna och fram till hösten 1976.

Vi "skyller inte ifrån" oss på den politiken, herr talman, utan vi analyserar vad som skett och varför det har blivit som det blivit. Men jag kan förstå att Olof Palme blir illa berörd inte minst när det gäller vårt skattesystems inverkan på det som har inträffat och att han då gärna slår ifrån sig. Men i dag – och det tycker jag hör till det intressanta – vågar inte ens socialdemokraterna vidhålla att Sveriges samhällsekonomi var stark hösten 1976. Kammar-

ens ledamöter kommer ihåg påståendena om vår starka samhällsekonomi och det dukade bordet. Av de motioner som de själva lagt fram för bara några dagar sedan framgår att även socialdemokraterna nu har insett att de måste medge det som alla andra har insett, nämligen att Sverige hösten 1976 befann sig i en akut kris och att de åtgärder den då tillkomna trepartiregeringen vidtog inte bara var ofrånkomliga utan också faktiskt ledde till att den överhängande krissituationen kunde hävas. Man hade därmed lagt en grund för att sedan angripa de mera långsiktiga balansproblemen i vår ekonomi, som ingen från trepartiregeringens sida någonsin har dolt.

Låt mig sedan bara påminna om att vi förra året fick en ekonomisk tillväxt i vår ekonomi som låg klart över OECD-genomsnittet och över de siffror vårt eget land kunnat inregistrera under hela 1970-talet. Vi hade en industriproduktion som efter nedgången under de tre åren efter 1975 låg över 1974 års siffror. Och vi hade ett väsentligt förbättrat arbetsmarknadsläge med 107 000 fler personer i arbete än ett år tidigare och 129 000 fler än exempelvis 1976, en sjunkande relativ arbetslöshet och ett ökat antal lediga platser. Vi hade en ökning av den privata konsumtionen med 2,3 %, av hushållens reala disponibla inkomster med 1,5 % och av reallönerna efter skatt med ungefär 1 %. Varför skall Olof Palme svartmåla sådana här resultat? Varför inte medge den förbättring som inträdde under de här åren utan i stället teckna allting i de mörkaste av alla mörka färger?

Vi har aldrig stuckit under stol med – och här polemiserar jag hårt mot Olof Palme – att stora långsiktiga problem hela tiden har legat inbyggda bakom vår ekonomisk-politiska utveckling och att de problemen sedan har ytterligare skärpts genom oljekrisen. Vårt oljeberoende begränsar vår ekonomiska rörelsefrihet och ställer därmed större krav än tidigare på den ekonomiska politiken.

Sverige kan i längden inte leva med ett underskott gentemot omvärlden av den storleksordning vi måste räkna med för de kommande åren. Sveriges samlade produktionskapacitet har blivit otillräcklig i förhållande till den efterfrågan som vi har tillåtit oss här hemma och i förhållande till den import som den efterfrågan ger upphov till.

Regeringen har avvisat att komma till rätta med detta kapacitetsproblem genom en drastisk neddragning av den offentliga och privata konsumtionen. En så hård begränsning av vår inhemska efterfrågan som då skulle erfordras skulle nämligen få allvarliga konsekvenser för produktionen här hemma, för välfärden och sysselsättningen. Vad vi därför i stället måste inrikta oss på är att föra över resurser från produktion för konsumtion till produktion för export. Vår industriella sektor måste få tillgång till de kapital- och arbetskraftstillgångar som behövs för att överbrygga klyftan mellan – något förenklat – vad vi förbrukar och vad vi tillverkar. På den här punkten tycks Olof Palme hålla med mig, och det är bra. Alltid något!

Att den här processen inte är lätt och att detta inte kan genomföras i ett enda steg har regeringen starkt understrukit i finansplanen. Och att en sådan operation sannerligen inte underlättas av avtagande världshandelstakt och vikande internationella konjunkturer är också det självklart.

Svensk exportindustri måste alltså erbjuda bättre produkter och mer konkurrenskraftiga priser än jämförbara länder. Kostnadsutvecklingen här hemma måste därför hållas under kontroll och produktiviteten förbättras. Detta ställer krav på regeringen och på er här i riksdagen. Det ställer krav på oppositionen, på kommunerna, på parterna på arbetsmarknaden och på näringslivet i dess helhet.

Och det företagsekonomiska klimatet måste generellt sett vara offensivt, inte defensivt. Det måste stimulera till aktivitet, nyföretagande och ökad produktion till konkurrenskraftiga priser – inte främst till fusionering av företag i och för sig utan till utveckling av nya företag, ökad produktion och höjd produktivitet.

Herr talman! De offentliga utgifternas expansion måste begränsas. Detta är i själva verket det andra grundläggande kravet – det första är oljebegränsningen – på de kommande årens ekonomiska politik. Och det är inte bara en förutsättning för återvunnen balans i och för sig utan också för de fortsatta skattereformer som allt fler nu börjar inse vara oundgängligen nödvändiga. En offentlig utgiftsbegränsning är helt enkelt ofrånkomlig för att vi skall kunna bereda utrymme för ökad privat konsumtion och reala löneförbättringar. Om den offentliga utgiftsexpansionen *inte* kan bringas under kontroll, blir följden successivt sjunkande reallöner efter skatt och risker för minskande vilja hos vårt folk att åstadkomma de nödvändiga insatserna för vårt gemensamma välbefinnande. Den tiden är faktiskt förbi då vi kunde åstadkomma balans i vår ekonomi och våra statsfinanser genom ständigt ökande skattetryck.

Socialdemokraterna går nu – som vanligt – till attack mot regeringens ekonomiska politik. Olof Palme försökte nyss här i talarstolen slå alla tidigare rekord i svartmåling – och de rekorden låg högt nog redan tidigare. Men en gång vände sig samme Olof Palme mot den som han då kallade för svartmålare. Låt mig citera ur ett tidigare riksdagsprotokoll:

”Herr Bohmans anförande skildrade jämmer och elände utan alla gränser i det svenska samhället. Det är inte första gången detta inträffar, utan det har varit så vid varenda remissdebatt som jag har varit med om på senare år, att herr Bohmans hela anförande går åt att skildra hur eländigt det är ställt i det svenska samhället. ---

Herr Bohman talade om oron i det svenska samhället. Visst finns det mycket av oro i detta industrisamhälle ---. Men herr Bohman är något av en orosstiftare, därför att det som herr Bohman säger är ägnat att skrämman människor. Utan några jämförelser i övrigt vill jag säga att det i uttrycken för hur det står till i landet finns en stor likhet mellan herr Bohman och den allra yttersta vänstern, KFML(r). ---

Det blir ingenting av allt detta gnällande och skällande och denna eländesbeskrivning av det svenska samhället. Man ändrar icke samhället bara genom att skälla. Det minsta vi kan kräva av en politisk ledare är att han också kommer med förslag.”

Glömda, herr talman, är i dag den nye orosstiftarens egna gamla ord. Glömd är också uppmaningen att inte bara komma med ord utan med förslag

– konkreta och konstruktiva förslag och inte förslag som är ägnade att göra ont värre.

I centrum för denna klagolåt står skattepolitiken, det stora budgetunderskottet och den inflation som regeringen sägs vara ansvarig för. Socialdemokraterna lägger nu fram förslag för att bekämpa inflationen. Det är i och för sig värdefullt, men de vill göra det genom kraftigt ökade livsmedels- och bostadssubventioner. Vi lovar – förklarar Olof Palme högtidligt – att inflationen nästa år skall begränsas till 5 %.

Ett sådant löfte skulle även jag kunna avge. Men det som då förutsätts, är ju en i grunden fullständigt oansvarig ekonomisk politik. Att med massiva miljardsubventioner tillfälligt *dölja* vissa prisstegringar för konsumenter och hyresgäster går, men resultatet blir självfallet budgetunderskott, som med stor snabbhet skjuter i höjden. Att subventionera bort en enda procents prisstegring kostar omkring 2 miljarder kronor. Socialdemokraternas löfte skulle således öka budgetunderskottet med ca 4 miljarder kronor och därutöver med ytterligare 2 miljarder för varje procentenhet som nya oljeprishöjningar driver upp priserna.

Från valrörelsens hårda attacker på budgetunderskottet – var tredje krona till lärarlönerna är lånad, hävdade Olof Palme med den saklighet som under valrörelsedebatter är hans kännetecken – har socialdemokraterna nu måst medge, att den politik de föreslår *inte* kan reducera underskottet. Men inte ens detta säger allt om deras helomvändning. Nu föreslår de alltså därutöver en kraftig ökning av underskottet, som än mer skulle försvåra Sveriges balansproblem. Var finns logiken? Var finns konsekvensen? Och var finns den politiska tanken bakom sådana här illusionsnummer?

Och ovanpå detta får vi sedan höra, att än mera pengar skall föras över till kommunerna, som skall få möjlighet att fullfölja en expansion utöver de ramar som alla demokratiska partier var överens om våren 1978 – även socialdemokraterna. "Regeringen öser ut pengar till näringslivet", får vi höra, för att sekunden efteråt kritiserar för att ytterligare miljarder *inte* pumpas in i sådana företag och branscher, som enligt alla sunda ekonomiska analyser *inte* kommer att kunna ge lönsam produktiv sysselsättning. Och socialdemokraterna kräver beskattning eller fondering av s. k. övervinster i vårt näringsliv, när varje realistisk granskning visat att det generellt sett är bristande lönsamhet, bristande självfinansieringsförmåga och bristande soliditet – dvs. undervinster och inte övervinster – som utgör det svenska näringslivets problem och en grundläggande orsak till den svaga investeringsutvecklingen under senare år. Varför noterade f. ö. *inte* Olof Palme att investeringarna förra året började skjuta fart? Varför fick *inte* en enda liten ljusglimt blänka fram i hans kompakta mörker?

Jag begär självfallet *inte*, fru talman, att oppositionen, och minst av allt Olof Palme, skall berömma regeringen. Men vad jag saknar är den balanserade och sakliga debatten. Jag begär *inte* heller att kommuner och landsting skall vara förtjusta över att regeringen sett sig tvingad att begränsa transfereringarna till kommunerna. I och för sig gör vi ju *inte* detta, som statsministern sagt flera gånger, för att "straffa" kommunerna utan för att

pressa ned den alltför höga expansionstakten, som alla varit överens om har varit för hög. Men vad man kan begära är att kommunerna skall medverka till en diskussion om de problem det här är fråga om. Det främjar sannernligen inte medborgarnas och samhällsekonomins intresse att – som socialdemokraterna i Landstingsförbundets och Kommunförbundets styrelser talar om – vägra att förhandla med regeringen och att hota med skatthöjningar, om regering och riksdag inte skulle göra som kommunförbunden vill.

Jag vägrar, fru talman, tro att socialdemokraterna inte är medvetna om att den offentliga sektorns utgiftsexpansion måste begränsas – även om Olof Palme här inte gav några som helst prov på sådana insikter. Även om man från fackligt håll hittills inte reagerat så starkt som man borde ha haft anledning att göra mot en utveckling som innebär att deras medlemmar till sist inte kommer att få behålla någonting av sina löneökningar sedan skatter och priser tagit sitt, har under den senaste tiden allt fler fackliga ledare faktiskt givit uttryck för oro inför den offentliga utgiftstaktens konsekvenser. Men här i riksdagen tiger socialdemokraterna på detta område. Här i riksdagen lägger socialdemokraterna fram förslag som kommer att leda till en ytterligare expansion av de offentliga utgifterna. Här i riksdagen försvårar de de balansproblem som vår ekonomi måste komma till rätta med, om välfärd och sysselsättning skall kunna garanteras.

Regeringen medger öppet i finansplanen att dess bedömningar i många hänseenden är osäkra och att bedömningarna kan behöva justeras om oljeprishöjningarna blir större än förutsatt. Det måste helt enkelt vara så i ett läge då så mycket kommer att bli beroende av utvecklingen på oljemarknaden och av den konjunkturedgång i våra viktigaste avnämländer som redan har börjat ge tydliga spår och som kan befaras få återverkningar för vår export, vår bytesbalans, vår produktion och vår tillväxt över huvud taget. Redan de prishöjningar på oljeprodukter som skilda OPEC-länder beslutat sedan finansplanen utarbetades – nu senast manifesterade av Saudiarabien i måndags och några andra länder i går – måste förutsätta en justering av finansplanens prognoser.

En sådan justering skulle innebära minskat utrymme för standardökning här hemma och hårdare krav på återhållsamhet inom den offentliga sektorn samt än mer understryka nödvändigheten att överföra resurser till de konkurrensutsatta delarna av vårt näringsliv. Och sådana prishöjningar skulle ytterligare inskräpa kravet på en ansvarsmedveten och realistisk ekonomisk politik och hur viktigt det är att vrida utvecklingen åt rätt håll medan vårt land ännu har rörelsefrihet.

Budgetpropositionen och finansplanen ger uttryck för allt detta. Det är en ny inriktning av den ekonomiska politiken som kommer till uttryck. Det är ännu ett steg i en långsiktig saneringsprocess som har tagits. Det måste följas av många flera steg på balansens smala väg.

Jag tycker att det som skett i Danmark visar hur farligt det är att inte i tid lägga om kursen. Där har den förutvarande socialdemokratiska ekonomiministern Knud Heinesen offentligt deklarerat – och han fick mycket skäll för det – "att Danmark är på väg mot avgrunden", och sedan har den danske

riksbankschefen ryckt ut till hans försvar och fyllt i, att Danmark redan hunnit ta tre av de sex stegen på denna väg mot avgrunden.

Fru talman! Vårt internationella beroende är ett faktum. Detta har både positiva och negativa aspekter. Utan en fri handel och öppna gränser mellan länderna skulle Sverige inte vara det välfärdsland det är i dag. Beroendet ställer krav. Vi måste oavbrutet anpassa oss till förhållandena utanför våra gränser och till de konkurrensförutsättningar som där gäller.

Vår ekonomiska historia och de genomgripande förändringar som vi gång på gång tvingats underkasta oss bekräftar detta: 1800-talets brukskris, vår omvandling från jordbrukssamhälle till industrisamhälle, 30-talskrisen och den snabba strukturuomvandlingen under 1950- och 1960-talen. De omställningsproblem vi står inför i dag är visserligen andra än dem som vi mött tidigare – historien upprepar sig som bekant inte. Men tvånget till anpassning är detsamma, och behovet av medverkan från hela nationen är detsamma som det varit tidigare.

I den värld av inbördes beroende som vi lever i kan politikerna inte lösa alla – inte ens de flesta – problem. Politikerna kan kartlägga problemen, informera om dem och bidra till att skapa förutsättningar för förnyelseprocessen, och de kan underlätta de påfrestningar som kan möta enskilda och grupper av enskilda under den pågående omdaning. Ytterst ligger emellertid avgörandet för framtiden ute hos de enskilda medborgarna, hos människorna i våra företag, i våra institutioner och i våra bygder, människor som genom sina skapande insatser och sina arbetsprestationer nu som tidigare lägger själva grunden för sitt eget och för hela nationens välbefinnande.

Fru talman! De svårigheter Sveriges ekonomi måste bemästra och kommer att kunna bemästra – det är min övertygelse – har sina rötter i den politik som förts under gångna årtionden, ibland i enighet, ibland under politiska motsättningar. Vi har nu kommit till en punkt där vi inte längre kan skjuta svårigheterna ifrån oss.

Försök att spela ut grupper mot varandra, att vädja till egoism i stället för till medborgarnas vilja att göra insatser skulle vara ägnade att försvåra den återhämtningsprocess som det ligger i allas intresse att stödja. Med nejsägeri och politisk konfrontation som självändamål eller för att förskaffa sig kortsiktiga partipolitiska framgångar lämnar man inget bidrag till den svenska ekonomins styrka. Man förhindrar eller försvårar i stället insatser som vi inte längre kan uppskjuta. Olof Palme nämnde i slutet av sitt anförande ordet "samförstånd". Men sällan har väl ett anförande präglats av mindre vilja till samförstånd och insikt om vad våra svårigheter kräver.

Vi måste ta itu med våra problem. Till en del beror dessa på att vi svenskar varit för övermodiga. Vi har varit för optimistiska och tagit för givet att vårt välbefinnande skulle kunna nära nog automatiskt inte bara bevaras utan också ytterligare stärkas, alldeles oberoende av vad som händer utanför våra gränser. Vi har levt över våra tillgångar, i varje fall i den meningen att vi inte sett till att den ekonomiska grundvalen för Sveriges välfärdspolitik, dvs. våra produktiva resurser, har byggts ut i takt med den sociala reformpolitiken.

Ett växande antal av våra medborgare har börjat inse detta och börjat ge uttryck för sin förstäelse för att åtgärder nu krävs för att rätta till det som har brustit. De politiska partierna och de enskilda politikerna – på riksnivå och också ute i kommunerna – har ett stort ansvar, ett ansvar för att informera och för att förklara, för att redovisa vilka åtgärder som måste vidtas och varför de måste vidtas, för att vinna uppslutning från alla grupper i vårt samhälle kring en politik för ekonomisk stabilitet och ekonomisk utveckling.

Jag vill sluta med att citera Olof Palmes slutord i den debatt jag tidigare återopade: "Vi måste med en realistisk framtidstro gripa oss an med problemen. Ju längre vi skjuter dem framför oss, desto svårare blir det."

Olof Palme har rätt. Men tyvärr vittnade inte Olof Palmes anförande i dag om förmåga att leva upp till dessa hans egna ord.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

OLOF PALME (s) replik:

Fru talman! Helt kan vi dess värre inte leva upp till de orden förrän vi får en socialdemokratisk regering i Sverige.

Innan jag vänder mig till herr Bohman vill jag ändå när herr Fälldin är inne säga några ord till honom. Herr Fälldin smet undan min fråga om arbetslöshetsförsäkringen. När min repliktid var slut och han tog upp frågan försökte han skildra pappersarbetare i kontinuerlig drift och sjukvårdsbiträden som något slags höglönearbetare. Sedan yttrade han att det sista ordet inte är sagt. Nej, det finns en socialdemokratisk motion. Rösta på den, så får de arbetslösa rättvisa.

Så till herr Bohman. Herr Bohman förde en framgångsrik valrörelse i en karusell av slidknivar, skattesänkingslöften, dass och bananer. Det var på sitt sätt charmfullt och gav resultat – framför allt på det arma centerpartiets bekostnad.

Vilket är resultatet nu när senhösten gått över i midvinter, när valrörelsen har gått över i bister ekonomisk verklighet? Herr Bohman har som ekonomiminister lett landet in i värre ekonomisk obalans än någonsin. Vad herr Bohman ställt till med på två tre år får det svenska folket hålla på att rätta till under många år framöver. Han har bakom sig en valrörelse med väldiga skattesänkingslöften, men nu växer underskottet i statens affärer till gigantiska belopp, och skattesänkingslöftena är som bortblåsta. Han har bakom sig en nyligen framlagd finansplan som ingen tror på men alla skäller på. Om en klocka som står heter det ibland att visarna åtminstone visar rätt siffror två gånger om dygnet. Men t. o. m. en stillastående klocka är trovärdigare än herr Bohmans finansplan, för där är inte *en* siffra rätt. Snart sagt varje vecka tvingas ekonomiministern att inregistrera nya bakslag för den ekonomiska politiken. Underskotten ökar, inflationen ökar, skulderna ökar. Det var nästan patetiskt när herr Bohman sade: Jag skall icke belasta kammaren med någon sifferexercis. Tacka för det! Vad är det för siffror han

skulle exercera? Inte en siffra ställer sig i enskild ställning, om så självaste kapten Bohman ryter till i den exercisen – det kan jag lova. Jag förstår mycket väl att herr Bohman avstod.

Som om detta inte skulle vara nog sitter herr Bohman dagligen i en regering där vart tredje statsråd vill rycka undan den kraftkälla som har stor betydelse för ekonomin framöver och som enligt herr Bohman är säkrare än cykling. Herr Bohman sade inte heller nu ett ord om kärnkraften – inte ett knäpp, möjligen en knapp – men i övrigt ingenting. Om han skulle säga någonting skulle kanske Thorbjörn bli ledsen, och herr Bohman är ju tvungen att låta Thorbjörn sitta och administrera kärnkraftverk, för det har han ju lovat. Thorbjörn måste alltså hållas på gott humör. Det är ju märkvärdigt i och för sig att landets ekonomiminister tycker att det här inte är någonting att prata om.

När herr Bohman sedan vill fly de inhemska bekymren och se ut över landets gränser, ser han partivännen Strauss i Bayern. Det var han som skickade tjeckoslovakiska flyktingar tillbaka bakom järnridån. Och herr Bohman kanske ser fru Thatcher, vars politik så tydligt demonstrerar hur konservatismen gynnar de välbeställda och hotar vanligt folks trygghet, hur den skapar social oro i stället för att i samverkan lösa svåra ekonomiska problem. Och han ser kanske hur socialdemokratin i Österrike och även i Norge har lett till en ganska gynnsam utveckling som förenar låg arbetslöshet med låg inflation och en helt annan ekonomisk balans än den som herr Bohman redovisar.

Det måste kännas dystert för herr Bohman att sitta här som en vålnad av sitt eget triumfatoriska jag från valrörelsen. Därför flyr han gärna till gamla tider och citerar långa stycken av våra tidigare debatter, där han fick spela på det plan som han tyckte om – att vara i oppositionsställning. Han säger nu inte ett ord om skattesänkning, utan han talar i stället om att "nu måste vi göra något, nu måste vi ta tag". Men ni har ju inga tag att ta, ni har ingen politik.

Herr Bohman säger att sysselsättningen har ökat inom den offentliga sektorn. Nu står vi inför en konjunkturavmattning, säger herr Bohman. Det betyder minskad efterfrågan på arbetskraft inom industrin. Samtidigt utslungar herr Bohman ett anatema över den offentliga sektorn, så sysselsättningsökningen där skall tydligen begränsas. Då frågar jag herr Bohman: Hur stor blir arbetslösheten i slutet av året enligt herr Bohmans prognoser?

LARS WERNER (vpk) replik:

Fru talman! Efter att ha hört herr Bohman och herr Palme gör man den reflexionen att otack är världens lön. Först får herr Bohman herr Palme att hoppa på kommunisterna. Sedan tackar herr Palme herr Bohman för det genom att hoppa på herr Bohman och koppla ihop honom med Strauss.

Herr Bohman sade att han inte vill belasta dagens debatt med en sifferexercis. Men det finns ändå siffror i finansplanen och i budgetpropositionen som är rätt intressanta och som det finns anledning att diskutera.

Regeringen gissar att inflationen stannar vid 7 %. Det finns all anledning att vara mycket skeptisk mot den gissningen. Dels har regeringen tidigare varit mindre framgångsrik vid bedömningen av inflationsutvecklingen, dels har regeringen varit mindre benägen att vidta de nödvändiga åtgärderna för att stoppa inflationen. Industriförbundet räknar f. ö. med en högre inflation än regeringen – Industriförbundet räknar med en inflation på 12 % under 1980, och mycket tyder på att den siffran kommer att ligga närmare sanningen än regeringens siffra. Industriförbundet kanske vågar vara uppriktigare och är kanske mindre beräknande än regeringen i sina prognoser.

Regeringen uppskattar utrymmet för löneökningar till maximalt 7 %, dvs. samma siffra som man beräknar inflationen till. Det är först och främst anmärkningsvärt att regeringen på detta sätt begränsar de fackliga organisationernas förhandlingsmöjligheter genom att de facto bestämma utrymmet för löneökningarna. Arbetsgivareföreningen kommer naturligtvis i förhandlingarna att stödja sig på regeringens bedömningar och använda den siffran som utgångspunkt för förhandlingarna, trots att löntagarna har förlorat nästan två månadslöner under de gångna åren och med all rätt kräver kompensation härför.

Oavsett vad man anser om den helt felaktiga sammankopplingen mellan gissad inflation och ett beräknat utrymme för löneökningar uppstår en mycket intressant frågeställning: Om inflationen ökar mer än 7 % under året sedan Arbetsgivareföreningen har genomdrivit ett lågt avtalsbud på kanske samma procentsats, avser då regeringen att kompensera löntagarna? Om regeringen inte tänker göra det, vore det intressant att få höra regeringens motivering för detta. LO:s ordförande har sagt att lönekraven kommer att bli tvåsiffriga, alltså över 10 %. LO:s krav är högst befogade mot bakgrund av tidigare förhandlingsresultat och den politik som regeringen har fört. Visserligen tar man inte igen hela den förlorade reallönen, men det är ett avtalskrav i rätt riktning som det finns stöd för inom hela arbetarrörelsen. Och, herr Bohman, om löntagarna i en offensiv avtalsrörelse tvingar fram ett avtal med t. ex. 10 % löneökningar – vad tänker regeringen då göra? Frågan är berättigad mot bakgrund av att regeringen inte brukar vara främmande för att ställa till rätta efter förhandlingar. Förra gången korrigerade ni utfallet i avtalsrörelsen genom att slopa arbetsgivaravgiften, pengar som löntagarna fått avräknade i tidigare förhandlingar. Därför är frågan: Kommer regeringen att på nytt ingripa och korrigera resultatet av avtalsförhandlingarna?

Det här är ingen sifferexercis. Det är bister verklighet, och det är alltid ett rimligt krav att få reda på det här före en avtalsrörelse. Det är ofrånkomligt och nödvändigt att löntagarna får besked av regeringen mot bakgrund av den ekonomiska politik som man i övrigt förordar. Om regeringen inte tänker blanda sig i avtalsrörelsen och inte tänker korrigera dess resultat, borde Gösta Bohman i dag kunna ge löntagarna ett klart besked på den punkten. Vägrar Gösta Bohman att avge en sådan förklaring, får han ju finna sig i att alla tidigare misstankar om inblandning från regeringens sida inte minskar utan tvärtom ökar.

Även om Gösta Bohman inte vill ge löntagarna beskedet att regeringen

inte skall rätta till förhandlingsresultatet. är det ändå på sin plats att ni från regeringens sida talar klarspråk och avslöjar hur man skall korrigera förhandlingsresultatet. Det är också ett högst rättmätigt krav från löntagarnas sida. Det räcker inte med de här svepande förklaringarna att ni överlåter saken åt arbetsmarknadens parter osv., för vi vet vad sådana uttalanden är värda. Det är ett ihåligt argument, och det är inte trovärdigt efter regeringingripandena i förra avtalsrörelsen och efter begränsandet av utrymmet till 7 % – en åtgärd som vi vet bara gynnar arbetsgivarsidan. Ge i stället arbetarna och tjänstemännen klart besked i dag, herr Bohman: Tänker ni rätta till förhandlingsresultatet om det inte stämmer överens med de beräknade 7 procenten?

Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN:

Fru talman! Herr Palmes uppfattning om hur en valrörelse skall ge resultat förefaller mig en aning besynnerlig. Jag tror inte att Olof Palme skall försöka sig på att vinna nya väljare med de metoder som han tror att vi vann väljare med.

Att jag inte vill ägna mig åt en sifferexercis i dag beror bl. a. – som vi också påpekar i finansplanen – på att vi *vet* att vissa siffror efter de senaste oljeprishöjningarna måste komma att justeras. Därför är det bättre att ta den debatten när vi har det underlag vi behöver och vi dessutom har oppositionens motioner och utskottets betänkande framför oss. Jag tror att det skulle vara mycket bättre än att stå här och – som Olof Palme uttryckt det – som kapten kommendera siffrorna att stå i enskild ställning.

Herr Palme hade inga siffror alls att lämna – och det kanske var klokt. Om – för att falla in i hans egen terminologi – den avstutne kavalleriofficeren hade varit litet försiktigare hösten 1976, hade han sluppit schavottera flera år med sina teser om "det dukade bordet". Jag tror det hade varit nyttigt för Olof Palme.

Jag skall inte heller följa Olof Palme på hans som vanligt äventyrliga färd till andra länder, där han alltid lyckas sortera ut de länder som passar honom av partipolitiska skäl och där allting är galet. Sedan byter man regering, och då anser han att allting är bra. Men jag tycker att Olof Palme skall kontrollera uppgiften om Strauss och flyktingarna från Tjeckoslovakien. Jag tror det vore värdefullt för herr Palme själv.

Och herr Palme fortsätter med att bara se uselhet i allt vad jag gör liksom också i allt vad trepartiregeringen gör – och den rätten har väl Olof Palme. Men litet mer av ansvarsmedvetande än vad han här visar borde man väl ändå kunna kräva i Sveriges riksdag av en oppositionspolitiker, som under tidigare år mer än andra har talat om politikernas skyldighet att ta sitt ansvar.

Herr Palme menar att vi i den nya regeringen klämmer åt kommunerna, löntagarna och de utsatta grupperna och att vi tillåter inflationen att härja. Vi skulle systematiskt ägna oss åt att främja de högre inkomsttagarnas intressen på de stora gruppernas bekostnad. Finansplanen är urusel, sade han för en stund sedan, en dröm i rosenrött utan förankring i verkligheten – dock inte i mörkblått.

Att det skulle kunna finnas någon reell och allvarlig bakgrund till de problem som har drabbat den svenska ekonomin kan man knappast ana när man hör herr Palmes anförande. Han lämnade någon brasklapp i början, men sedan berodde allt elände på vad regeringen har gjort och inte gjort. Det skulle uteslutande vara karakteriserat av illvilja, bristande handlingskraft och bristande förmåga.

Jag vågar påstå, fru talman, att Olof Palme vet att detta är osanning. De problem vi har i Sverige är icke isolerade, och de är större än problemen i många andra länder, eftersom vår ekonomi är så utåtriktad. Vi är mera beroende av olja än de flesta andra länder. Vår import har en sammansättning som gör att vårt land drabbas hårdare än andra vid konjunkturedgångar.

Socialdemokraterna framhåller i en motion bl. a. följande:

Perspektivet inför de närmaste åren ser nedslående ut. Den höga inflationen och den stora arbetslösheten i vår omvärld förefaller bli kvar. OECD räknar i sina prognoser med att det inte skulle bli någon ekonomisk tillväxt alls i området som helhet under 1980, samtidigt som inflationen alltjämt uppgår till tvåsiffriga tal och antalet arbetslösa kommer att öka till ca 20 miljoner.

Så beskriver socialdemokraterna alltså själva faktiskt bakgrunden till den ekonomisk-politiska situation där vi befinner oss i dag. Det är mot den internationella bakgrund som jag här beskrivit i korthet som den ekonomiska politiken här i Sverige måste formas. Det är en verklighet som inte kan lämna vårt land opåverkat. Sverige är – jag upprepar det – ett av världens mest oljeberoende länder, och utvecklingen ute i världen drabbar oss hårdare än många andra länder.

Vi omöjliggör samarbete med viktiga grupper i samhället, sade Olof Palme. Vi omöjliggör ett samarbete med fackföreningsrörelsen genom att regeringen inte för den ekonomiska politik och den skattepolitik som socialdemokraterna förordar, tycks han mena. Men det självklara målet för vår politik måste naturligtvis vara att möjliggöra en fortsatt hög sysselsättning och fortgående standardförbättringar. Inser inte Olof Palme att det måste vara den naturliga utgångspunkten, vilken regering som än styr det här landet?

Vad jag särskilt fäste mig vid var att Olof Palme inte alls berörde den offentliga sektorns utgiftsexpansion. Däremot angrep han en del av de åtgärder som regeringen vidtagit för att komma till rätta med denna expansion. Men just strävandena att hålla tillbaka utvecklingen av de offentliga utgifterna har central betydelse för att främja de breda löntagargruppernas intressen. De är en förutsättning för att det skall bli någonting kvar av löneökningarna sedan höjda skatter och priser har tagit sitt. Det är just de breda löntagargrupperna som drabbas hårdast av en utgifts- och skattepolitik som gör att det inte blir någonting kvar av en löneökning utan som tvärtom leder till att lönerna urholkas. Jag tror, som jag antydde nyss, att löntagarorganisationerna har börjat inse detta. Det är ingen tillfällighet att TCO under många år har krävt indexreglering av skatterna och sänkning av

marginalskatterna, och det är märkligt att Olof Palme inte anser denna stora och politiskt svåra problematik vara värd ett enda ord i en allmänpolitisk debatt i Sveriges riksdag.

När det gäller kommunerna talar Olof Palme om det elände som uppkommit därför att regeringen har försökt begränsa den kommunala utgiftsexpansionen. Men han sade ingenting om bakgrunden till detta, dvs. den bristande balans i vårt land vilken tvingar stat, kommuner och enskilda att anpassa sig till det utrymme som står till förfogande, ingenting om att faktiskt socialdemokraterna själva var med om att sätta upp 3-procentsmålet för den kommunala volymexpansionen. Han sade ingenting om att ifall det här andra steget i skatteutjämningsreformen delas upp i två steg, så leder det ändå till betydande inkomstförstärkningar för kommunerna. Han sade ingenting om att det är just de enskilda medborgarna ute i kommunerna som drabbas om den kommunala utgiftsexpansionen tillåts fortsätta. Kommunerna är ju inga självändamål – de är till för de enskilda medborgarnas skull.

Olof Palme sade heller ingenting om att en fortsatt kommunal expansion skulle minska konsumtionsutrymmet för de enskilda människorna, ingenting om konsekvenserna för samhällsekonomin – den fanns inte med i hans tänkande eller i varje fall inte i hans talande.

Och så var det skatterna! En omformning av det svenska skattesystemet för att befrämja arbete och initiativ förutsätter att man begränsar den offentliga utgiftsexpansionen – gör man inte det, kan man inte komma åt skatten. Nu har vi fått det tredje skatteförslaget på tre år från socialdemokraterna. Det är i och för sig ingen dålig prestation. Om man hade visat samma intresse för skattepolitiken under den tid då socialdemokraterna satt i regeringsställning i stället för att avvisa all kritik som svartmålning, hade vårt skattesystem kanske inte hotats av kollaps, vilket nu är fallet, såsom P.-O. Edin i LO framhåller. Och då skulle kanske svenskarna inte vara det folk av skattefiffelare som Gunnar Myrdal talar om. Olof Palme skulle inte ha kunnat tala om alla de oarter som han för en stund sedan nämnde i sitt anförande, om han från början hade sett till att det skattesystem som socialdemokraterna ytterst är ansvariga för hade fått en bättre inriktning och varit bättre underbyggt.

Och så har vi fördelningspolitiken. Olof Palme påstår att fördelningspolitiken har lett till ökade klyftor och att allt tyngre bördor lagts på de lägre inkomsttagarna. Vidare säger han att massiva inkomstöverföringar har skett till företagen. Ja, vi har i en besvärlig tid gett pengar för att garantera sysselsättningen och göra det möjligt för företagen att överleva. Men inte har det inneburit att företagen skurit guld med täljknivar. De har fortfarande ett svagt lönsamhetsläge. Och inte opponerade sig socialdemokraterna när vi gav företagen det stöd som de behövde för att kunna upprätthålla sysselsättningen. Tvärtom ville socialdemokraterna gång efter gång ge mera pengar. Driftöverskotten har faktiskt utvecklats svagt, faktor- och kapitalinkomsterna likaså.

Vad beträffar ökningen av de disponibla inkomsterna faller den väsentli-

Onsdagen den
30 januari 1980

*Allmänpolitisk
debatt*

gen på pensioner och andra inkomstöverföringar till hushållen. Det har i främsta rummet gällt de svaga grupperna i samhället. Olof Palme – inte de rika. Av den beräknade ökningen av hushållens reala disponibla inkomster förra året hänför sig 0,5 % till ökade löner, 1 % till pensioner, 0,5 % till andra inkomstöverföringar och 0,5 % till driftöverskott. Realinkomsterna på timbasis har varit oförändrade.

Och inte har skattepolitiken gynnat högre inkomsttagare. Det vill man göra gällande genom att visa tabeller med skattesänkningarna i kronor och ören. I dessa tabeller har man räknat in de uteblivna *skattesänkningar* som skulle ha inträffat om vi inte hade haft systemet med indexreglerade skatteskalor. Påståendena om den orättfärdiga inkomstfördelningen är, vågar jag påstå, ett prat för galleriet. De är inte grundade på realiteter, Olof Palme.

OLOF PALME (s) replik:

Fru talman! När jag lyssnar till denna i jämförelse med herr Bohmans normalstandard väldigt avslagna och grätna replik blir jag allvarligt orolig för att det står ändå värre till i regeringen än vad jag trodde.

Det är inte på det sättet att vi skildrat landets läge i så väldigt gynsamma ordalag. Tvärtom har vår anklagelse mot regeringen varit att ni icke givit medborgarna en riktig beskrivning av den ekonomiska verkligheten.

Jag visade tidigare den här broschyren "Vår politik har fört Sverige ur krisen". Två dagar senare gick Industriförbundet och sade att Sverige befinner sig i en svår ekonomisk kris. Ni gav alltså en felaktig bild före valet.

Den finansplan som herr Bohman publicerade för två eller tre veckor sedan – och som jag kallade för en dröm i rosenrött – kommer att bli fasligt mörkblå vad det lider. Denna finansplans prognoser har redan fullkomligt krossats av den ekonomiska expertisen. Det var sådana drömmar om exportutveckling, prisutveckling osv. som ingen tror på. Och herr Bohman själv vågar inte längre hålla fast vid det han sade som absolut högsta sanning för ett par veckor sedan. Det ger alltså icke en riktig bild av det ekonomiska läget.

Då säger vi att skall man klara den här situationen, så förutsätts det vissa ting. Man skall vara aktsam med sitt förhållande till löntagarna. Man kan inte försvara deras löneförhållanden genom orättvisa skatteomläggningar. Man kan inte tillåta vinstutveckling som bara leder till spekulation och utlandsaffärer och säga: Nu får ni vara återhållsamma. Man får inte bara – som regeringen gör – försöka vältra över hela ansvaret på löntagarna utan att de erbjuds någonting annat än uppoffringar, medan godbitarna går till andra grupper, om det finns några godbitar.

När det gäller kommunerna är det allvarligt att man sviker ett löfte. Hur skall man då kunna ha ett förtroendefullt samarbete?

I fråga om de utsatta grupperna är utvecklingen oerhört betecknande. Tänk så mycket vi hört herr Bohman tala om hur nödvändigt det är att indexreglera de höga inkomsttagarnas skatteskalor! Att indexreglera eller

justera de arbetslösas ersättningar, det är icke så noga, det har ni struntat i. Ni klarar alltså de bäst ställda grupperna, men de som har det svårast ställs utanför. Detta är ett direkt påvisbart faktum. Ni gör ingenting åt denna spekulationsmentalitet som breder ut sig. Då blir ju inte folk så angelägna om att ställa upp när det gäller uppoffringar.

Jag varnar för en djup ekonomisk och social kris om man kombinerar en passiv borgerlig politik och en brådstörtad avveckling av kärnkraften. Icke ett ord har herr Bohman att säga om det – han vågar inte.

Det är faktiskt vi som säger att här är fara på färde, här måste det föras en politik som kommer att betyda uppoffringar, som är kärv. Det säger på sätt och vis herr Bohman också, men han gör ingenting. Han citerade den danske riksbankschefen – eller vem det var – som sade att Danmark hade gått tre steg mot avgrunden av de sex. Jag vill påstå att Sverige under den borgerliga regeringens tid har tagit åtminstone ett steg mot avgrunden, kanske två. Vi har fått denna dramatiska försämring av vår utrikeshandelsbalans. Det beror inte bara på den borgerliga regeringen, det beror på oljepriser osv. – jag har aldrig påstått annat. Men om ni nu ser att det är så, vad har ni för politik? Platt intet! Den finansplan ni lade fram för tre veckor sedan ligger i dag i ruiner. Det är litet hjärtlöst att tvingas konstatera det, men så är det: Den ligger i ruiner. Herr Bohman vågar icke stå upp och försvara den längre. Han har ingen annan egen politik att redovisa för riksdagen och för det svenska folket.

Då har vi en politik. Vi har lagt fram den i ett stabiliseringsprogram, som försöker pressa ner inflationstakten för att därigenom skapa möjlighet för låga nominella löneökningar, för att skapa utrymme för en investeringsökning, för att rädda Sverige som industrination, för att komma åt spekulationsekonomin.

Herr Bohman tycker inte om det programmet. Det må vara. Det är ju egentligen hans rätt att få kritisera, och utifrån hans konservativa värderingar kan jag förstå att han tycker illa om det programmet. Om det har jag ingenting att säga.

Men det värsta är att herr Bohman icke har någon egen politik att sätta emot. Herr Bohman har bara handlingsförlamning och passivitet och sönderslagna prognoser att sätta emot. Därför förblir ett bestående minne av denna debatt, att trots svårigheterna i oppositionsställning och det underläge som det innebär, så är det bara den samlade arbetarrörelsen som har ett program som kan föra landet ut ur den här krisen. Det behövs en långsiktig rekonstruktion, svår och kärv och besvärlig med många uppoffringar, men som kan rädda oss från den avgrund som jag är djupt orolig för att borgerlig politik och kärnkraftsavveckling tillsammans kan föra oss i.

LARS WERNER (vpk) replik:

Fru talman! Efter det att vi hört ekonomiministern här i dag är det ju helt klart att löntagarna inte får något besked om vad de har att vänta efter en avtalsrörelse, om de går utöver hans ramar. Det innebär att det troliga är att de farhågor som finns, att man från regeringens sida kommer att korrigera

avtalsrörelsen på ett eller annat sätt, också kommer att finnas kvar. Det svaret är ju ungefär lika oklart och luddigt som herr Bohmans påstående att de skatteomläggningar som skett inte har gynnat höginkomsttagarna. Man behöver inte vara ekonomiminister – det räcker med att vara löntagare – för att se hur det förhåller sig på den punkten.

Det framstår som alltför klart att det är Gösta Bohman som intagit rollen som statsminister i den nya regeringen. Nu när regeringsförklaringen skall omsättas i praktiken, dvs. i regeringens budget- och finansplan, är det tydligt att herr Bohman och moderaterna har tagit de initiativ som vi tidigare har varnat för. Man kommenderar svenska folket i givakt för finansfamiljen Wallenberg. Det utgör ett nytt slags svängremspolitik, fast mycket hårdare. Trots ett direkt reformstopp och trots direkta nedprutningar i budgeten ökar budgetunderskottet med ytterligare 6.5 miljarder kronor och kanske mer ändå.

Regeringen skyller det här nästan helt och hållet på oljeprishöjningar, och som särskild bov i dramat utpekas de oljeproducerande länderna. Att de internationella oljebolagen nu redovisar jättelika vinster – så stora att t. o. m. USA:s president Carter, som ju herr Bohman är nära frände till, känner sig tvingad att ingripa – bekommer inte herr Bohman eller regeringen ett enda dugg. Det verkar vara så att säga helt i sin ordning. Budgetunderskottet uppgår nu till 55 miljarder kronor, och det kommer säkerligen att öka ytterligare. Det är ingen hemlighet att budgetunderskotten växte kraftigare i och med den borgerliga valsegern 1976 och den storförfinansvänliga politik som den borgerliga regeringen då utvecklade ytterligare.

Om man räknar samman alla bidrag och subventioner till storförfinansens företag kommer man fram till ett belopp som ligger ovanligt nära budgetunderskottet. Skall man till detta lägga de stödåtgärder som man säger har vidtagits för att rädda sysselsättningen på olika håll ökar det beloppet. Men, som sagt, om man bara räknar samman de stöd och bidrag som utgått också till företag som inte befinner sig i kris eller har problem, så kommer man mycket nära det nuvarande underskottet. Jag vill därför fråga ekonomiministern: Är det ändå inte så att de här generösa bidragen och gåvorna, som beredvilligt lämnats till näringslivet, har medverkat till detta budgetunderskott?

Jag utgår ifrån att herr Bohman inte helt kan säga nej beträffande denna fråga. En följdfråga blir då: Anser då inte ekonomiministern att det hade varit väl använda pengar, om de hade kunnat bidra till att skapa fler nya jobb, till att förnya och bredda svensk industri inför 1980-talet? Har de 55 miljarderna använts på ett riktigt sätt och medverkat till att föra Sverige ut ur den kapitalistiska krisen? Ett budgetunderskott kan man tvingas att arbeta med i vissa lägen, men allt beror ju på vad man använder budgetunderskottet till – om man använder det till en framåtsyftande politik, till en politik för att skydda löntagarna, eller om man använder det för att berika storföretagen och storförfinansen. I det senare fallet delar vi inte uppfattningen att det är acceptabelt med ett stort budgetunderskott.

Det vore mycket intressant att få höra Gösta Bohmans åsikt om hur de 55

miljarderna har använts. Har denna jättesatsning på storfinansens företag rustat den svenska industrin inför 1980-talet? Är det inte så att de här miljarderna bara har ströts ut vind för våg, utan några som helst krav på företagen, utan några som helst långsiktiga målsättningar? Det finns i varje fall inga belägg för att pengarna har använts för investeringar i nya, framtidsinriktade industrier.

I finansplanen sätter man nu allt hopp till samma storföretag, framför allt inom exportindustrin, som har erhållit de här beloppen. Vad får Gösta Bohman att tro att det skall få en annan effekt i dag än under de senaste åren? Allt tyder på att dessa företag, liksom företagen inom verkstadsindustrin, gjort betydande vinster, bl. a. genom den ekonomiska politik som regeringen har bedrivit. Vi vet sedan tidigare att företagen i allt mindre utsträckning investerar dessa vinster i Sverige – de investerar dem utomlands. Vad tänker regeringen göra åt det? Anser inte Gösta Bohman att det här är ett allvarligt problem? Vad anser Gösta Bohman att man skall göra åt det?

Vi har tidigare efterlyst konkreta åtgärder i kampen mot inflationen. Vilka är regeringens konkreta åtgärder för att bekämpa inflationen? Vad tänker regeringen konkret göra åt pris- och hyresstegringarna, som löntagarna nu upplever månad efter månad?

Till sist: Enligt ekonomerna befinner vi oss f. n. i en högkonjunktur. Det skulle vara intressant att höra Gösta Bohmans värdering av hur det kommer att bli när nästa lågkonjunktur börjar. En del ekonomer hävdar att den kommer redan i höst.

Ekonomiministern GÖSTA BOHMAN:

Fru talman! Herr Palme fortsatte sin eländiga litanian. Jag är litet förvånad över att Olof Palme inte sätter sina egna ord i halsen. De borde vara rätt svårsmälta även för Olof Palme – han vet att hans beskrivning inte är sann, och ändå står han här och mal och mal.

Jag har ibland undrat om Olof Palme egentligen vet hur en finansplan kommer till. Det finns andra här i kammaren som har vissa erfarenheter hur det går till. Det material som arbetas ut av ämbetsmännen vid konjunkturinstitutet bearbetas inom ekonomidepartementet på grundval av alla de fakta som är tillgängliga om den svenska ekonomin – utomlands och inomlands. Det är på sådana saker som man bygger upp en finansplan. Men fakta kan sedan ändras. När det inträffar sådana ändringar av underlaget – oljeprishöjningarna t. ex. – efter det att finansplanen har färdigställts, leder det till att vissa siffror som är presenterade i den ursprungliga finansplanen måste ändras. Detta är så enkelt, men det vill man inte förstå.

Det är rent struntprat, Olof Palme, att göra gällande att något slags "samlad expertis" skulle ha gjort ned den här finansplanen. Olof Palme var uppenbarligen inte med på Nationalekonomiska föreningen och har inte lyssnat till ekonomerna. Att citera vad man skriver i några veckotidningar är en helt annan sak.

Jag vet inte om jag skall bli smickrad eller konfunderad när Olof Palme antyder att jag skulle stå bakom de internationella oljeprisstegringarna, att

vad som görs i Saudiarabien på något sätt skulle kunna härledas till Gösta Bohmans finurlighet. En del har jag att säga till om, men absolut inte så mycket!

Här ligger finansplanen i ruiner, sade Olof Palme. Själva har vi lagt fram ett alternativ, sade han också. Men vad innebär det alternativ som ni har lagt fram? Jo, ett större budgetunderskott än det ni har kritiserat, ökade avgifter på företagen, som ändå har det besvärligt med sin konkurrenskraft, höjda skatter och härigenom sämre möjligheter för löntagarna att få ett rejält utbyte i den kommande avtalsrörelsen.

Det är ingen logik och konsekvens i de socialdemokratiska förslagen. Man inser att exportindustrin måste växa och investeringarna öka. Men trots det föreslår man nya kostnadsökningar, bl. a. promsen. Man talar om att löntagarnas standard måste öka och att den offentliga sektorn måste expandera, och så lägger man fram förslag som gör det omöjligt för löntagarna att höja sin standard. Trots att man beskärmar sig över budgetunderskottet – och det gör man med rätta, det är för stort – så föreslår man nya utgiftsmiljarder, hyressubventioner, matsubventioner och att den våldsamt dyra sysselsättningsutredningens förslag skall förverkligas. Trots att man är medveten om att den kommunala expansionen är för hög vill man inte vara med om några åtgärder för att dra ned den kommunala konsumtionen. Trots att det utrikespolitiska läget är skärpt vill man minska stödet till det svenska försvaret.

Att i detta läge lägga fram krav på nedskärningar av vårt försvar är verkligen illavarslande. Att vpk kräver en nedskärning med 2 000 milj. kr. är inte så förvånande. Men att socialdemokraterna, med de gamla fina traditioner som man har haft på försvarspolitikens område, går in på samma väg och föreslår att försvarskostnaderna skall skäras ned med 500 milj. kr. är faktiskt upprörande och djupt oroande. Det skulle innebära att alla årets repetitionsövningar fick ställas in samtidigt som alla nya materialbeställningar stoppades. Det skulle självfallet få effekter på försvaret på både kort och lång sikt.

Men det värsta är: Hur går det med omvärldens tilltro till Sverige om vi, trots vårt balansläge mellan de två stora blocken, deklarerar att vi anser att vi kan skära ned försvarskostnaderna med 500 milj. kr. och ta konsekvenserna därav? Hur blir det med omvärldens tilltro till vår förmåga att bidra till balansen och stabiliteten här uppe i Norden? Jag tycker, herr Palme, att detta är ett sällsynt illa valt tillfälle att vidta åtgärder som står i strid med de gamla socialdemokratiska traditionerna på försvarets område. Det är mer än så, det är ansvarslost.

Lars Werner frågade mig för en stund sedan om jag kunde ge besked om att inga åtgärder skulle komma att vidtas för att korrigera ett avtalsresultat som inte stämmer med regeringens siffror. Jag säger som en tidigare finansminister alltid brukade säga, att några sådana utfästelser kan en regering över huvud taget inte göra. En regering är ytterst ansvarig för den ekonomiska politiken i landet. En regering har att utgå från den situation som landet befinner sig i, både före och efter en avtalsrörelse. En regering kan inte vare

sig i det ena eller andra hänseendet avsvära sig sitt ansvar för den ekonomiska politiken, och det kan inte heller riksdagen göra. Detta om detta.

Låt mig säga ytterligare några saker till Lars Werner. Han brukar inte spela en huvudroll i debatterna här i kammaren. Hans parti är egentligen intressant i debatten bara vid de tillfällen då hans broderparti i öst har inspirerat något nytt invasionsföretag. Då kommer plötsligt de svenska kommunisterna i centrum på ett eller annat sätt. Men det kanske inte är rättvist att de bara skall uppmärksammas när broderpartierna i andra länder bär sig illa åt. Man skulle kanske granska vad Lars Werner och hans vänner gör även i andra sammanhang.

Det kan finnas anledning att fundera över vad som egentligen skulle hända i det här gamla fina landet, om herr Werner skulle få så många bakom sig – nu får han det säkert inte – att hans parti kom i majoritetsställning. Av någon anledning har faktiskt vpk fått fler anhängare under de senaste åren. Men vad skulle alltså hända om hans parti blev så stort att det fick möjlighet att bestämma inriktningen av vår politik? Ja, vi vet att vpk:s idealsamhälle är ett samhälle med en gigantisk offentlig sektor. Allt är så att säga staten, staten det är landet. Vad som skulle hända framgår av de mer än 200 partimotioner som vpk har väckt till årets riksdag. Man skulle inleda ett massivt förstatligande, om dessa motioner bifölls.

Det gäller det mesta i vårt samhälle från industrier ner till marken. Man vill inrätta ett särskilt planeringsdepartement. Staten skall bestämma vilka som skall arbeta och var de skall arbeta. De ekonomiska verkningarna av en sådan politik skulle självfallet bli förödande, inte minst på grund av de väldiga budgetunderskott som då skulle uppkomma och genom den avrustning av hela vår ekonomi som skulle bli följden av åtgärder av detta slag. Det finns ju exempel utifrån världen på vad som har hänt med ekonomin och med demokratin i de länder där man har genomfört en samhällsomvandling av det slag som ligger i linje med vpk:s olika förslag.

Låt mig än en gång – jag har gjort det förut – påminna kammaren om att det faktiskt inte finns ett enda land med bibehållen demokratisk frihet, i vilket sådana här teorier, tankar och förslag har kunnat förverkligas. Inte ett enda land!

Vpk kräver dessutom en lång rad lagändringar för att ge facket vetorätt mot i stort sett alla beslut i våra företag. Men vad händer med den fackliga friheten när företagen blir statliga? Vad gör planeringsdepartementet när fackets kamp riktas mot regeringens företrädare? Även här finns exempel från omvärlden. Det brukar inte bli mycket kvar av den fackliga friheten i länder där den socialistiska samhällsomvandlingen har genomförts. Låt mig citera ur vpk:s partiprogram: "En revolutionär regering försvarar *med all makt* folkets erövrade rättigheter mot borgarklassens försök att tillintetgöra dem."

Dessutom kommer utrikespolitiken att läggas om. Även det har vi fått veta. Man talar visserligen om alliansfrihet, men det är en alliansfrihet av Fidel Castros kubanska, angolanska och etiopiska modell. I vpk:s partiprogram heter det: "Utrikespolitiken skall baseras på den proletära internatio-

nalismen." Det var samma uttryck som användes såsom motiv för invasionen i Tjeckoslovakien.

Jag skall inte längre uppehålla mig vid herr Werner och hans parti. Jag brukar inte göra det. Men jag tycker att det finns anledning för oss som representerar den demokratiska världen att då och då komma tillbaka till detta i kammaren, att då och då påvisa de avgrunds djupa skillnader som finns mellan de partier som i denna riksdag företräder den demokratiska samhällsutvecklingen och det parti som ser som sin uppgift, och kämpar för det, att åstadkomma en socialistisk samhällsomvandling, som är viktigare för detta parti än att slå vakt om de demokratiska värderingarna. Jag tycker att vi alla som representerar de demokratiska partierna har anledning att från denna talarstol och från andra talarstolar påminna svenska folket om vad som skulle hända i vårt land om det parti, vpk, som Lars Werner representerar får sådan makt att det kan styra utvecklingen i framtiden. Detta är en demokratisk uppgift för de demokratiska partierna.

Förste vice talmannen anmälde att Lars Werner anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Fru talman! När vi i 1980-talets första allmänpolitiska debatt ser ut över världen, är det en ganska ödesmättad bild som tonar fram. Spänningen har ökat och skapat oro och pessimism inför framtiden. Avspänningspolitiken mellan stormakterna har ersatts av kyla och ökad misstänksamhet.

I det perspektivet är den sovjetiska invasionen i Afghanistan oroande på många sätt. Övergreppen i Ungern och Tjeckoslovakien får aldrig glömmas, men detta är första gången efter andra världskriget som Sovjetunionen invaderar ett neutralt land. Den brutalt iscensatta statskuppen, följd av en jättelik militär inmarsch, var självfallet ett klart brott mot FN-stadgans principer om icke-inblandning i andra staters angelägenheter. I FN var det också bara de traditionella ja-sägarna till sovjetisk utrikespolitik som förblev lojala. Resten av världen fördömde.

Denna hårda reaktion kan givetvis inte ha kommit som någon överraskning för ledarna i Kreml. Därför demonstrerar också deras beslut att man tyvärr fäster mycket litet om ens något avseende vid hur man skapar sin image inför den internationella opinionen eller vid avspänningspolitiken. Den militära styrkedemonstrationen i ett strategiskt viktigt område är viktigare än ett gott förhållande till den andra stormakten och värnandet om världsfreden.

Samtidigt deporterar man en av de få ännu inte tystade egna kritikerna av sovjetsamhället. Fredspristagaren Andrei Sacharov får inte vara fri i ett land som säger sig älska freden.

Den sovjetiska invasionen i Afghanistan har också påverkat den inrikespolitiska stämningen i USA. President Carters mjukare utrikespolitik har belönats illa. Nu ger det återigen poäng i presidentvals-kampanjen att kräva ökad upprustning och framflyttning av de amerikanska militära positionerna.

Godkännandet av det s. k. SALT II-avtalet kommer att skjutas på en ovisst framtid.

Många har länge sett med ögillande både på detta och på andra uttryck för avspänningspolitiken. Det är dessa som nu fått luft under vingarna. Det är viktigt att skilja dessa krafter från dem som i dag med beklagande kräver en ny inriktning av den amerikanska utrikespolitiken.

Även i Europa pågår en oroväckande upprustning. Sovjetunionens installerande av nya medeldistansrobotar i Östeuropa har inte överraskande mötts av ett NATO-beslut om motåtgärder på samma område. I båda fallen handlar det om kärnvapen.

Sverige är en del av Europa, och vi känner skiftningarna i det storpolitiska klimatet. Vi lever i den nukleära kapprustningens skugga, i en medvetenhet om att dagens vapen inte gör det möjligt för någon stat att effektivt skydda sitt område.

Men samtidigt har vi kunnat upprätthålla en särskild ordning i Norden. Stormakternas militära närvaro har begränsats. Vi har sluppit kriser och kunnat hålla regionen fri från egentlig spänning och direkta konflikter. Vi har utvecklat ett omfattande nordiskt samarbete på bred folklig grund utan att hindras av skillnaderna i säkerhetspolitisk orientering.

Det är under dessa villkor som vi kunnat koncentrera våra krafter på att omdana och förbättra det svenska samhället. Att slå vakt om stabiliteten i Norden måste därför vara en huvuduppgift för både oss och våra grannar. Men detta kräver också en beredskap från vår sida att möta förändringar.

Vi har under åtskilliga år varit medvetna om att det nordiska området fått en ökad strategisk betydelse genom basanläggningarna i Murmanskområdet. Den militära uppbyggnaden på Kolahalvön skall ses som ett led i det globala militärstrategiska sammanhanget. Den är inte riktad mot oss. Men det är självklart att den inte kan undgå att få verkningar för Norden. Den skapar skärningslinjer för stormakternas strategiska intressen i den norra delen av Norden på ett sätt som saknar motsvarighet under tidigare skeden. Detta får följderna för planeringen inom stormaktsblocken redan under fredstid. Det gäller särskilt om avspänningen inte utvecklas som vi hoppas.

För Sverige ställer detta stora krav på en fast och konsekvent neutralitetspolitik och ett starkt försvar. De båda militäralliansernas låga profil i Norden beror till väsentlig del på att Sverige har ett starkt försvar. Regeringsförklaringen uttrycker detta samband så här: "Genom att upprätthålla det svenska försvarets styrka ger Sverige sitt bidrag till tryggheten och stabiliteten i det nordiska området".

Om denna inriktning har det länge rått en bred politisk enighet i Sverige. Denna enighet har gett trovärdighet åt den svenska neutralitetspolitiken och den svenska försvarsviljan. Det är därför ett viktigt säkerhetspolitiskt intresse att denna grundläggande samsyn kan bestå inför 1982 års försvarsbeslut.

Vi får emellertid inte glömma bort att den strategiska bilden inte bara handlar om block, stater och förändrade positioner - en sorts schackspel med

Onsdagen den
30 januari 1980

Allmänpolitisk
debatt

nationer. Det handlar framför allt om konsekvenser för enskilda individer.

Som en direkt följd av den sovjetiska invasionen i Afghanistan har hundratusentals människor flytt till Pakistan. En ny flyktingkatastrof läggs till raden av de redan existerande. Regeringen kommer i morgon att besluta ge ett bidrag till FN:s flyktingkommissarie på 5 milj. kr. för de afghanska flyktingarna i Pakistan.

Det som händer i dessa delar av världen får inte helt förta intresset för skeendet i Södra Afrika, ett område som länge varit föremål för aktiva svenska insatser.

Här kan vi nu iakttä en positiv utveckling. Under 1970-talet har det portugisiska kolonialväldet fallit. Just nu står Rhodesia inför fria val.

Detta är en stor framgång för frihetens sak.

Så mycket angelägnare är det därför att alla bestämmelser i den s. k. Lancaster House-överenskommelsen från 1979 följs och att varje misstanke om närvaro av främmande trupper i Rhodesia effektivt undanröjs.

Det finns också anledning att känna oro över att den brittiska kolonialmyndigheten ännu inte ansett sig kunna häva det rådande utgångsförbudet i Rhodesia-Zimbabwe.

Alla parter – inte minst den brittiska regeringen, som på ett förtjänstfullt sätt bidragit till att en fredlig lösning nu är inom räckhåll – måste göra allt för att undvika att det efteråt skall kunna sägas att valen inte har varit helt fria.

Fru talman! Ingenting i den internationella bild som jag här har redogjort för och som i huvudsak är ganska oroande kan lämna Sverige oberört.

Avspänningssträvandena har varit ett skydd för världsfreden. När den politiken är på väg att förbytas i sin motsats innebär det ett hot mot alla nationer, även mot Sverige.

Den militära uppladdningen i Främre Orienten kan få ödesdigra konsekvenser för hela industrivärldens och därmed också för vår oljeförsörjning.

Kärnvapenupprustningen i vårt eget närområde ökar hela tiden risken för att dessa vapen, trots alla försäkringar om motsatsen, faktiskt kan komma till användning.

Mot detta vansinne måste vi protestera. Kapprustningens och stormaktspolitikens kusliga logik kräver att den ena sidans åtgärder möts med motåtgärder från den andra sidan. Att just när denna process på nytt tagit fart kräva besinning och avspänning kan måhända verka en aning naivt.

Vi får ändå inte enligt min mening överge tanken att fortsatt avspänning är möjlig.

Även en diskussion om svensk ekonomi måste ta sin utgångspunkt i den internationella utvecklingen. Och även då handlar det i hög grad om olja.

Tydligare än någonsin har händelserna i Iran visat hur frågan om krig eller fred och andra länders ekonomi är beroende av förhållandena i ett fåtal länder i Mellersta Östern och norra Afrika präglade av stark politisk, religiös

och social förändring.

I denna region finns 65 % av världens kända råoljereserver; de står för 45 % av den totala råoljeproduktionen, dominerar helt den internationella handeln och svarar för 75 % av Europas oljeförsörjning.

Under det gångna året har det dessutom alltmer klart framgått att OPEC-länderna inte längre är villiga att oavbrutet öka produktionen av olja på det sätt som skett under senare år. De vill inte, helt naturligt, utnyttja och tömma sina egna tillgångar i en snabb takt.

Det finns bara en väg för industriländerna att möta denna utveckling – som kommer att innebära otrygghet när det gäller oljeförsörjningen och ökade prishöjningar på olja. Det är att snabbt, resolut och effektivt minska oljekonsumtionen. Det kräver en hushållning med energi, framför allt olja. Men det kräver också att vi nu utnyttjar andra under 1980-talet tillgängliga energikällor, även kärnkraften. Därtill krävs en beslutsam satsning på energiforskning och utveckling av nya energikällor, så att vi på längre sikt kan få både säkrare och miljövänligare alternativ än vad som finns i dag.

Men inte ens om de mest ambitiösa sparmål skulle uppfyllas, inte ens om svenska folket skulle avvisa tanken på en snabbavveckling av kärnkraften och planerna på att ersätta oljan med andra energikällor lyckas, är problemen förbi. De snabbt ökande oljepriserna kommer ändå att utgöra en belastning som för lång tid hotar att störa balansen i ekonomin.

Detta förutsätter mer än något annat expansion i industrin. Det är ju bara genom att öka exporten av våra produkter som vi kan betala för oljan och allt annat som vi måste köpa utifrån.

Det kommer, fru talman, att ställas stora krav på återhållsamhet både i den offentliga och i den privata sektorn. En sådan återhållsamhet präglar redan statens verksamhet. Det är nu nödvändigt att också kommunerna inser behovet att hålla tillbaka utgifterna under några år.

För folkpartiet är denna återhållsamhet i den offentliga sektorn inte något självändamål. Tvärtom vet vi att många angelägna behov och viktiga reformer återstår. Men det är ändå nödvändigt – just för att vi en gång skall kunna få råd att tillgodose dessa nya behov – att nu återvinna stabiliteten i ekonomin genom en återhållsam finanspolitik. Lyckas vi inte bemästra problemen nu kommer de att växa sig än större i framtiden.

Oppositionen har under de här för Sveriges ekonomi svåra åren hittills i huvudsak valt att ställa sig vid sidan om ansvaret för samhällsekonomin. Man har valt att driva dålig propaganda i stället för att försöka föra en konstruktiv debatt om hur problemen skall lösas.

När vi devalverade därför att företagen inte kunde sälja på export, förnekade socialdemokraterna att det över huvud taget existerade någonting som kunde kallas för ett kostnadsproblem.

När vi minskade näringslivets kostnader för att trygga sysselsättningen, försökte socialdemokraterna skapa intryck av att vi var ute för att gynna företagarnas och andra aktieägares privatekonomi.

När vi stramade åt ekonomin men skyddade barnfamiljer och pensionärer, anklagade socialdemokraterna oss i alla fall för att föra vad de kallade en

orättfärdig fördelningspolitik.

När vi ville reformera skattesystemet, sänka marginalskatterna, göra att det lönade sig att arbeta för människor i de vanliga inkomstlägena, fick vi veta att vi bara var ute efter att gynna höginkomsttagare.

Nu verkar det dess bättre som om man kan skymta en tillnyktring i den socialdemokratiska ekonomiska tankegången. Sambandet mellan företagens kostnadsläge å ena sidan och konkurrenskraft, tillväxt och sysselsättning å andra sidan betonas i den ekonomiska motionen från socialdemokraterna.

När det gäller inställningen till marginalskatteproblemet har tillnyktringen skett med sådan hastighet att man nästan kan känna en viss oro inför patientens tillstånd. Det som för bara några månader sedan väsentligen var att gynna människor med de höga inkomsterna har nu plötsligt, med hjälp av en modell lånad från Norge, blivit högsta socialdemokratiska visdom. Men vi skall inte klaga över detta, utan vi skall hälsa socialdemokraterna välkomna till den skattepolitiska verklighet som alla utom ett fåtal socialdemokratiska riksdagsmän har upplevt under årtionden.

Men även i år återkommer t. ex. förslaget om en s. k. strukturfond finansierad genom en avgift som naturligtvis kommer att påverka kostnadsläget, i en situation där vi är beroende av varenda krona som kan dras in genom ökad export.

Och inte heller i år finns det egentligen något som helst samband mellan den högljudda kritiken av budgetunderskottet – en kritik som vi tar på allvar och ett förhållande som vi känner oro inför – och partiets konkreta budgetförslag. Bara de ytterligare subventioner av matpriser och hyror som förutsätts i den socialdemokratiska uppläggningsen skulle öka budgetunderskottet – om de prognoser som socialdemokraterna utgår från är riktiga – med i storleksordningen 5 miljarder kronor. Detta föreslår man utan att föreslå några reella besparingsförslag som skulle kunna möta de nya utgiftskraven.

Vi måste emellertid, fru talman – det är alldeles ofrånkomligt – inse sambandet mellan de resurser vi faktiskt förfogar över och de anspråk och krav vi ställer på både den privata konsumtionen och det offentliga reformarbetet. Gör vi inte det, då för vi medvetet folk bakom ljuset. Vi får dessutom en samhällsdebatt som är förlackad och präglad av en kortsiktig opportunistisk, ett obehärskat flirtande med tillfälliga opinioner.

I denna politikens hötorgskonst står det andra oppositionspartiet, vänsterpartiet kommunisterna, verkligen i en klass för sig. Som ett Glistrupparti av värsta sort jämrar man sig oavbrutet över priser och skatter, utfärdar löften utan täckning och lovar oss ett bättre samhälle utan att någonsin med ett enda ord beröra vad detta samhälle skulle kosta oss, vare sig rent ekonomiskt eller i form av förlorad frihet.

Vad är det då för ett samhälle vi skulle få med den politik som partiet bakom de oskyldiga bokstäverna vpk lovar oss? Ja, inte skulle vi uppnå en högre levnadsstandard för svenska löntagare.

Vpk strör omkring sig löften om prisstopp och hysesstopp, kortare

arbetstid, moms fria livsmedel och en nästan obegränsad uthyggnad av vårdplatser, utbildningsplatser och arbetstillfällen. Men allt detta, fru talman, är i vpk-munnar ingenting annat än tomt prat, för med den näringspolitik som vpk förordar – nya handelshinder, förstatligande på bred front, rasering av marknadsekonomi – skulle vi i själva verket bli ett oerhört mycket fattigare folk, med växande arbetslöshet, högre matpriser, social nedrustning och strypta resurser till de olika offentliga insatserna.

Man säger sig t. ex. försvara de boendes intressen, men samtidigt går man in för en energipolitik som utan minsta tvivel kommer att höja uppvärmningskostnaderna i alla våra bostäder. Men ordar vitt och brett om att satsa på förädling av råvaror i Norrland, men går samtidigt in för en energipolitik som kommer att slå ut en stor del av just den norrländska förädlingsindustrin och tvinga fram det som man har brukat kalla för en ny flyttlasspolitik.

Energifrågan belyser också partiets vacklande hållning till konsumtions-samhället som sådant. Medan praktiskt taget alla de kommunistiska broderpartier som vpk upprätthåller täta kontakter med ivrar för en ohämmad utbyggnad av kärnkraften, har det svenska partiet gått in för en snabb avveckling. I den här frågan identifierar sig vpk med de strömningar och grupper som revolterar mot konsumtions-samhället, men i andra sammanhang framträder samma parti just som den främsta förespråkaren för högre privat konsumtion, för högre materiell levnadsstandard. När det passar blåser kommunisterna under de materialistiska strömningarna, men när det är mer opportunt stöder man de rent antimaterialistiska tendenserna. Om jag förstått någonting av marxismen, är detta inte någon röd marxism, utan en ren och skär opportunism.

Det viktigaste i sammanhanget är kanske ändå att de båda visioner som vpk frammanar är vilseledande. Som jag har försökt visa skulle vi nämligen med vpk:s politik varken få en högre levnadsstandard eller ett sunt lågkonsumtionssamhälle, utan ett fattigt och hårt samhälle, genomreglerat och ofritt.

Fru talman! Det är en dyster bild vi i dag tvingas teckna av Sverige och av världen. Men en dyster verklighet får inte förlama oss, inte heller fördunkla det positiva som ägt rum under det 1970-tal vi nu har bakom oss.

Bakom det som för oss är en oljekris finns också framväxten av kravet på en ny ekonomisk världsordning. Oljan har givit u-länderna som grupp en ny självtillit och en ökad tyngd i deras krav på en rättvisare fördelning av jordens resurser.

Ett annat inslag under 1970-talet har varit den politiska debatten om tillväxten. Efter 1960-talets blinda tro på den ekonomiska tillväxtens välsignelse har följt 1970-talets mer nyanserade debatt om vad vi egentligen skall använda tillväxten till. Jag skall här gärna passa på att hålla med oppositionsledaren Olof Palme om att det, som han sade, är mer livgivande att smida plogbillar än att bygga stridsflygplan och tanks. I den mån som denna slutsats om hur vi skall använda tillväxt och offentlig sektor kan vinna en bredare anslutning kan vi också uppnå en fredligare värld.

Visst har industrialismen givit oss välstånd. Den har utrotat fattigdom,

Onsdagen den
30 januari 1980

*Allmänpolitisk
debatt*

eliminerat barnarbete, avskaffat en omänsklig förslitning i förtid i arbetsliv och hemarbete, givit oss kunskaper och frihet att välja. Men den har också skapat specialisering, isolering och ensamhet. Hittills har priset för välståndet betalats av dem som inte hänger med i arbetslivet, av dem som isolerats på långvårdssjukhus utan besök av anhöriga, av barn som fått vistas alltför länge på dagis och fått alltför kort tid tillsammans med föräldrarna.

För oss liberaler ligger det en utmaning i att kompensera industrisamhällets avigsidor, att bygga in mer gemenskap i bostadsomradena, att ta vara på människors engagemang i vården av sjuka, att låta generationerna mötas i omsorg om barnen. Vi vill åstadkomma detta inte genom att i konservativ anda sätta stopp där vi just nu är eller genom att förneka teknikens möjligheter att göra det bättre för människorna, inte heller genom mer av kollektivisering och centralstyrning utan genom att åstadkomma en frihet i gemenskap.

Vi behöver t. ex. den gemenskapen om vi skall kunna hindra att en stor del av vår ungdom bryts ned av drogmissbruk. På 1930-, 1940- och kanske också en bit in på 1950-talet trodde vi att materiella förbättringar skulle räcka för att avskaffa alkoholmissbruket. Med välfärden har dessa förbättringar kommit, men alkoholmissbruket har blivit än värre. Till detta har kommit narkotikamissbruket som drabbar färre men som drabbar desto hårdare dem det gäller. Det krävs inte bara materiella förbättringar för att bota det onda, även om vi måste göra allt för att sätta in vårdresurser av skilda slag. Vad man emellertid också måste ha är mera värme i samhället, mer av solidaritet, mer av beredskap hos var och en av oss att bry sig om sin nästa, att ta ett personligt ansvar.

Ökad gemenskap mellan föräldrar och barn krävs också för att jämställdhetsarbetet skall kunna drivas vidare och jämställdheten bli en verklighet. Men hemmet är fortfarande oerövat av männen. Jämställdhetsarbetet måste nu präglas av pappornas rätt till sina barn och barnens rätt till sina fäder. På så sätt ökar jämställdheten mellan könen, och tryggheten för barnen.

Ett annat område där 1970-talets utveckling har lagt grunden för fortsatta förändringar är arbetslivet. Det var under 1970-talet som den liberala idén om medbestämmande och vidgat inflytande vann insteg.

Det är en vidareutveckling av det inflytandet som kan visa sig vara nyckeln till den industriella expansion som vi nu efterlyser. Genom att de anställda görs delaktiga också i det ekonomiska resultatet kan de acceptera att avstå från det utrymme som behövs för att investeringarna skall öka.

Rätt utformade kan därför, fru talman, löntagarfonder förstärka och utveckla den socialt styrda marknadsekonomin. Löntagarfonder i fondsocialismens skepnad kommer däremot att krama en effektivt fungerande marknadsekonomi till döds. Det är därför viktigt att ett fondsystem främjar konkurrens och inte ökar monopoliseringen, att den enskildes ekonomiska frihet ökas och inte minskas.

En rätt utformning av de anställdas inflytande och delägande kan också bidra till att minska den tilltagande stelhet som arbetsmarknaden har präglats

av under de senaste åren. Den stelheten drabbar i dag ungdomar, kvinnor och äldre som vill fortsätta i arbetslivet. Den drabbar också de många som vill byta sysselsättning men tvekar därför att de vet att geografiska områden och stora företag ofta fungerar som slutna system där det är svårt att komma in utifrån.

Den drabbar även nyskapandet i ekonomin, därför att småföretagandets villkor blir mindre gynnsamma. Alldeles bortsett från samhällsekonomiska konsekvenser leder en orörlig arbetsmarknad till större ofrihet och sämre valmöjligheter för de enskilda människorna.

Fru talman! Det här är några av de frågor som sysselsätter oss liberaler inför framtiden och präglar det programarbete som vi just nu är beredda att starta. Går det att utjämna klyftorna i världen – klyftorna mellan de verkligt rika och de verkligt fattiga? Går det att skapa ett mänskligt industrisamhälle som främjar gemenskap och jämställdhet? Kan vi utveckla ekonomin så att den på nytt skapar sysselsättning åt alla och resurser för framtiden?

OLOF PALME (s) replik:

Fru talman! Jag sade i morse att vpk framstår som något av en filial åt centern. Det har i eftermiddag verkligen visat sig vara riktigt. Ola Ullsten hade en del kloka saker att säga om kommunisternas okloka energipolitik. Det låg verkligen kraft i de uttalandena. Men allt han sade måste gälla dubbelt upp för centerpartiets okloka energipolitik. Lars Werner fick alltså agera som ställföreträdare för Thorbjörn Fälldin. Se bara till så att ni inte klämmer ner er så djupt i bänkarna att ni inte kan hålla rätt på vem som är vem!

Debatten har pågått i många timmar – dvs. det har väl inte varit så mycket debatt utan mera anföranden från de borgerliga. För det framstår klart att det inte finns någon gemensam borgerlig politik att visa upp, ingen aktivitet att vara stolt över. Det är kanske det som är förklaringen till att man berövade oss den extra tilldelning av tid som vi brukar ha för att få jämvikt i debatten – det kom i går några hejdukar från er och meddelade att det blir inte de vanliga 15 minuterna, och vi fick göra om våra dispositioner. Men nu har vi fått förklaringen. Ni ville att tystnaden så mycket som möjligt skulle sänka sig över kammaren, ni ville ha så litet debatt som möjligt. Det är sådana åtgärder som era tidningar brukar backa upp.

Ola Ullsten nämnde budgetunderskottet. Det är en dålig borgerlig politik och en katastrofal skötsel av statsfinanserna som har lett till detta underskott. Vi har förr om åren lagt fram förslag i syfte att minska detta underskott. Varje gång har man sagt för det första att det är bra med budgetunderskott, för det andra att de förbättringar på 5–10 miljarder som våra förslag skulle innebära medförde orimliga bördor och för det tredje att förbättringarna var för små. Nu rör vi inte budgetsaldot direkt. Nu säger vi att ni har kört skutan så djupt i kvav att det inte räcker att uppmana rorsmännen att försöka lägga om kursen – nu behövs det annat folk vid rodret som lägger en helt ny kurs för den svenska ekonomiska politiken.

Jag har några minuter kvar, och jag skall ställa fyra frågor till

Onsdagen den
30 januari 1980

*Allmänpolitisk
debatt*

utrikesminister Ullsten.

Fråga 1: Ola Ullsten säger i sitt tal att genom att de anställda görs delaktiga också i det ekonomiska resultatet kan de acceptera att avstå från det utrymme som behövs för att investeringarna skall öka. Om Ola Ullsten tycker så, varför går han emot vårt förslag om en obligatorisk vinstavsättning som ett led i årets avtalsrörelse?

Fråga 2: Utrikesministern säger i sitt tal att ökad gemenskap mellan föräldrar och barn kräver att jämställdhetsarbetet drivs vidare. Det gäller pappornas rätt till sina barn och barnens rätt till sina fäder. Folkpartiet och socialdemokratin har alltid ansett att föräldraförsäkringen bör utformas så att den gagnar jämställdheten och inte försvårar den. Vi anser att ett vårdnadsbidrag av centermodell är ett hinder för jämställdhetsarbetet. Nu har jag sett att fru Söder har gjort ganska övermodiga uttalanden i Svenska Dagbladet och på andra håll och sagt att hon hoppas att det blir tyst på det här folkpartistiska talet om föräldraförsäkring, för det skall bli vårdnadsbidrag. Får jag mot denna bakgrund fråga: Innebär detta att ni i folkpartiet har gått med på centerns vårdnadsbidrag eller håller ni fast vid er tidigare uppfattning?

Fråga 3: Ola Ullsten sade i sitt tal ganska goda ting om kampen mot narkotika och alkohol. Betyder det att ni tänker stödja vårt förslag om ett aktionsprogram mot missbruket?

Fråga 4: Ni inom folkpartiet brukar tala om kampen mot arbetslöshet och värdet om de svaga grupperna. Jag har i dag hårt kritiserat regeringen och Thorbjörn Fälldin för att man tillåter ersättningen till de arbetslösa att försämrats reallt – ner mot 50 % av lönen. Hur kan folkpartiet för sin del försvara att man har tillåtit att detta sker, att just de grupper som har det svårast i vårt samhälle, de som ställs utanför jobben till följd av nedläggningar och rationaliseringar, skall drabbas i svåra tider? Vi socialdemokrater har motionerat om att man skall justera ersättningen såsom förutsett var vid det enhälliga riksdagsbeslutet 1974. Kommer folkpartiet att rösta för vårt förslag?

Det är fyra frågor som är direkt härledda ur det anförande vi nyss har hört Ola Ullsten hålla.

LARS WERNER (vpk) replik:

Fru talman! Utrikesministern besvarade aldrig i sitt anförande min fråga om hans statssekreterares uttalande. Låt mig därför upprepa den. Delar utrikesministern det uttalande som Hans Blix gjort, att linje 3 på ett fruktansvärt farligt sätt ökar risken för ett världskrig?

Det var helt säkert många fler än jag som förbluffades av förre utrikesministerns artikel i Dagens Nyheter för några dagar sedan. Eftersom Hans Blix har ägnat hela sitt yrkesliv åt nedrustning och fredarbete, internationella miljöfrågor och u-landspolitik väntar man sig ju något annat av honom.

Hans Blix har tydligen inte lyckats tillgodogöra sig de kunskaper hans UD-kollega Inga Thorsson har beträffande sambandet kärnkraft-kärnva-

pen. "Stormakterna byggde först sina bomber, sedan sina reaktorer", menar Blix. På ett cyniskt sätt försöker förre utrikesministern förneka att spridningsrisken för kärnvapen ökar, om den civila kärnkraften kommer till användning i fler och fler länder. Många av de u-länder som önskar få tillgång till egen kärnkraftsproduktion är naturligtvis även intresserade när det gäller kärnvapen. Flera av dem vill med vapenmakt spela rollen som ledare inom sina resp. regioner.

För det första blir efterfrågan på olja lika stor vare sig ja-linjerna eller nej-sidan vinner. Ett genomförande av nej-linjen kommer inte att öka oljeanvändningen under eller efter avvecklingstiden på tio år. Tvärtom kan oljeanvändningen minska med 25 % fram till 1990 om linje 3 vinner.

För det andra är det just för att minska hotet mot världsfreden som linje 3 systematiskt verkar för övergång till flödande energikällor. Om forskning och produktion för detta ändamål prioriteras, minskar risken för internationella konflikter. Sverige kan genom sitt föredöme och med tekniskt bistånd till t. ex. u-länder vad gäller alternativ teknik och nya energiformer verkligen lämna ett avgörande bidrag till världsfreden.

Det vore välgörande om utrikesministern kunde hålla med om detta och ta avstånd från den lögn- och skrämselfpropaganda som Hans Blix från ja-sidan har medverkat till att sprida i det här avseendet.

Jag övergår härefter till att säga några ord om herr Ullstens anförande i övrigt.

Herr Ullstens folkparti ligger ju dåligt till i opinionsundersökningarna. Jag tolkar hans utfall mot vpk i dag – och i det instämde naturligtvis herr Palme – främst som ett skri ur ett smärtfyllt bröst. Det sakliga innehållet har ju blivit därefter. Huvudtanken i Ola Ullstens kritik är att vpk vill ha dels större konsumtion, dels mindre konsumtion. Det är på sätt och vis riktigt. Vi vill ha ökad konsumtion av daghemsplatser, bostäder, sjukvård osv. Vi vill däremot ha minskad konsumtion av gifter, alkohol, militära förstörelsemedel, kärnvapen och kärnkraft. Vi accepterar inte det kapitalistiska konsumtions-samhälle som folkpartiet är anhängare av.

Herr Ullsten anklagar oss för att vilja ha ett samhälle med högre matpriser, växande arbetslöshet, strypta resurser till offentliga insatser och ett fattigare folk. Ja, mycket skall man behöva höra från herr Ullsten. Han anklagar oss för att vara anhängare av den borgerliga regeringens politik. Men vad han tecknar är ju precis innehållet i den politik som har förts under de senaste åren och i den budget som nyss lagts fram. Jag försäkrar Ola Ullsten att den politiken och den budgeten tänker vi fortsätta att bekämpa.

Ola Ullsten talar också om Glistrupparti. Vad är det typiska för Glistrups politik? Jo, en kraftig nedskärning av det samlade skatteuttaget och av de offentliga utgifterna. Se er om bland regeringskamraterna, herr Ullsten! – även om det i dag är glest med moderater på regeringsbänken. Var hittar ni företrädaren för den linjen i svensk politik? Alla vet att det är "den osynlige mannen", Gösta Bohman, och det moderata samlingspartiet. Därför behövs inget Glistrupparti i Sverige. Den uppgiften fyller ekonomiministerns parti i dag.

Olof Palme är bekymrad över vårt förhållande till leninismen och Ola Ullsten över vårt förhållande till marxismen. Det är intressant med så mycken oro, men mitt råd till både herr Palme och herr Ullsten är: Bekymra er inte så mycket över de motsättningarna! Bekymra er i stället för de stora motsättningar som finns inom både socialdemokratin och folkpartiet och som kommer till uttryck inte minst i ställningstagandet inför omröstningen om kärnkraften!

Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Fru talman! Olof Palme sade att man inte hade brytt sig om att försöka göra någonting åt budgetunderskottet i år, eftersom läget ändå är hopplöst – för att något skall kunna åstadkommas måste man byta regering. Nu hör det till bilden att socialdemokraterna inte heller under tidigare år har lyckats behandla frågan om budgetunderskottet på något särskilt trovärdigt sätt. De har kritiserat budgetunderskottet, men de har aldrig kunnat presentera en alternativ budget som skulle ha inneburit ett lägre budgetunderskott. Man har inte kunnat presentera något alternativ till den ekonomiska politik som har lett till att vi i vårt land har klarat sysselsättningen bättre än i alla med oss jämförbara länder. Det hade nämligen inte gått att åstadkomma ett lägre budgetunderskott, med den industripolitik och den arbetsmarknadspolitik som detta krävde. Därför står socialdemokraterna i år precis lika tomhänta i den här frågan som de alltid har gjort. Det är bara den skillnaden att de i år erkänner att de är tomhänta, och det är ju alltid något. Det som däremot något skämmer den bilden, Olof Palme, är att ni i år inte nöjer er med att säga att ni inte kan göra någonting åt detta, utan den politik ni rekommenderar skulle faktiskt leda till ett ännu större budgetunderskott med ännu större problem för den svenska ekonomin.

Sedan ställde Olof Palme fyra frågor till mig, och jag skall försöka besvara dessa.

Först frågade Olof Palme varför vi inte accepterar den vinstfördelningsmodell som socialdemokraterna föreslår och som skulle vara ett sätt att få en lugnare avtalsrörelse i år. Man skulle dra in en del av de s. k. övervinsterna och därmed göra det möjligt för löntagarnas organisationer att acceptera lägre lönehöjningar. Jag tror att det är en ganska klok politik som regeringen valt i denna fråga, dvs. att låta diskussionerna mellan parterna ha sin gång men att samtidigt vara beredd att göra de insatser som kan ankomma på regeringen för att skapa förutsättningar för en lugn avtalsrörelse. Det saknas på intet sätt någon vilja hos regeringen att göra det som behövs i det avseendet.

Olof Palmes andra fråga till mig löd: Har folkpartiet bytt kurs när det gäller familjepolitiken? Har folkpartiet gått in för en typ av ersättning till barnfamiljerna som konserverar de gamla könsrollsmönstren och övergivit sin jämställdhetspolitik? Jag kan förvissa Olof Palme om att vi har samma åsikt i den här frågan som vi alltid har haft, nämligen att det behövs ett ekonomiskt stöd till småbarnsföräldrarna men att det är nödvändigt att detta utformas på ett sådant sätt att det främjar jämställdheten och inte innebär en

återgång till en gammal konservativ könsrollsbild.

Den tredje frågan löd: Varför säger ni inte ja till socialdemokraternas alkoholpolitiska program och program för narkotikabekämpningen? Vi säger ja till vår egen alkoholpolitik. Olof Palme. Vi lade fram en proposition för några år sedan, som innebar att man lade om alkoholpolitiken i det här landet efter många års tämligen misslyckad politik. Denna omläggning innebar att man klart och entydigt accepterade sambandet mellan bruk och missbruk, att man avskaffade mellanölet, att man införde förbud mot alkoholreklam och att man gjorde en massa andra saker, som det är populärt att skoja om i revyerna och i skämtteckningarna men som dess värre är alldeles nödvändiga, om vi skall kunna ta itu med det sociala gissel som alkoholmissbruket är.

Olof Palmes fjärde fråga var varför vi inte går med på att höja arbetslöshetsersättningen. Får jag, eftersom debatten om den saken pågått ganska länge, påminna om följande. Olof Palme! Under den tid som jag varit med i regeringen har vi sett till att arbetslöshetsersättningen i stort sett följt kostnadsutvecklingen. Tyvärr gjorde man inte det under de två sista åren som Olof Palme satt i regeringen. Det är detta som gör att man har en viss eftersläpning. Nu har vi dess värre begränsade ekonomiska resurser, men vi är ändå beredda att ta upp en diskussion om hur man skall komma till rätta med den här eftersläpningen. Självfallet är det viktigt att inte de svaga grupperna får bära den åtstramning i finanspolitiken som är nödvändig. Det bör gälla alla sådana grupper, även de arbetslösa.

Så, fru talman, till Lars Werner, som är bekymrad över min företrädare Hans Blix artikel om sambandet mellan olja och världsfred.

Det är faktiskt ändå så, Lars Werner, att det inte är kärnkraften som är det största internationella hotet f. n., utan det är oljan. Det är nog trots allt ingen händelse att den sovjetiska invasionen ägde rum just i Afghanistan. Detta land är granne med Iran, och Iran ligger i det område av världen där man har betydligt mer än hälften av världens råoljetillgångar. Blockeras Hormuzsundet i Persiska viken, så skärs oljepulsådern till de västliga industriländerna av – med oöverskådliga konsekvenser. Det är ganska lätt att inse det frestande för de sovjetiska strategerna i att behärska detta område. Det är ganska lätt att inse att oljan har en väsentligt större roll att spela i den internationella utvecklingen just nu än vad kärnkraften någonsin har haft och sannolikt kommer att få.

Vad Hans Blix sade i denna artikel var helt enkelt att om oljeberoendet, som redan i dag är ett problem för den internationella stabiliteten, skulle öka så kraftigt som skulle bli följden om alla länder följde Lars Werners recept att snabbavveckla kärnkraften, då skulle risken för politiska störningar öka högst betydligt. Det är ett tämligen rimligt resonemang att föra.

Dessutom bör det påpekas att det är en mycket opraktisk och dyrbar väg att gå om man först skaffar sig ett stort kärnkraftsprogram och sedan med hjälp av avfallet från det som produceras tillverkar plutonium för att framställa atombomber.

Jag vill dessutom påminna Lars Werner om att det faktiskt är litet svårt att

på en gång stå bakom ett avtal om icke-spridning av atomvapen och sätta likhetstecken mellan den fredliga och den militära användningen av den nukleära teknologin. I själva verket är huvudinnebörden i icke-spridningsavtalet att atommakterna skall hjälpa de stater som skriver på icke-spridningsavtalet – och som därmed förbinder sig att icke skaffa atomvapen – med den fredliga användningen av kärnteknologin. Med detta avtal följer dessutom en rad internationella regler, bl. a. regler som innebär att man internationellt kan övervaka att det inte sker någon avledning från kärnkraftsprogrammen till vapenframställning.

Fru talman! Trots vad herr Palme säger om att han har så litet tid och vi andra så mycket, hinner jag dess värre inte gå in på Lars Werners kritik i övrigt. Han förfasade sig över att jag kallade hans parti för ett Glistrupparti. Jag tycker att mina exempel i det förra inlägget var ganska talande i det avseendet. Ett Glistrupparti är ett parti som lovar runt men som inte någonsin är i närheten av tanken att behöva ta ansvaret för sina löften – i Lars Werners fall löften om t. ex. prisstopp, hyresstopp och kraftiga lönehöjningar.

OLOF PALME (s) replik:

Fru talman! I morse sade Thorbjörn Fälldin litet föraktfullt att socialdemokraterna bara inriktar sig på överbud, så att de kan vinna en och annan voteringsseger i riksdagen. Det var inte särskilt klokt sagt. När vi kräver någonting, så är det i allmänhet välmotiverat.

Att förbättra arbetslöshetsersättningen är mycket välmotiverat. Vi har drivit den frågan hela dagen, och jag tycker att vi bit för bit börjar närma oss en voteringsseger. Det som Ola Ullsten sade om att det var vårt fel är inte sant. Det väsentliga är dagsläget. I budgetpropositionen säger arbetsmarknadsministern: "Jag är inte nu beredd att biträda samorganisationens förslag. Om väsentliga förändringar skulle inträffa kan det dock finnas skäl att senare under budgetåret 1980/81 ta upp frågan till förnyad prövning".

Vi säger att det inte behövs några väsentliga förändringar. Det är illa nog som det är. Jag märker här att ni är på reträtt från denna som jag tycker mycket dåliga ståndpunkt, och det hälsar jag med glädje. Vi kommer att mycket hårt och mycket konsekvent fortsätta att driva frågan.

Beträffande de övriga frågor jag ställde noterar jag med beklagande att Ola Ullsten icke är med på de satsningar på alkoholpolitikens område som vi vill göra och som inte skulle behöva riskera att bli föremål för skämsamheter i revyer.

När det gäller vinstavsättningarna säger Ola Ullsten att regeringen för en klok politik. Den tänker göra precis det som behövs. Men vad det skall vara vet man ännu inte. Vi får väl se.

När det gäller familjepolitiken säger Ola Ullsten att han står fast vid folkpartiets åsikt. Man går inte med på något gammaldags konservativt könsrollstänkande. Det låter hugnesamt. Med det argumentet avfärdades centerns förslag till vårdnadsbidrag, och med det argumentet avfärdades i fjol av folkpartiet den linje som centern i år har fört fram. Man kan ju ha stilla

förhoppningar om riksdagens behandling av den här frågan, om nu folkpartiet verkligen menar att man i princip står fast vid sin tidigare åsikt.

Så ett ord till om budgetunderskottet: Det är naturligtvis en oerhört dramatisk skillnad som har inträtt i det tonläge som de borgerliga partiernas företrädare anlägger. Tidigare förnekade man i stort sett att budgetunderskottet var ett problem. Det var ju nödvändigt. När vi lade fram förslag till förbättringar – det kunde gälla fem miljarder eller tio miljarder, det var litet olika – tog man till den dubbla varianten att å ena sidan skildra vilka oändliga vedermödor detta skulle innebära för de stackars medborgarna. Å andra sidan säga – det var herr Mundebo – att det ändå inte var tillräckligt.

Jag kommer ihåg att vi som ett led i vår strävan vid något tillfälle ville höja bensinskatten med 5 öre litern. En hel vår skrämde framför allt moderaternas talesman folk med detta. Därefter höjde regeringen bensinskatten med 25 öre litern. Men det väsentliga är ju att det är ni som har haft ansvaret. Det är ni som har drivit den politiken som har lett till att vi i dag har ett budgetunderskott som motsvarar 10 % av bruttonationalprodukten eller 55 miljarder kronor. Som alla andra herr Bohmans beräkningar är det alldeles för lågt räknat, såvitt man kan se. Det är alltså ett budgetunderskott som är större än någonsin i vår historia och som är större än i något annat land, utom möjligen i Italien. Det är ingen som har ett budgetunderskott som tillnärmelsevis är av denna storlek. Denna förstörelse av statsfinanserna har skett på den dramatiskt korta tiden av tre år.

I ert framtidsperspektiv finns inga utsikter, såvitt man kan se, till en förbättring. Därför säger vi: Då får vi lägga om politiken. Då måste vi inrikta oss på att få ned inflationen från de 12 % som det minst blir med er politik till någonting väsentligt mycket lägre. Om vi lyckas med det och kan få igenom rimliga löneavtal kommer detta också att kraftigt stärka statsfinanserna, och då kan vi ta det första steget.

Men vi har bestämt oss för att den här gången kan vi inte bara se budgetpolitiken som i sista hand uttryck för en misslyckad politik, utan vi måste gå till roten med det allvarligaste av allt – inflationen som förstör så mycket av samhällsmoralen, som skapar så många orättvisor och som helt naturligt driver fram väldigt stora kompensationskrav från löntagarnas sida. Det är där vi börjar.

Efter allt vad jag har hört i dag – en statsminister som bara talade centerpolitik och försökte värna centers intressen under en hel debattdag och en ekonomiminister som inte vågade tala om sin finansplan, för den är det ingen som tror på längre – begriper jag att vi får sätta in all vår kraft på att försöka utforma nya riktlinjer för politiken, så att vi slipper att sakta skrida mot avgrunden.

LARS WERNER (vpk) replik:

Fru talman! Jag tolkar utrikesministerns svar så, att han ställer sig bakom sin statssekreterares mycket märkliga uttalande. Inför folkomröstningen skyr ja-sidan uppenbarligen inga medel. Inga argument verkar för osakliga

Onsdagen den
30 januari 1980

*Allmänpolitisk
debatt*

eller felaktiga för att användas. Att det förhåller sig så visar följande:

Den 17 januari sade statssekreteraren Hans Blix så här vid en folkparti-konferens inför folkomröstningen: Färre svenska reaktorer ändrar inget. Tio dagar senare hotar ett världskrig om linje 3 segrar i folkomröstningen. Utrikesministern får väl ändå medge att de här tio dagarna som skakade världen så våldsamt inte riktigt stämmer överens med verkligheten!

Det finns ca 200 kärnkraftsreaktorer i världen. Risken för kärnvapenspridning minskar inte om vi avstår från sex reaktorer, sade utrikesministerns statssekreterare vid konferensen. Innebär det att en ökning med ytterligare sex reaktorer inte ökar riskerna? Innebär inte en avveckling av de sex i drift tagna reaktorerna en minskning av riskerna, jämfört med ja-alternativet?

Jag tror att det vore bättre om statssekreteraren ägnade sin tid och sin kraft åt nedrustnings- och fredsarbete i stället för att driva osaklig skrämselfpropaganda inför folkomröstningen om kärnkraften.

Låt mig så till sist kommentera den uppmärksamhet som har ägnats vänsterpartiet kommunisterna i debatten här i dag – låt vara att superdemokraten Bohman hade den dåliga smaken att angripa mig när jag inte hade rätt att replikera. Frågorna har gällt inställningen till demokratin.

Det finns förtfarande grupper här i landet som visat, och visar en föraktfull inställning till demokratin. Dit hörde de konservativa maktägande kretsar som så länge lyckades förhindra den allmänna rösträttens införande. Dit hörde den borgarmakt med en liberal regeringschef i spetsen som på 1930-talet kallblodigt sköt ihjäl fem arbetare i en fredlig demonstration när de krävde rätt till arbete. Dit hörde den samlingsregering av borgerliga och socialdemokrater som under andra världskriget genomförde transportförbud mot den krets som kritiserade Hitlers blodsgärningar och som hade ett färdigt förslag om partiförbud mot kommunisterna i skrivbordslådan. Dit hörde samma regering när den internerade kommunister och andra antifascister i speciella arbetsläger på olika håll i landet. Dit hör de maktägande inom det privatägda näringslivet och deras språkrör i stora borgerliga tidningar som försvarar diktaturen och fåtalsväldet i företagen. Och dit hör dagens högerparti, som vill förhindra rösträtt för invandrare.

Det är naturligtvis ingen tillfällighet att samtidigt som ägandet och maktförhållandena i vårt land för något år sedan ställdes under intensiv debatt inom arbetarrörelsen presenterade högerpartiet ett program där man hade fräckheten att påstå att historien visar att massan av egendomslösa alltid hotat demokratin och friheten.

Det är naturligtvis följdriktigt att detta påstås av ledaren för ett parti som fortfarande inte har lyckats klämma fram ett rejält avståndstagande till mördarregimen i Chile och som hyllade USA:s terrorbombningar julen 1972 som bombningar för fred i Vietnam. Det är också följdriktigt att detta påstås av den främste representanten för en regering, som dagligen spelar en roll som företrädare för Arbetsgivareföreningens och de besuttnas kamp för fortsatt fåtalsvälde. Detta fåtalsvälde demonstreras också dagligen. Man träffar uppgörelser i slutna bolagsrum, varvid man kan beröva tusentals arbetare och tjänstemän arbete och utkomst. Detta är oförenligt med varje

demokratiskt tänkesätt. Men för Gösta Bohman och högerkrafterna är det de egendomslösa som utgör hotet mot demokratin.

Fru talman! Vi kommunister har fått slåss för de demokratiska rättigheterna. Därför värderar vi dem högst. Därför är det också angeläget att slå vakt om erövrade demokratiska fri- och rättigheter. Men hotet mot dessa ökar i takt med kapitalismens oförmåga att klara de mest angelägna uppgifterna. Bittra erfarenheter visar att reaktionen alltid har varit den att man har varit beredd att möta kraven om arbete, bröd och frihet med våld. Därför fortsätter vi kampen för demokratiska fri- och rättigheter för de arbetande på arbetsplatserna.

Ola Ullsten och ännu mindre Gösta Bohman har något att lära oss kommunister om demokrati. Därtill är det svenska högerpartiets historia alltför fläckig, nedsmutsad av olika kulörer under årens lopp.

Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Fru talman! Det är ganska starkt när ledaren för ett kommunistiskt parti säger att ledaren för ett liberalt parti inte har något att lära honom om demokrati. Var fanns Lars Werners kommunister på den tid da vi lade grunden till den svenska demokratin? Var i vänsterpartiet kommunisternas program finns något som gör trovärdigt att det partiet skulle komma att förvalta en demokratisk stat för den händelse man skulle få möjlighet att regera i det här landet? Varför talar man t. ex. i sina program inte ens om Sveriges riksdag, utan hela tiden diffust om "folkrepresentation"? Förmodligen är det därför att Sveriges riksdag i det läget inte skulle passa de "demokratiska ideal" som Lars Werner anser vara bättre än de nuvarande. Låt oss en gång för alla slå fast att Lars Werner och jag menar olika saker när vi talar om demokrati. Vad vi menar vet svenska folket, nämligen den demokrati som vi i dag har i Sverige.

Låt mig sedan kommentera Hans Blix artikel. Han säger att det är oljan som i dag är målet för stormakternas strategiska manövrerande. Det är detta manövrerande som har skapat den oroliga situation vi nu upplever. Den sovjetiska ledningen vet hur starkt beroende västindustrierna är av oljetillförseln. Man vet dessutom att de egna oljetillgångarna inte räcker till. Ett självklart konstaterande är därför att om detta oljeberoende drastiskt ökar, så ökar naturligtvis också den konflikthanledning som nu har lett till att avspänningen har förbytts i upprustning och ökad misstänksamhet mellan stormakterna.

Hans Blix redogjorde vidare för innebörden av det icke-spridningsavtal som Sverige under tillskyndan av, såvitt jag vet, alla partier i riksdagen har skrivit under. Det innebär att man skall bistå de länder som åtar sig att icke skaffa atomvapen med ett utnyttjande på fredligt sätt av den nukleära teknologin. Jag sade också att man inte kan hylla det avtalet, om man samtidigt sätter likhetstecken mellan militär och civil användning av nukleär teknologi. Jag tycker att det är bra att Hans Blix, den person i detta land som kanske har den längsta erfarenheten av nedrustningsarbetet, har sagt detta klart ut.

Lars Werner gick försiktigtvis inte in på den konkreta kritiken av hans partis politik. Jag tror att jag själv, om jag varit kommunistledare, vilket Gud förbjude, hade gjort på samma sätt. Det går nämligen inte att försvara den politiken. Bara på grund av vpk:s mer eller mindre fullständiga obetydlighet när det gäller hur besluten går i denna kammare har ingen brytt sig om vilka löften vpk egentligen ström omkring sig i sina motioner. Men löftena är många och har ett gemensamt: de saknar helt och hållet täckning. I det avseendet är de väldigt lika dem som Glistruppartier brukar prestera.

Så till alkoholfrågan som Olof Palme tar upp igen. O.K., ni har ett motionsförslag. Vi för en regeringspolitik. Vi kan länge diskutera om anslag hit och anslag dit. Den debatten skall också föras. Men jag tror faktiskt att det skulle vara ännu bättre – detta behöver inte nödvändigtvis vara sagt såsom polemik mot någon – om vi samlade oss kring det som enar alla partier i denna kammare, nämligen den verkligen djupa oron över vad alkoholproblemet håller på att ställa till med i vårt samhälle, framför allt för våra unga. Här måste vi vara beredda att sätta in alla resurser som kan behövas på lagstiftningsområdet och att ge ekonomiska resurser till förebyggande åtgärder och till vårdinsatser.

Vi måste emellertid också i vår egenskap av opinionsbildare, i vår egenskap av vuxna och tonårsföräldrar vara beredda att själva predika behovet av det personliga ansvarstagandet. Det är inte möjligt – hur stora offentliga insatser vi än sätter in, vilka motionsförslag vi än yrkar bifall till när det gäller pengar – att klara detta onda i samhället med mindre än vi också får in ett personligt engagemang och ansvarstagande för varandra. Om detta är vi överens. Låt oss då också se till att vi säger detta klart ut.

Olof Palme talade om arbetslöshetsersättningarna och sade att han närmar sig en voteringsseger i den frågan. I så fall en seger över sig själv, om jag förstår saken rätt, eftersom det handlar om att rätta till försummelser från hans egen tid såsom regeringschef. Men faktum är att innan denna debatt tog sin början stod det i regeringspropositionen att frågan om en höjning av dessa ersättningar skall prövas under budgetåret. Den senaste höjningen skedde den 1 juli 1979.

Sedan tror jag, fru talman, att det vore bra för den politiska debatten, om Olof Palme någon gång erkände att den politik som vi satte in 1976 för att klara kostnadskrisen i det svenska näringslivet var en framgångsrik politik. Av ekonomer i Sverige och utomlands betraktas den också såsom ett skolexempel på hur en politik för kostnadsanpassning skall bedrivas. Det fanns under förra året grund för att påstå att den akuta ekonomiska krisen var övervunnen, att – som jag själv uttryckte det några gånger – kurvorna var på väg att böjas i rätt riktning.

Men sedan kom någonting som t. o. m. Olof Palme ju säger att man inte kan lasta den borgerliga regeringen för, nämligen den nya oljeprischockhöjningen. Det var den som lade krokben på nytt för den svenska ekonomiska politiken. Det är den som har lett till att vi nu inte har den positiva utveckling av bytesbalansen som vi kunde peka på då. Det är den som har lett till att den ökning i investeringstakten som vi hoppats på inte blev vad vi önskat. Det är

den som naturligtvis i hög grad också har påverkat prisutvecklingen i Sverige.

Jag skulle i all broderlighet vilja rekommendera Olof Palme att läsa igenom vårt gemensamma material för linje 2 i folkomröstningen om oljans betydelse för den svenska ekonomin. Där står allt det som jag nu har sagt.

KJELL-OLOF FELDT (s):

Fru talman! När detta riksmöte inleddes i oktober 1979, väckte den socialdemokratiska riksdagsgruppen en motion om den ekonomiska politiken. Den innehöll en rad förslag som siktade till att nå lösningar på vad vi uppfattade som de grundläggande ekonomiska problemen i vårt land.

Vi föreslog riktlinjer för en skattereform 1980, som skulle lägga en god grund för avtalsrörelsen så att löntagarna kunde tillförsäkras en reell löneförbättring och en så låg pris- och kostnadsutveckling som möjligt. Vi föreslog åtgärder för att stimulera industrins investeringar och bostadsbyggandet, så att nedgången av kapitalbildningen i den svenska ekonomin kunde brytas. Vi föreslog åtgärder mot den höga arbetslösheten bland ungdomar, så att de arbetslösa antingen skulle få möjlighet till utbildning eller en fast anställning.

Den 6 december i fjol avlog den borgerliga riksdagsmajoriteten samtliga våra förslag. Några initiativ inom den ekonomiska politiken erfordrades inte. Förklarade man. I den mån landet behövde någon ekonomisk politik skulle denna komma att redovisas i budgetförslaget i januari 1980.

Det regeringen under hösten företog sig på det ekonomiska området var närmast av det rent destruktiva slaget. I stället för att genom skattepolitiken underlätta avtalsrörelsen genomdrev man en skatteomläggning för 1980, som avvisades av den största löntagarorganisationen som orättvis och inflations-skapande. I stället för att stimulera investeringarna och bostadsbyggandet höjde man i två omgångar räntan. Och åt ungdomsarbetslösheten gjorde man inte ett dugg.

I och för sig stod det redan i höstas klart, att de förhoppningar man haft om en stabilisering och förstärkning av den svenska ekonomin under 1979 inte skulle komma att infrias. Men de ekonomiska data som fanns vid årsskiftet visade bortom varje tvivel att Sverige går mot en allvarlig kris. Priserna steg i fjol med över 11 %. Den svenska exportindustrin tappade marknader, budgetunderskottet är på väg över 50 miljarder, industrins investeringar kom inte i gång och bostadsbyggandet minskade. Nya kraftiga oljeprishöjningar i december och klara tecken på en nedgång av den internationella konjunkturen gav besked om att våra underskott gentemot utlandet skulle komma att växa till nya bottenrekord.

Det är bara alltför uppenbart vad som hänt. Den borgerliga regeringens strategi att genom en nedpressning av löntagarnas levnadsstandard och en våldsamt inkomstöverföring till företagen förbättra den svenska industrins konkurrenskraft har misslyckats. Importen ökade 1979 nästan tre gånger så snabbt som den inhemska efterfrågan, och exportindustrin tappade marknadsandelar.

Det finns flera orsaker till det här misslyckandet, bl. a. en överdrivet inflationistisk prispolitik från de svenska exportföretagens sida – man höjde priserna mer än sina konkurrenter. Men den avgörande orsaken är att svensk industri under de senaste åren har både krympt och åldrats. Företagsnedläggningarna har inte uppvägts av nya företag och nya projekt. Förnyelsen och utvecklingen av vår industri har i det närmaste upphört. Den enkla och obehagliga sanningen är att det här landet inte längre förmår försörja sig självt. Sverige har förvandlats till ett land som måste låna fortlöpande, och större och större belopp, för att överleva.

Den borgerliga regeringspolitikens försvarare älskar att ge de höjda oljepriserna hela skulden för vår olycka. Men för det första så hjälper oss inte den förklaringen – ingen annan än vi själva lär betala vår oljeräkning. Och för det andra så kvarstår det grundläggande problemet att industrin går bakåt, att jobben försvinner och att landets totala produktionsförmåga har försvagats.

Samtidigt sväller inflations- och spekulationsekonomin över alla bräddar. Det saknas inte pengar i landet. Det ser staten till med sitt stora budgetunderskott. Men de pengarna söker sig bort från produktiva verksamheter, det som kan ge oss ny och ökad produktionsförmåga, och går i stället till spekulationer i fastigheter, finansiering av den grå kreditmarknaden, valutaflykt osv. Under trycket av inflation, stora räntevinster och överdrivet generösa skatteavdrag har svensk kapitalmarknad förvandlats till något som starkt påminner om 1920-talets aktiebörser så som de betedde sig strax före den stora kraschen, den som inledde världsdpressionen. De som drabbas av spekulationsekonomin är småsparare, hyresgäster, skuldsatta jordbrukare och småföretagare – och de hederliga skattebetalarna. Resultatet blir mera inflation, nya räntehöjningar – och en ytterligare nedpressning av de produktiva insatserna.

Fru talman! Man behöver inte vara särskilt lättskrämd för att uppleva Sveriges ekonomiska framtidsperspektiv som djupt oroande. Det hjälper oss inte att hoppas på högkonjunkturer – vi har inte längre ekonomisk och industriell styrka att utnyttja dem. Det är ingen tröst att också andra länder har inflation – inflationen har redan gjort så djupa sår i det svenska samhället att den är ett direkt hot mot sysselsättningen och tryggheten. Och om konjunkturen under 1980-talets första år vänder neråt igen – det i dag mest troliga – var skall vi då ta resurser för att värja oss mot arbetslöshet och nya förluster av produktion och välbefinnande?

Om detta är en svartmålning av Sveriges ekonomiska läge, då deltar merparten av landets ekonomer och opinionsbildare i den svartmålningen. Under de senaste månaderna har varningarna för att landet håller på att störtas in i en djup ekonomisk kris kommit från allt fler håll – näringslivet, Industriförbundet, LO:s ekonomer, SNS s. k. konjunkturråd, Delegationer från OECD och Internationella valutafonden sägs ha återvänt från sina Sverigebesök nu i januari djupt bekymrade över landets ekonomiska tillstånd. Men då är det desto viktigare att de politiska initiativ tas som visar att det finns en väg ut ur mörkret och pessimismen.

Det var mot den bakgrunden som vi gjorde ännu ett försök. Socialdemokratien och Landsorganisationen lade den 11 januari i år fram ett gemensamt program för stabilisering och återhämtning av Sveriges ekonomi. Vi hade ett skäl till – den närmast chockartade upplevelsen att regeringen i sin finansplan och sitt budgetförslag inte redovisade någon som helst ekonomisk politik ägnad att lösa landets problem. Trots den debatt vi hade i höstas kring den socialdemokratiska motionen, trots alla varningar från andra håll, både inom landet och internationellt, och trots att finansplanens alla fakta – även om de är tunnsådda – är klara krissignaler, så fortsätter man att göra ingenting. I det här läget har den socialdemokratiska oppositionen och Landsorganisationen axlat det ansvar och tagit de initiativ som egentligen skulle ha ankommit på regeringen.

Utgångspunkten för vårt program, som vi nu förelagt riksdagen i motioner, är att den svenska ekonomins problem är så djupgående att det kommer att krävas ett mångårigt, tålmodigt och konsekvent rekonstruktionsarbete för att återställa ekonomins styrka och balans.

Den helt grundläggande uppgiften under de närmaste åren är att öka sparandet och den produktiva kapitalbildningen, så att vi kan minska våra utrikes underskott och skaffa resurser för att betala de stora utlandslånen. Det kommer att kräva betydande uppoffringar av landets invånare. Men dessa uppoffringar kan accepteras bara under förutsättningen att sparandet och kapitalbildningen organiseras på ett sådant sätt att det inte leder till ökad rikedom för ett fåtal och en ännu större koncentration av privat ekonomisk makt. Därför måste vi skapa ett kollektivt sparande, där alla kan känna delaktighet, och demokratisera inflytandet över kapitalbildningen och kapitallets användning i näringslivet. Med andra ord: arbetet med löntagarfonder måste bedrivas med största skyndsamhet och kraft.

Den andra långsiktiga uppgiften är att lyfta statens finanser ur det djupa förfall som de hamnat i. Det stora budgetunderskottet fördärvar kapitalmarknaden och investeringsverksamheten, det är ett ständigt hot om inflation och det skapar nya orättvisor. En sanering av statsfinanserna kräver stor återhållsamhet med statens utgifter. Men en statsbudget i bättre balans kan aldrig uppnås utan en grundläggande reform av vårt skattesystem. Staten måste *både* förstärka sina inkomster *och* skapa ett skattesystem som medborgarna kan solidarisera sig med och acceptera som rättvist. Därför upprepar vi i en särskild skattemotion vårt förslag om att en produktionsskatt införs och anger riktlinjerna för hur, enligt vår mening, ett både effektivare och rättvisare skattesystem skall kunna skapas.

En tredje uppgift är att ge landet en långsiktig energipolitik, som tryggar vår energiförsörjning. Att kasta oss ut i ett våldsamt energipolitiskt experiment genom att avveckla kärnkraften redan under 1980-talet vore att vid sidan av alla andra underskott ge landet ännu ett, i fråga om energiförsörjningen. Med en sådan politik måste alla förhoppningar överges om att under 1980-talet nå ekonomisk balans och återvinna industrins förlorade styrka.

Det första steget i detta långsiktiga program för en rekonstruktion av den

svenska ekonomin borde tas omedelbart. Det är två uppgifter som framför allt måste lösas. Den ena är att förhindra att landet på nytt drabbas av en förödande inflationsvåg. Den andra är att vända utvecklingen i fråga om sparande och investeringar, så att den produktiva kapitalbildningen kommer i gång. I båda fallen måste insatserna utformas så, att de i största möjliga mån skapar grundvalen för en avtalsrörelse utan inflationsdrivande kompensationskrav och allvarliga konflikter. Regeringens olyckliga och orättvisa skattepolitik skärper tyvärr de krav som från den utgångspunkten måste ställas på den ekonomiska politiken i övrigt.

Vi föreslår, för att direkt bekämpa inflationen,

att prisstoppet utvidgas,

att åtgärder vidtas för att begränsa hyresstegringar och matprishöjningar,

att statsmakterna utfäster sig att under 1980 inte bedriva en skattepolitik som höjer människornas levnadskostnader

och att en aktiv valutakurspolitik prövas i inflationsdämpande syfte.

För att öka sparatet och investeringarna föreslår vi att åtgärder vidtas så att företagens förbättrade vinstläge också leder till investeringar. Av vinsterna bör 25 % sättas in på ett särskilt konto i riksbanken och endast släppas fritt för produktiva investeringar med de anställdas godkännande.

I samma syfte föreslår vi att en halv procent av löneutrymmet avsätts till en struktur- och utvecklingsfond, som framför allt skall hjälpa företagen att förstärka deras kapital genom aktieköp. Därigenom ökar sparatet och förbättras företagets soliditet.

För att underlätta en solidarisk lönepolitik bör ett system utarbetas för att till den här fonden också dra in de övervinster som i vissa företag och branscher uppstår under 1980.

Fru talman! Den borgerliga regeringens företrädare brukar tala om samarbete och kräva ansvar av andra. Vilket innehåll gav de borgerliga partiledarna åt de fraserna i sina anföranden i dag? Socialdemokratiens och I.O:s gemensamma program avfärdas utan att man ens har gett sig betänketid. Det må vara de borgerliga partiernas ensak, om de vill fortsätta att sätta självgodheten och partitaktiken främst, men att i ett allvarligt läge göra detta utan att ta något eget initiativ är farlig självgodhet och ansvarslös taktik. Landet väntar på en ekonomisk politik, på en politisk ledning. Ingetdera kan tydligen den nuvarande regeringskonstellationen åstadkomma.

LARS TOBISSON (m):

Fru talman! Efter 1976 års val tog den förra trepartiregeringen över en ekonomi i kris. Sedan kraftfulla åtgärder satts in under 1977 och 1978 för att återföra utvecklingen mot bättre balans kunde vi se fram mot 1979 som ett år med återupptagen produktionsökning, minskad arbetslöshet och ett ökat utrymme för privat konsumtion. Den prognosen höll, även om årets senare del förmörkades av de snabbt stigande oljepriserna.

Oljeprisstegringen – tillsammans med kvardröjande strukturella problem i

vårt näringsliv och den förestående konjunkturdämpningen utomlands – betyder att även den andra borgerliga trepartiregeringen står inför besvärliga ekonomisk-politiska avgöranden. Vad som ändå är hoppningivande är att det denna gång finns en bättre insikt, en större förståelse hos medborgarna för situationens allvar. Det går numera – även om det kanske inte alltid verkat så i debatten här i dag – att under mer avspända former än tidigare diskutera sådant som nödvändigheten av ökad lönsamhet i näringslivet, av en bättre avkastning på det riskvilliga kapitalet, om vi skall kunna återvinna vår konkurrenskraft och på sikt förstärka välfärden. Egentligen är ju den dystra bild som Kjell-Olof Feldt nyss målade här i kammaren ett argument just i den riktningen.

En av 1980-talets stora frågor i svensk politik blir hur vi skall kunna få bukt med den alltför snabba offentliga utgiftsstegringen. Den ligger sedan länge på 6 à 7 % om året. Den ökningstakten kunde vi klara under 1950- och 1960-talen, trots att den totala produktionen inte ökade med mer än 3 à 4 %. Det berodde på att den offentliga sektorn då ännu så länge inte var större än att dess årliga utbyggnad rymdes inom den totala tillväxten. Det blev som regel också något över varje år för en ökad privat konsumtion, och det var nog en förutsättning för att den offentliga sektorn skulle kunna byggas ut så snabbt som skedde.

Men när vi nu kommit dithän att den offentliga sektorn omfattar mer än hälften av våra samlade resurser tar en årlig ökningstakt på 6 % i anspråk hela tillväxten och mer därtill. Då spelar det ingen roll hur mycket löneförhandlingarna anstränger sig – det finns ändå ingen chans att undvika sänkt köpkraft efter skatt för de yrkesverksamma. Detta är mycket allvarligt i och för sig, eftersom vi för att kunna rätta obalansen i vår ekonomi måste kunna påräkna en ordentlig produktionsökning varje år, och det förutsätter rimligen extra arbetsinsatser. Men vem vill anstränga sig mer, om den behållna arbetsersättningen ändå bara sjunker? Till detta kommer att det är högst tveksamt om vårt förhandlings- och avtalssystem håller för påfrestningarna, om uppgiften blir att fördela reala lönesänkningar i stället för höjningar.

Min egen erfarenhet som löneförhandlare går visserligen några år tillbaka i tiden, men den härrör å andra sidan från en löntagarorganisation, som redan då befann sig i ett läge, där nu nästan alla riskerar att hamna. Och från den tiden har jag lärt mig att yrkesverksamma tjänstemän och arbetare inte nöjer sig med att få del av förbättrade offentliga förmåner – de vill på sitt lönebesked behålla en rimlig del av den produktionsökning de är med om att skapa. Ökade arbetsinsatser, större produktion och höjd produktivitet i det svenska näringslivet måste tillåtas ge de förvärvsarbetande utdelning i form av mer pengar i plånboken och förstärkt köpkraft.

Den förra trepartiregeringen satte in åtgärder för att bryta den offentliga sektorns snabba tillväxt, men av flera skäl – främst de akuta sysselsättningsproblemen – blev framgången större på inkomst- än på utgiftssidan. Medan man lyckades med att bromsa ökningen av skatteuttaget, fortsatte utgifterna att stiga i oförminskad takt. Resultatet av att kurvorna på detta sätt drog isär

kan vi avläsa i det stora budgetunderskottet.

Under 1980-talet måste detta underskott krympas. I valrörelsen klargjorde vi moderater att det kan ske på två vägar. Antingen kan man följa det gamla socialdemokratiska receptet att höja skatterna, och det måste i så fall ske i accelererad takt för att vi skall hinna ifatt utgiftsstegringen. Med en sådan politik måste vi dock se fram emot skattesystemets snabba och definitiva sammanbrott. Eller också kan man - som vi länge förordat från moderat håll - skära ned på utgiftssidan. Vi har drivit den linjen i medvetande om att det inte är någon lätt väg att vandra. Men jag är övertygad om att det är den enda som i längden kommer att visa sig framkomlig.

Mot denna bakgrund finns det anledning att uttrycka en stor tillfredsställelse med att budgetförslaget innebär en väsentligt sänkt ökningstakt för statsutgifterna jämfört med föregående budgetår. Av än större betydelse är att det i finansplanen beträffande den framtida ekonomiska politiken så klart utsågs, att det inte hjälper med skattehöjningar mot det stora budgetunderskottet, utan att detta måste minskas via en stark återhållsamhet på utgiftssidan under flera år framåt.

Det finns uttalanden i socialdemokraternas nyligen avgivna partimotioner som tyder på att deras tänkande på detta område i alla fall utvecklas i rätt riktning. I partimotionen om skattepolitiken heter det: "Skattesystemet kan inte ensamt lösa uppgiften att sanera statsfinanserna och få balans i vår ekonomi. Härutöver måste också en återhållsam utgiftsutveckling ingå ---." Och vidare: "Det är i första hand genom en tillväxt av inkomsterlaget som man kan finansiera en fortsatt utbyggnad av välfärdssamhället."

Det föreligger ingen svårighet att från moderat synpunkt skriva under på detta. En helt annan sak är att vi kan få svårt att enas om de konkreta inslagen i en sådan politik. Det förefaller mig som om socialdemokraterna i sin vällovliga strävan att dämpa inflationstakten förespråkar åtgärder, som skulle innebära kraftigt ökade offentliga utgifter för livsmedels- och bostadssubventioner, och då får vi raskt en ytterligare ökning av budgetunderskottet med den förstärkning av inflationsriskerna detta innebär. Men dessa frågor lär vi få anledning att återkomma till i riksdagens finansdebatt om en månad.

En bidragande orsak till trögheten i Sveriges ekonomiska utveckling under senare år har utan tvivel varit den stora osäkerheten om vår framtida energiförsörjning. Denna återhållande faktor kommer förhoppningsvis att försvinna efter folkomröstningen om kärnkraften den 23 mars. Det skulle den göra efter en framgång för "Ettan" - den raka linjen utan baksida. Men därefter stiger av allt att döma en annan ödesfråga av liknande dimensioner fram i främsta linjen: hotet om fondsocialism.

Kollektiva löntagarfonder har presenterats som lösningen på vitt skiftande problem - inbillade och verkliga. I mitten av 1970-talet var motivet att kapa övervinster och att utjämna förmögenhetsfördelningen i samhället. När sedan mot slutet av 1970-talet vinsterna inte rimligen kunde utmålans som utmanande stora, sköts angelägenheten av att förse näringslivet med

riskvilligt kapital i förgrunden. Men i båda fallen förklaras förstås framstötarna av en ideologiskt betingad strävan att tillförsäkra de fackliga organisationerna ett växande inflytande över näringslivet. "Med fonderna tar vi över successivt", som det så naket uttrycktes i en rubrik i LO-tidningen.

Det kan inte råda något tvivel om att det myckna talet om fondsocialism har verkat avkylande på arbetslusten och framtidstron ute i företagen. Och kan man egentligen vänta sig något annat? Hur skall den människa vara funtad som gör djärva nysatsningar, om alternativen är att antingen misslyckas och då få stå risken själv eller också lyckas och i så fall få lämna ifrån sig inte bara en del av vinsten utan också så småningom själva äganderätten till det som åstadkommit?

Från synpunkten att det är angeläget att undanröja den osäkerhet som det fondsocialistiska hotet skapar, är det naturligtvis bra att arbetet i den s. k. löntagarfundsutredningen nu gått in i ett mera aktivt skede. Men önskan att vinna klarhet kan givetvis inte försvara några avsteg från de principer som måste upprätthållas, om den blandekonomiska variant av marknadshushållning som vi utvecklat i vårt land skall fungera.

Marknadsekonomi bygger på ett personligt ägande av företagen. Strävan måste vara att sprida detta ägande bland de enskilda människorna. Vi moderater kan därför inte godta den långtgående koncentration av kontrollen över näringslivet som kollektiva löntagarfonder skulle medföra. Vi vill ge löntagarna själva ökat inflytande och ökat oberoende. Upprepade undersökningar har också visat att det bland dem finns en klar och av allt att döma växande majoritet för en förmögenhetsspridning genom individuella andelar i näringslivet.

Näringslivets försörjning med riskvilligt kapital måste enligt vår mening lösas på frivillig väg med stimulansåtgärder, inte genom tvångsmässiga avsättningar till statligt eller fackligt styrda fonder. Det betyder ett klart nej till övergripande system för permanent vinstdelning. Däremot finns det alla skäl att underlätta tillkomsten avtalsvägen av företagsanknutna vinstandelsystem, som då kan ges en skiftande utformning efter förutsättningarna i varje särskilt fall. Även tanken att lösa kapitalbildningsfrågan med hjälp av lagstadgade lönebaserade avgifter, som samlas upp i kollektiva fonder, måste avvisas. I stället finns det anledning att vidta ytterligare åtgärder för att stimulera det personliga sparandet och att därvid premiera tillhandahållandet av riskkapital. Förslaget i budgetpropositionen att höja skattefavören i det häromåret inledda skattefundsparandet från 20 till 30 % ser vi som ett betydelsefullt steg i rätt riktning.

Jag har, herr talman, i detta anförande huvudsakligen uppehållit mig vid några grundläggande och starkt partiskiljande frågeställningar på det ekonomisk-politiska området: avvägningen mellan offentlig och enskild verksamhet samt valet mellan kollektivt och personligt ägande. Jag har gjort det därför att jag är förvissad om att dessa frågor kommer att dra till sig ett växande intresse under åren fram till 1982 års val och vidare in i 1980-talet. Som jag ser det kommer det att innebära att de ideologiska skiljelinjerna i

Onsdagen den
30 januari 1980

*Allmänpolitisk
debatt*

den politiska debatten framstår som klarare, och det finns det ingen anledning att beklaga.

Mot varandra kommer då att stå å ena sidan de som vill utsträcka det politiska beslutsfattandet till ständigt nya samhällsområden och mänskliga aktiviteter, å andra sidan de som vill vidga de enskilda människornas valfrihet och utrymme för självständigt handlande.

Den som omfattar en socialistisk samhällssyn hamnar snabbt i krav på ökad offentlig styrning och kontroll. Det sker desto lättare som tron på den enskilda människans vilja och förmåga att själv forma sin tillvaro inte tycks vara särskilt starkt utvecklad. Ett socialistiskt samhälle förutsätter att den offentliga makten ser och sätter sin prägel på all mänsklig verksamhet.

Vi moderater vänder oss däremot mot talet om att allt är politik, att alla beslut är demokratiska bara de fattas enligt majoritetsprincipen. Vi försvarar individens rätt att rå sig själv och att på egen hand få träffa överenskomelser med medmänniskor utan statens inblandning. I förlängningen på detta resonemang ligger tanken att politikernas makt bör minskas och den enskilde medborgarens beslutsrätt öka.

Herr talman! Det är min övertygelse att i en tid av ekonomiska påfrestningar får valet mellan lägre skatter och ökade offentliga utgifter, mellan kollektivt och personligt ägande, mellan politisk toppstyrning och individuell valfrihet en ökad betydelse. Det är också min övertygelse att detta är frågor som vi kommer att få anledning att debattera allt oftare här i kammaren. Och – det kan jag försäkra – det är en debatt som vi moderater ser fram emot.

Tredje vice talmannen, som under detta anförande övertog ledningen av kammarens förhandlingar, tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdet fortsättande kl. 19.30.

KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Herr talman! Lars Tobisson gjorde ett intressant avslöjande när han i en överraskande vändning beskrev den borgerliga finanspolitiken som en stor framgång därför att man dragit ner de statliga inkomsterna mycket kraftigt. Man har alltså enligt herr Tobisson lyckats bromsa statens inkomster.

Jag förstår den tillfredsställelse som en moderat känner över detta. Man har nått sitt mål: Man har fått ett skräckinjagande budgetunderskott som kan göras till ett vapen mot välfärdssamhället och den sociala rättvisan. Så var det planerat. Herr Mundebo hängde med, och nu kan skördetiden komma. Fruktarna skall alltså hämtas hos de arbetslösa, hos hyresgästerna, hos de fattiga kommunerna.

Herr Tobisson gjorde pliktskyldigt sin runda kring manegen för att beskriva hotet från löntagarfonderna och den långtgående koncentration som dessa skulle leda till. Men hur är det med den privata maktkoncentrationen då, herr Tobisson?

Under den senaste veckan har vi upplevt hur det på svensk aktiemarknad för det första uppstått en ny stor koncentration på detaljhandelsområdet

genom samgåendet mellan NK och Dagab, för det andra att jätten Electrolux sväller ytterligare genom köpet av Gränges och för det tredje att aktiekonglomeratet Beijerinvest försöker sluka Boliden. Utgör detta inget hot, herr Tobisson? Inger det ingen oro? Tydligt inte!

Eftersom herr Mundebo sitter här i kammaren måste jag fråga honom: Finns det inga liberaler kvar i den borgerliga regeringen? Tiger ni bara och ser allt det här hända, och låter ni herr Tobisson hållas när han beskriver det nuvarande tillståndet som demokratins fulländning och reformer i riktning mot en demokratisering som ett hot mot demokratin? Är det inte dags, herr Mundebo, att börja rensa upp i det här stallet?

Så till herr Tobisson: Moderaterna förde sin kampanj om lägre skatter i valrörelsen. Framför allt skulle inga skattesatser få höjas. Höjda skattesatser leder nämligen bara till lägre inkomster, sade man, och herr Bohman vägrade att acceptera begreppet totalfinansiering av skatteomläggningen. Nu höjde man i fjol höstas energiskatterna och skatterna på sprit, vin och tobak. I den borgerliga budgeten räknar man sig nu till godo en inkomstökning för staten med 2,5 miljarder. Varför gick det så, herr Tobisson? Varför ökades statens inkomster när man höjde skattesatserna? Varför minskade de inte? Det var ju det de skulle göra. Det var ju hela idén med skattehöjningarna i höstas.

LARS TOBISSON (m) replik:

Herr talman! Kjell-Olof Feldt tog upp två saker med anledning av mitt anförande. Den ena gällde det som jag hävdade beträffande skattepolitiken. Han menade att det skulle vara något slags avslöjande när jag talade om att vi lyckats dra ner ökningstakten på inkomstskatteområdet. Under den gångna mandatperioden lyckades vi faktiskt hejda den ständiga stegringen av skatteuttaget och vända utvecklingen. Och då talade jag om alla sorters skatter i förhållande till bruttonationalprodukten. Detta gottskriver vi oss. Redan tidigare i debatten med Kjell-Olof Feldt sade jag att vi är övertygade om, att hade vi inte drivit den linjen och vunnit framgång för den i valet, hade de skatter människorna måst betala varit betydligt högre. Då hade nämligen Kjell-Olof Feldt kommit att få spela en större roll i svensk politik än vad han f. n. gör.

Sedan vände det hela. Visserligen var det instoppat ett avsnitt om löntagarfonder och liknande för att ta bort intrycket, men vi anklagades för att ha varit med om åtgärder som inneburit att skatteinkomsterna på vissa punkter ökat. Det är alldeles riktigt, men vi sade såväl i valrörelsen som i den debatt som fördes i höstas att det fanns särskilda skäl för höjningen av energiskatten och skatten på vin, sprit och tobak. Det är emellertid inte riktigt att dra in det skäl som Kjell-Olof Feldt nämnde, nämligen att tillföra staten ökade intäkter. När det gäller energiskatten var det fråga om att försöka minska energiförbrukningen och medverka till ett energisparande. Beträffande vin, sprit och tobak finns det klara sociala skäl för att åtminstone låta priserna följa med i den allmänna prisutvecklingen.

Sedan tog Kjell-Olof Feldt upp det samgående som under senare tid har

*Allmänpolitisk
debatt*

förekommit mellan större företag. Han frågade om det inte finns några liberaler kvar i regeringen. I det här avseendet finns det väldigt många liberaler i regeringen. Själv vill jag i det här sammanhanget räkna mig till liberalerna. Jag menar nämligen att den politik som vi eftersträvar beträffande ägandespridningen just syftar till att försvåra vissa av de i dag så vanliga företagsövertaganden som i hög grad beror på att vi inte har en fungerande aktiemarknad. Därför är börsvärdena låga och därför går det att genomföra sådana här operationer lättvindigt. Kan vi i stället bland de enskilda människorna få ett ökat intresse för att äga aktier, kan vi också dels sprida ägandet, dels förebygga den här typen av övertaganden som i vissa fall kanske är motiverade, men som inte kan anses principiellt riktiga.

KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Herr talman! Lars Tobisson hade svårt att se något samband mellan det som jag sade i början och det som jag sade i slutet av min replik, nämligen detta att man är belåten med att statens inkomster har minskat så våldsamt samtidigt som skatterna har höjts. Han säger att man har uppnått en minskning av uttaget av alla skatter i förhållande till bruttonationalprodukten. Den s. k. skattekvoten skulle alltså ha sjunkit. Och det är väl meningen att man skall tro att detta är ett resultat av moderaternas inflytande i regeringen. Men här talar Lars Tobisson icke sanning, herr talman.

1976 var skattekvoten 50,1 %. När moderaterna lämnade regeringen första gången, 1978, var skattekvoten 52,4 %. För 1979 beräknar konjunkturinstitutet samma kvot, samma skatternas andel av vår totala produktion, till 52,5 %. Dessa uppgifter är hämtade ur konjunkturinstitutets preliminära nationalbudget, ekonomiministerns egen myndighet.

Låt mig säga en sak om kapitalbildningen. Den borgerliga regeringen driver två huvudteser. Den ena är att det privata kapitalet via ökade vinster skall rädda vår ekonomiska framtid. Den andra är att den offentliga sektorn måste krympas – den skapar både inflation och annat elände. Nu begav det sig emellertid så att industriministern i förrgår skulle tala om för varvsarbetarna i Göteborg och Landskrona vilka alternativ som står dem till buds om de förlorar sina jobb vid varven, som ju Nils Åsling vill att de skall göra. Vilka var dessa alternativ? Drog Nils Åsling fram alla de nya projekt och de nya jobb som det privata kapitalet skulle skapa? Nej. Vad han hänvisade till i en TV-intervju var byggandet av nya broar, byggandet av en ny tunnel mellan Sverige och Danmark, införandet av naturgas. Och vem skall svara för de projekten? Vem skall rädda jobben i Skåne och på västkusten? Jo, samhället. För det är bara samhället som kan genomföra Nils Åslings tilltänkta alternativa produktion.

Den kapitalistiska regeringens industriminister tyr sig alltså till den sektor i ekonomin som denna regering så ivrigt förtalar och bekämpar.

LARS TOBISSON (m) replik:

Herr talman! Kjell-Olof Feldt tog in ett ganska tekniskt resonemang om den s. k. skattekvoten. Jag skall gärna hjälpa till med att reda ut hur det

egentligen förhåller sig.

Mellan 1975 och 1976 ökade skattekvoten – förhållandet mellan den offentliga sektorns inkomster från skatter och socialförsäkringsavgifter å ena sidan och bruttonationalprodukten å andra sidan – mycket kraftigt, från 44 % till över 50 %. Den ökade också mellan 1976 och 1977, från 50,2 % till 52,8 %. Den ökningen berodde delvis på ett ökat arbetsgivaruttag, väsentligen beslutat före regeringsskiftet, och det kan belysas med att den borgerliga riksdagsmajoriteten hösten 1976 beslöt mildra höjningarna i förhållande till vad socialdemokraterna hade förordat. Den ökade skattekvoten sammanhängde vidare med höjd kommunalskatt och den höjning av momsens som var ett inslag i stabiliseringspolitiken under 1977. Till slut får man också i sammanhanget nämna den nedgång av bruttonationalprodukten under 1977 som var resultatet av det svåra ekonomiska läge som vi hade hamnat i under de föregående åren.

Där befann vi oss alltså. Sedan har skattekvoten sjunkit, 1978 till 52,5 % och 1979 till 52,4 % enligt de siffror som nu finns tillgängliga. Det betyder att den snabba och långvariga höjning av skattekvoten som genomfördes under den tid då socialdemokraterna satt vid makten och som fortsatte så länge effekterna av deras beslut dröjde sig kvar har hejdats, och skattekvoten har nu börjat sjunka.

Under alla omständigheter har skatteutvecklingen varit väsentligt gynnsammare för den enskilde medborgaren än vad som hade blivit fallet om socialdemokraterna hade fått som de velat. Socialdemokraterna har förordat skattehöjningar genom slopat inflationskydd i skatteskalan, höjda arbetsgivaravgifter, införandet av proms, mindre marginalskattejusteringar än vad regeringen har föreslagit, införandet av en strukturavgift, höjd förmögenhetsskatt och höjningar av ett otal avgifter av olika slag.

Skattekvoten är i dag, efter tre år och litet mer av borgerligt styre, mycket mindre än den hade varit om socialdemokraterna hade fått bestämma.

CARL-HENRIK HERMANSSON (vpk):

Herr talman! Dagens debatt har några gånger snuddat vid energifrågan och folkomröstningen. Kärnkraftsanhängarna har framfört sina vanligaste myter och överdrifter. Det finns några grundläggande fakta i debatten om kärnkraften som därför förtjänar att sammanfattas.

Kärnkraften är inte nödvändig för att vi skall klara vår energiförsörjning. Den svarar inte för mer än 5 % av den totala energitillförseln. Ingen skall försöka inbilla oss att ett slopande av kärnkraften skapar de stora problem som kärnkraftsanhängarna talar om. Nej-sidan vill ju f. ö. inte ha en minskad energianvändning utan vill att den skall öka, dock i minskad takt. Sant är alltså att kärnkraften är onödig.

Försörjningen med elektrisk ström hotas inte av att kärnkraften slopas under loppet av 1980-talet. Visserligen svarar kärnkraftverken nu för 25 % av elproduktionen, men detta kan klaras genom en kombination av hushållning – elsparåtgärder – och alternativ elproduktion. Den nya tillkommande kraftproduktionen kommer främst att bestå av kommunala

Onsdagen den
30 januari 1980

*Allmänpolitisk
debatt*

kraftvärmeverk och industriell mottryckskraft. Även vindkraft och vattenkraft ger bidrag. För att vi samtidigt skall kunna minska oljeberoendet så mycket som möjligt blir det under en övergångsperiod nödvändigt att använda kol och torv i begränsad utsträckning. Långsiktigt kan emellertid Sverige försörjas helt med inhemska förnybara energikällor. Detta måste vara målsättningen.

Nej-sidan vill öka tillgången på elström med 10 % under 1980-talet och för industrin med 25–30 %. Påståendena om att industrin inte skulle få tillräckligt med elström, att tvättmaskiner och kylskåp skulle stängas av om linje 3 vinner, att nej-sidan kalkylerar med ett lägre elbehov för framtiden än dagens kan alltså avvisas som grundlösa. Sant är däremot att kärnkraften inte är nödvändig för att vi skall kunna säkra landets elförsörjning.

Sysselsättningen hotas heller inte av att kärnkraften avvecklas. Energi-kommissionen räknade tvärtom med en ökad sysselsättning inom själva energisektorn om kärnkraften slopas. Argumentet att elströmmen skulle bli så dyr utan kärnkraft att en rad industrier och företag skulle slås ut håller inte för en granskning. Det bygger på konsekvensutredningens antagande om en elprishöjning med 50 %, vilket är helt godtyckligt. Det bygger på ett alternativ som nej-sidan inte har godkänt.

Den fråga som måste besvaras är i stället följande – och den kan bara besvaras av de partier som slutit upp bakom ja-linjen i folkomröstningen: Avser ni, som har majoritet i riksdagen, att vid ett nej till kärnkraften genomdriva denna höjning av elpriset som skulle få starka negativa verkningar för en del företag? Vi som stöder linje 3 avser inte att göra det. Vi anser det vara en bättre metod att ta av kärnkraftverkens höga vinster för att hålla nere det faktiska priset på elström där detta är samhällsnyttigt och nödvändigt. Slutsatsen är alltså att effekterna på sysselsättningen av att kärnkraften avskaffas beror på vilken politik som förs i övrigt i Sverige. Sant är emellertid att sysselsättningen kan ökas samtidigt som kärnkraften avskaffas.

Kostnaderna för att slopa kärnkraften är inte alls av den storleksordning som ja-anhängarna påstår. Och ett samhälle utan kärnkraft innebär inte alls någon sänkt levnadsstandard. Sänkta reallöner och sänkt standard är ju däremot något som den borgerliga politiken åstadkommit för löntagarna under de senaste åren. Detta har skett samtidigt som kärnkraften byggts ut och har genomdrivits av samma politiska krafter som nu hotar med fortsatt standardsänkning. Deras propaganda påminner om den gamla historien om förbrytaren som försökte undkomma genom att ropa: Ta fast tjuven!

Men självfallet kostar det en del att bli kvitt kärnkraften. Vad är det som kostar? En avveckling av kärnkraften kräver investeringar i nya energikällor m. m. under 1980-talet på sammanlagt 21 miljarder kronor eller något över 2 miljarder kronor per år. Kostnaden för bränsle och drift blir i gengäld lägre 1990 än i kärnkraftsalternativet.

Vad betyder dessa 2 miljarder kronor om året? Om investeringskostnaderna betalas under 25 år, vilket inte är orimligt, blir kostnaden för att avveckla kärnkraften bara 13 kr. per månad och förvärvsarbetande i landet.

Jämför de 13 kronorna med priset på ett cigarettpaket!

Det finns i en reservation till den s. k. konsekvensutredningen ett påpekande som omsorgsfullt förtigs av alla kärnkraftsanhängare. Det är kort sammanfattat följande:

Den privata konsumtionen är nu 27 500 kr. per svensk. Om hela kostnaden för en avveckling av kärnkraften läggs på den privata konsumtionen, innebär det att en genomsnittssvensk år 1990 kan ha 32 500 kr. i privat konsumtion, om kärnkraften bibehålls, och 31 500 kr. vid en avveckling av kärnkraften till 1990. Det är alltså i bägge fallen en ökning. Sant är således att ett slopande av kärnkraften, i motsats till vad linje 1 och linje 2 innebär, inte skulle medföra någon sänkning av den nuvarande genomsnittliga levnadsstandarden. Men jag vill göra det tillägget att kampen för en mera rättvis fördelning naturligtvis måste fortsätta.

Alternativet till Kärnkraftssverige är inte ett Kolsverige som kärnkraftsanhängarna nu försöker inbilla oss. Alternativet måste vara ett samhälle som bygger sin energiförsörjning på förnybara energikällor – sol, vind, skogsavfall, energiskog osv. I linje 3 accepterar vi inte de svartmålningar av hur ett Sverige utan kärnkraft skulle se ut, som motståndarna till en avveckling gör. Sanningen är ju att både ja-sidan och nej-sidan tvingas använda något mera kol under 1980-talet för att kunna minska oljeförbrukningen. Men följer man ja-sidan och bygger ut kärnkraften kommer den verkligt stora ökningen av kolanvändningen år 2000. Då måste ja-sidan använda dubbelt så mycket kol som man räknar med i nej-alternativet. Då kommer Kolsverige.

Ett annat av ja-sidans falska påståenden, häromdagen framfört av ordföranden i linje 2, s. är att nej-sidan är motståndare till tillväxt i ekonomin. Rune Molin talar mot bättre vetande. Han måste känna till att Nej-boken bygger sitt alternativ på en årlig tillväxt av 3 % i den svenska ekonomin. Nu är det emellertid mycket troligt, om herrar Wallenberg, Werthén och Bohman får sitta kvar och bestämma, att den tillväxten inte blir av.

Man måste också på allvar börja diskutera vad som skall menas med tillväxt och vad det är för tillväxt vi vill ha. Inte minst inom de fackliga organisationerna borde man tänka på det problemet. Vpk vill för sin del ha tillväxt i vissa avseenden, t. ex. av antalet daghemsplatser, bostäder, personer i meningsfullt arbete och friska människor. Men vi är bestämt mot tillväxt på andra punkter, som militära förstörelsemedel, gifter, antalet människor som fått sin hälsa fördärvad i jobbet, antalet arbetslösa osv. Varje diskussion om tillväxt blir felaktig från början om man inte talar om vilken tillväxt man vill ha. Att kapitalets jakt på höga vinster skall få bestämma vad som är tillväxt, som fallet är i dag, är vi bestämda motståndare till.

Man kan, herr talman, diskutera för och emot kärnkraften, anföra ekonomiska beräkningar osv., men man kommer alltid tillbaka till vissa grundläggande frågor, där alla människor måste ta ställning. Den första gäller sambandet mellan kärnkraft och kärnvapen. I den bok om Kärnkraft och kärnvapenspridning som nyligen utgivits av SIPRI – Stockholms internationella fredsforskningsinstitut – skriver den brittiske forskaren

*Allmänpolitisk
debatt*

Joseph Rotblad: "Det är omöjligt att särskilja den militära användningen av kärnkraft från den civila. Den ökade spridningen av kärnkraft för fredliga ändamål ökar antalet kärnvapenstater. Det innebär att risken för ett kärnvapenkrig kraftigt ökar."

Den andra avgörande frågan gäller kärnkraftens risker för människorna. Kärnkraften är farlig i alla sina led – uranbrytningen, bränsletillverkningen, reaktordriften, upparbetningen av använt bränsle och avfallshanteringen. Diskussionen om säkerhetsproblemen har emellertid kommit att koncentreras kring reaktorsäkerheten. Bakgrunden är de fruktansvärda verkningar som skulle kunna följa av en härdsmlättningsolycka.

Kan en sådan inträffa? Den amerikanska Kemeny-kommissionen krävde grundläggande förändringar i kärnkraftshanteringen och tillade: "Men vi vill inte garantera att dessa förändringar kan förhindra liknande eller större olyckor i framtiden." Den svenska reaktorsäkerhetsutredningen kom till slutsatsen att man "i det fortsatta säkerhetsarbetet måste utgå ifrån att det faktiskt kan inträffa ett allvarligt härdsmläveri". Vilka skador skulle det då kunna föra med sig? Jo, säger utredningen, i värsta fall tusentals dödsfall i akut strålsjuka. Antalet cancerfall kan bli ännu större. Områden på hundratals till tusentals kvadratkilometer kan bli obrukbara under många år. Min slutsats är: Oavsett alla s. k. teoretiska riskanalyser är följderna av en härdsmlättningsolycka så stora att de över huvud taget inte får förekomma. Riskerna är så stora att vi inte får ta dem.

De problem som är förknippade med avfallshanteringen talar i samma riktning. Ingenstans i världen har man funnit någon metod som skapar fullständig säkerhet när det gäller det radioaktiva giftiga avfallet. Detta innebär stora risker tusentals och tiotusentals år framåt. Det vore ansvarslost och moraliskt ohållbart att ställa våra barn och barnbarn och deras efterkommande inför dessa problem. Därför måste kärnkraften stoppas snarast möjligt!

Svenska folket har en möjlighet att göra detta den 23 mars. Det är nu möjligheten finns. Låter vi utbyggnaden av kärnkraften fortgå på det sätt som linje 1 och linje 2 vill ökar vi avfallsmängden till det tiodubbla, binder oss ännu hårdare i kärnkraftsamhället och skapar ännu större problem vid den avvecklingen som trots allt någon gång måste komma.

Herr talman! Medborgarna måste få möjlighet att fritt och utan hotelser och skräckpropaganda ta ställning i denna livsavgörande fråga. Jag vill därför bestämt protestera mot det sätt på vilket olika företagsledningarna nu försöker skrämja de anställda att rösta ja. Jag har här t. ex. ett brev där Gränges Aluminium hotar anställda med stora avskedanden om kärnkraften stoppas. Detta är inte bara osaklig propaganda – det är också en otillbörlig inblandning från kapitalets sida i den demokratiska processen. Sådana försök att vrida utvecklingen tillbaka till den tid då godsägarna sökte bestämma hur de underlydande skulle rösta och då medborgarrätt hette pengar bör brännmärkas av riksdagen och partierna.

Ni alla som talat så varmt om demokrati här i dag – här har ni en chans att i praktiken visa er demokratiska lödighet. Jag vill fråga företrädarna för de

andra partierna: Tar ni avstånd från dessa odemokratiska försök att skrämma väljarna? Om ni tiger avslöjar det er!

Statsrådet OLOF JOHANSSON:

Herr talman! Det är naturligtvis lockande att anknyta till den debatt som C.-H. Hermansson tog upp här. Jag har ju av kända skäl inte särskilt stora svårigheter att instämma i hans sakbeskrivning av den energipolitiska verkligheten.

Jag kan också kosta på mig att besvara den fråga han ställde om Gränges Aluminium. Självfallet är det helt otillfredsställande att företagsledningarna på det här sättet bedriver utpressningspolitik. Det är desto mer moraliskt förkastligt som det i det här fallet gäller ett företag vars råkraftsavtal är starkt subventionerat i förhållande till kostnaderna för produktionen av den el som företaget förbrukar.

Mycket av den debatt som förts i dag har rört sig efter två skalor, dels den traditionella höger-vänsterskalan, dels den ekologiska, som alltmer tränger sig på. Det kan finnas anledning att anknyta till detta i flera olika avscenden. Jag skall i första hand hålla mig till det tidsperspektiv som jag tycker oftast saknas – att se tillbaka på erfarenheterna från gångna decennier och de konsekvenser som misstag i det förgångna har för den situation vi befinner oss i just nu. Många av de påfrestningar vi i dag upplever i det svenska samhället känns hårda och är allvarliga. De innebär en uppfordran till en analys av samhällsutvecklingen, en analys som vi alla har anledning att göra.

Budgetpropositioner i all ära, men de är inte direkt avsedda att tillgodose detta krav. Låt mig ta upp några av de grundläggande utvecklingslinjer som gått snett och som starkt påverkar det skede vi nu är inne i.

Naturligtvis är det oacceptabelt höga beroende av importerade energiråvaror som Sverige "hamnat i" en grundläggande orsak till den situation vi har i dag. Vilken är då bakgrunden? Var gick utvecklingen snett?

Under hela efterkrigstiden saknade vi en verklig energipolitik i vårt land. Den fanns bara punktvis. En sådan – nog så väsentlig – punkt gällde kärnkraften. Där formades stora planer utan bred debatt. Det utesluter inte att debatten hade djup i de små kretsar som var tillfrågade innan besluten fattades.

Men oljan – vilken debatt hade vi i den frågan? Sverige har ju viljelöst under hela efterkrigstiden drivit in i ett alltmer utpräglat beroende av importerade energiråvaror. Före 1973 var de låga oljepriserna – ungefär en tiondel av dagens – en viktig drivkraft för den politik som fördes under de s. k. rekordåren på 1960-talet. Oljan var en avgörande faktor, som då inte åberopades, för den produktionsökning och de inkomstökningar som vi fick. Då togs ofta dessa produktionsökningar och inkomstökningar som uttryck för en framgångsrik regeringspolitik. Vi vet alla vem som hade regeringsansvaret. Eftersom det var så, vore det rimligt – tycker man – att också en del av ansvaret för dagens situation bars av socialdemokratin, när nu importberoendet av olja, uran och kol blivit en bumerang som slår hårt på den svenska

ekonomin. När oppositionen anklagar den nuvarande regeringen för oacceptabelt hög inflation, så faller den kritiken i inte ringa del tillbaka på efterkrigstidens låtgåpolitik på energiområdet.

Så sent som 1975 bekräftade socialdemokratin sin politik, trots den fyra- till femdubbling av oljepriset som då inträffat. Det energipolitiska beslutet det året – som kärnkraftspartierna i den kommande folkomröstningen stod bakom i huvudsak – innebar nämligen ökning av både oljeberoendet och uranberoendet, dvs. en ytterligare ökad importberoende energisektor.

Först under de senaste åren har utvecklingen svängt. Nu säger de flesta att vi måste hushålla, att vi måste satsa på energialternativen. Det är bra med denna uppslutning bakom den politik som bl. a. vi står för, även om den kommer sent. Jag hoppas att den också kommer att gälla anvisningen av resurser – för resurser kommer att krävas för denna omställning.

Det krävs dessutom en omställning när det gäller skattepolitiken, så att vi vid gränserna får en kontrollmöjlighet, en möjlighet att påverka energiimporten. Det kan ske, som vi har föreslagit, genom en omläggning av energiskattesystemet, så att det blir möjligt att ta ut olika skatt på olika energikällor, t. ex. beroende på om de är importerade eller ej. Det förutsätter att skatten – i varje fall till en del – tas ut i produktledet, dvs. hos producenter och importörer. Det är också en fråga som nu utreds efter det att omläggningen aktualiserats i samband med energikommissionens utredningsarbete. Dessutom krävs det att i stort sett alla för energisektorn tillgängliga resurser satsas på hushållning och de inhemska förnybara energialternativen. Detta innebär en efter hand långsiktigt uthållig energiförsörjning, i takt med att omställningen klaras av. En seger för linje 3 i folkomröstningen kan just bli en ordentlig plattform för denna omställning – en omställning som egentligen inletts, men alltför långsamt, i vårt land efter 1976.

Till följd av energiprisstegringarna världen över befinner sig vår handel med omvärlden i fundamental obalans. Denna grundläggande förändring i förutsättningarna för den svenska ekonomin kräver en lång rad politiska åtgärder. Vi har inte råd att som tidigare under efterkrigstiden slösa med våra inhemska resurser allmänt sett. Det gäller våra mark- och havsresurser. Det gäller också våra tillgångar på mineraler. Det krävs en ny inriktning i politiken: för hushållning, för resurssnåla processer, för återanvändning och återvinning, för vidareförädling, för att utnyttja vår höga kunskaps- och utbildningsnivå, för en satsning på teknisk forskning och utveckling och naturligtvis för att effektivt och utan vittgående miljökonsekvenser utnyttja våra tillgångar i *alla* delar av landet.

Under 1960-talet – detta i mångä avseenden bisarra decennium – undgick vi med knapp nöd en avsevärd och, för att låna ett ord från dagens debatt, brådstörtad nedläggning eller i varje fall en nedrustning av det svenska jordbruket. Hundratusentals hektar skulle läggas ned. Vi skulle göra oss än mer beroende av import, och vi skulle omplacera de lediga produktionsfaktorerna, som det plägar heta, dvs. jordbrukarna, till industrin, där varje individ enligt den tidens sakkunskap på det ekonomiska området skulle ge

långt mer bidrag till landets materiella välstånd än i moderneringen. Stora arealer lades också för fåfot – dock inte tillnärmelsevis så mycket som planerades och redovisades t. ex. i valrörelsen 1966. En motsvarande strukturrationalisering ansågs önskvärd inom skogsbruk och fiske. De areella näringarna stod lågt i kurs.

Vi vet i dag att det var en långsiktigt ohållbar politik, som hårt drabbade de människor som direkt berördes. Vi vet i dag att vi måste slå vakt om den uthålliga användningen av våra resurser. Dessutom vet vi att vi måste satsa på att använda de resurser vi har. Det gäller naturligtvis i hög grad den skickliga arbetskraft som vi har i vårt land. Därför är det också från denna utgångspunkt så viktigt att satsa på en aktiv sysselsättningspolitik. Det gäller också att föra en positiv jord- och skogspolitik, att satsa på ett uthålligt fiske samt, att föra en energipolitik som innebär att vi tar till vara våra inhemska energiråvaror samt att föra en regionalpolitik som syftar till att skapa balans mellan olika landsdelar.

Den stora folkomflyttningens tid innebar kanske ibland kortsiktiga ekonomiska fördelar. Det var naturligtvis oftast i de teoretiska sammanhangen som man kunde finna dessa ekonomiska fördelar. I praktiken var det svårare att åstadkomma sådana. Folkomflyttningen fick också oacceptabla regionala och inte minst inomregionala effekter. Serviceunderlaget i våra glesbygder tunnades ut. Ålderssammansättningen blev skev när ungdomen flyttade. Många klarade inte av den omställning som flyttningen till nya regioner innebar. Vi upplever fortfarande i stor utsträckning de sociala konsekvenserna av denna utveckling. Vi vet, dessutom att människor reagerar mycket starkt och med all rätt mot påtvingade omflyttningar. Erfarenheterna från 1960-talet ger dem rätt.

Också i detta avseende bör vi lära av tidigare decenniers erfarenheter. I en situation då näringslivet inte klarar att generera tillräckligt många arbetstillfällen blir det än mer angeläget att också sprida den offentliga sektorns arbetstillfällen till olika orter och regioner. Det får i framtiden inte ske genom en påtvingad förflyttning. Den blir inte mer tilltalande för att den sker från centrum till periferin.

Däremot måste vi decentralisera funktioner och arbetsuppgifter och vara beredda att decentralisera i samband med nytillkommande och växande verksamheter på det offentliga området. Därför hoppas jag att den decentraliseringsdelegation som nu tillsätts i regeringskansliet kommer att kunna ge styrka och stabilitet åt den ökande förståelsen för decentraliseringspolitiken och att riksdagen därigenom kan få möjlighet att konkretisera den politik som man så många gånger uttalat sig för.

Att skapa regional balans och sysselsättning i alla delar av landet är ett betydelsefullt fördelningspolitiskt mål, säger regeringsförklaringen på detta område bl. a. Regionalpolitiken är ett prioriterat område för regeringspolitiken. Men det krävs också en aktiv näringspolitik. Annars riskerar vi att bara flytta om arbetslösheten i landet. En sådan politik blir långsiktigt framgångsrik när den kombineras med en balans mot omvärlden. Den utlandskonkurrerande sektorn måste få en chans att sälja sina produkter. Och då är det inte

bara fråga om att sälja på export – långt därifrån. En sådan ekonomisk politik måste föras att vi också kan konkurrera med importalternativen.

Det är då naturligtvis avgörande att vi inte för framtiden gör om misstagen från 1960-talet, när de mindre och medelstora företagen tappades bort i näringspolitiken, när koncentration och större storföretag var mål och inriktning. Det var då våra varv hade sin guldålder. Sverige var tidvis världens andra skeppsbyggarnation. När marknaden försvann fick vi föra över kostnaderna för den branschens omvandling till skattsedlarna. Det är de bördorna vi bär i dag.

Efter 1976 har vi fått en satsning på småföretagen, en politik som lyssnar till de många mindre företagens uppfattningar, en regional organisation för näringspolitiken genom utvecklingsfonderna.

På det här området säger t. o. m. socialdemokraterna att de tänkt om – det är inte bara stordrift, storutbyggnader och koncentration som är målsättningen längre. Det är utmärkt! Låt mig också passa på att tacka den socialdemokratiska partiledaren, inte bara för hans självrannsakan utan också för hans senaste vänlighet mot centerpolitiken, då han i dag kallade den "gullig, pysslig och småskalig". Jag bortser gärna från det ironins skeva leende som beledsagade uttalandet!

Ett annat område där pendeln håller på att svänga är decentralisering av beslut och beslutsfunktioner – att lägga besluten närmare människorna. Den kommunala demokratin fördjupas under allt större enighet, länsdemokratiarbetet drivs vidare. I dag finns en positiv inställning till kommunala folkomröstningar och uppdelning av tidigare sammanslagna kommuner. De flesta erkänner i dag att det var ett misstag att med tvång samman slå kommuner på 1960-talet, att ta bort den närkontakt mellan väljare och valda som bl. a. representerades av de många kommunala förtroendemän som bortrationaliserades i det sammanhanget.

En annan fråga som det finns anledning att fundera över inför 1980-talet är de ökade kraven – från demokratiska utgångspunkter – från allmänhetens sida att komma in i beslutsprocessen på ett tidigt stadium, innan lösningarna har inträffat. Det gäller inte minst teknikutvecklingen i vårt samhälle. Man accepterar inte att vissa sektorer ligger utanför den egentliga beslutsprocessen. Kärnkraftsfrågan har blivit en symbol för dessa nya krav, men den är inte ensam – långt därifrån. Samma synsätt präglar den framvällande datatekniken med dess konsekvenser för allmänheten på allt fler områden, inte minst i arbetslivet.

Det är min förhoppning att den datadelegation som riksdagen begärt skall tillsättas inom kort kommer att kunna medverka till ett ökat inflytande både politiskt och fackligt över denna oerhört snabba tekniska utveckling. Delegationen bör också för riksdagen kunna innebära en tidigare och breddad information samt en bättre möjlighet att systematiskt följa datautvecklingen. Därmed kanske vi slipper den debatt i efterhand som vi alltför ofta har haft om teknikutvecklingens konsekvenser. Alla människor berörs ju av teknikens konsekvenser. Därför har de också rätt att påverka, vara med i beslutsprocessen, innan bindningarna blir oåterkalleliga.

KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Herr talman! Det är ovanligt att se statsrådet Johansson hos oss här i kammaren. Han har tydligen släppts ut för att bidra till vår upplysning. Då skall jag passa på att ställa en fråga till honom.

Olof Johansson hade en lång utläggning om det framtida samhälle som centern vill skapa. Vi skall styra näringslivets utveckling mot småskalighet, energisnål teknik och småskaliga processer, sade han. Vi skall styra näringslivets utbyggnad så att det ger sysselsättning åt alla över hela landet. fortsatte han. Men vilka vi? Vem är det Olof Johansson och centern skall styra näringslivet tillsammans med? Är det Gösta Bohman och hans moderater? Eller skall den här planhushållningen bedrivas tillsammans med Lars Werner och hans kommunister?

Vad händer om näringslivet inte vill låta sig styras, om det inte marscherar i väg med sina investeringar, om det inte skär ned storskaligheten, om det inte upphör med sina fusioner och sin koncentrationsprocess? Vad gör centern då?

Det pågår just nu en väldig koncentration i svenskt näringsliv. Men jag har inte hört någon centerpartist pipa till om det. Med andra ord: Vilken är centerns politik för att åstadkomma det samhälle som ni talar om? Vi har hört det här beskrivas så många gånger, men vi har aldrig någonsin fått veta med vilka makt- och styrmedel ni vill förändra verkligheten. Det är mycket i det ni säger som tilltalar människor, inkl. mig. Men frågan är: Hur skall centerpolitik se ut för att i ett borgerligt sammanhang åstadkomma någonting sådant? Så fort vi från socialdemokratiskt håll har tagit upp en diskussion, t. ex. om hur vi skall kunna behärska kapitalbildningen och investeringarna – för det är ju där svaret ges på mina frågor – så kryper centern bakom aktiesparklubbar och allmänt borgerligt tal om att man inte vill vara med om sådana socialistiska påfund.

Till slut, herr talman, en liten korrigerig. Olof Johansson uttryckte sin tacksamhet mot Olof Palme för att denne hade kallat centern för gullig, pysslig och småskalig. Det var bara ett litet fel. Dessa Olof Palmes ord gällde vänsterpartiet kommunisterna. Så snabbt går alltså identifikationsprocessen i folkkampanjen att ni alla känner er lika träffade.

Statsrådet OLOF JOHANSSON:

Herr talman! Det är klart att Kjell-Olof Feldt borde känna sin partiledare bättre än jag känner honom. Men Olof Palme gjorde faktiskt en koppling mellan centern och vänsterpartiet kommunisterna. Ett genomgående tema i hans inlägg var att vänsterpartiet kommunisterna var en filial till centern. Jag har alltså inte alls missuppfattat Olof Palme. Men vill inte socialdemokratin ta emot mina älskvärda komplimanger, så slipper man naturligtvis.

Kjell-Olof Feldt omformulerade också en del andra saker för att göra sin replikkonst gällande. Han talade om småskaliga processer, medan jag talade om resurssnåla processer, för att ta ett exempel.

Mycket av det här tilltalar mig, sade Kjell-Olof Feldt, och det är ju bra. Jag inledde mitt anförande med att karakterisera den debatt som har förts här i

*Allmänpolitisk
debatt*

dag. Den har spänt över vida fält, men karakteristiskt för den har faktiskt varit att den ekologiska skalan mer och mer har kommit fram. Därutöver har vi en höger-vänsterskala. Vi borde faktiskt i den här kammaren kunna erkänna för varandra att så är fallet. Varför tror Kjell-Olof Feldt annars att grupperingarna ser ut som de gör i den kommande folkomröstningen? Vi lägger naturligtvis olika vikt vid olika saker i politiken. Det råder inget tvivel om att energipolitiken i mycket hög grad hör samman med ekologin och ett decentraliserat samhälle. Där blir tydligen grupperingarna andra än dem som vi har i regering och opposition just nu.

När det gäller kapitalbildningen och "det avgörande området" tycker jag att Kjell-Olof Feldt skall läsa dagstidningarna. Det räcker. Det förefaller som om det i dag till skillnad från tidigare, då det fanns förslag om stora centralistiska fonder från fackföreningsrörelsen – i varje fall från enskilda personer inom fackföreningsrörelsen – finns större möjligheter att komma överens i detta fall. Det är bara att läsa vad det förslag innebär som Allan Larsson nyligen har presenterat.

Varför söker Kjell-Olof Feldt sak i en fråga, där man i varje fall kan skönja vissa möjligheter just till att i en decentraliserad struktur, kanske på den urgamla kooperativa grunden, skapa en samstämmighet om hur kapitalbildningen kan ske i vårt samhälle framöver? Det är väl ingenting att söka strid om. Däremot är vi naturligtvis nu liksom tidigare beredda till strid, om man håller fast vid kravet på att även detta skall ske i den gamla centraliseringspolitikens anda. Det har vi brännmärkt vid upprepade tillfällen.

Låt oss hoppas att just detta område blir ett instrument för att vrida utvecklingen i decentralistisk riktning. Låt oss hoppas, Kjell-Olof Feldt, att den energipolitik som vi talar mycket om men som vi tyvärr inte är ense om i vårt samhälle också blir ett styrinstrument genom att vi satsar på de decentraliserade energikällorna i stället för på de stora centraliserade. Låt oss hoppas, Kjell-Olof Feldt, att vi kan närma oss varandra i regionalpolitiken. Vi har inte varit främmande för styrning i det sammanhanget. Självklart måste det ske en styrning via ekonomiska incitament och ekonomiska stimulanser men också, som jag nämnde i mitt anförande, genom en decentralisering av den offentliga sektorn. Vad är detta annat än exempel på just styrning? Jag kommer själv att bli ordförande i den decentraliseringsdelegation som skall se till att vi kan öka spridningen av just den offentliga verksamheten över landet.

Jag behöver inte ytterligare förlänga debatten med exempel. Jag tror att det vore bra om Kjell-Olof Feldt inte försökte göra klyftorna i den svenska politiska debatten större än de i verkligheten är genom att omformulera eller feltolka vad jag har sagt.

KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Herr talman! Om vpk är filialen i detta nya konsortium, lever Olof Johansson sig tydligen mycket väl in i sin roll som föreståndare för huvudkontoret och tar emot mängdens hyllningar utan egentlig åtskillnad. Men mina frågor gällde faktiskt inte den offentliga sektorn. Jag gratulerar

Olof Johansson till ordförandeskapet i denna delegation. Vad jag ville veta var faktiskt hur man styr det privata näringslivet. Det upptog ju större delen av Olof Johanssons vision om det framtida samhället.

Är det inte lika gott att erkänna, Olof Johansson, att klyftan i den svenska politiken när det gäller viljan och förmågan att åstadkomma en näringspolitisk utveckling, som verkligen skulle kunna ge sysselsättning och ekonomisk utveckling i de i dag svaga regionerna, går mellan den borgerliga regering som Olof Johansson representerar och den socialdemokratiska opposition som jag representerar? Det är ingen klyfta som vi har konstruerat. Det är bara att beskåda innehållet i de praktiska förslag som kommer fram i denna riksdag.

Sedan tycker jag inte att man behöver hissa upp sitt moraliska tonläge när det gäller löntagarfonderna. Jag skulle kunna citera Olof Johanssons partiledare, som under den senaste valrörelsen många många gånger använde sig av den s. k. fondsocialismen för att skrämman människorna för reformer på kapitalbildningsområdet.

Någonting som är helt obevisat men som centerpartiet driver är att kärnkraftens avveckling automatiskt ger ett decentraliserat samhälle. Det finns ingenting som ger besked om att så skulle vara fallet. Tvärtom är jag rädd för att i ett samhälle som drivs mot en stor ekonomisk kris och allvarliga sociala motsättningar kommer kravet på en hård centralisering av den ekonomiska och politiska styrningen att bli mycket större än om vi kan befria oss från de ständiga krav på restriktivitet och på att bekämpa den ekonomiska utvecklingen som vi ställs inför om vi försätter oss i ett läge med brist på energi.

Till slut: Kolkraftverk är, såvitt jag vet, lika stora och lika centralistiska som kärnkraftverk.

Statsrådet OLOF JOHANSSON:

Herr talman! Jag skall bara ta upp tre av de saker som Kjell-Olof Feldt berörde.

Först regionalpolitiken. Jag förstår inte varför Kjell-Olof Feldt plötsligt har drabbats av minnesförlust. När riksdagen förra året fattade sitt regionalpolitiska beslut, var det faktiskt så att Kjell-Olof Feldt tillsammans med bl. a. centerns nuvarande regeringskolleger röstade ner centerförslagen om en mera ambitiös och mera differentierad regionalpolitik som innebar större resurser till glesbygderna.

Vidare är det klart att vi är tacksamma för att andra beskriver vår energipolitik, men i så fall skall det ske korrekt. Några andra beskrivningar godtar vi inte. När Kjell-Olof Feldt försöker göra gällande att nej-alternativet innebär energibrist och allvarliga kriser, är han ute för att måla i svartaste möjliga färger. Det finns över huvud taget inte någon grund i det material som nej-sidan har presenterat som ger stöd för den uppfattningen. Därmed faller också Kjell-Olof Feldts följdkommentar om att nej-linjen av detta skäl leder till ökad centralisering och krav på ökad styrning.

Dessutom vill jag poängtera att nej-alternativet innefattar kol motsvaran-

de ett enda kärnkraftverk under 1980-talet. Däremot förhåller det sig så, som vi har hört tidigare i debatten, att ju högre elförbrukningsnivå man går upp på - och det är detta som skiljer de båda alternativen i huvudsak - desto fler kolkraftverk krävs det. Det behövs just centraliserade elproduktionsanläggningar för att ersätta de centraliserade kärnkraftsanläggningarna. Det är just egenskapen hos ja-linjerna, båda två - ingen nämnd och ingen glömd.

GUNNAR NILSSON (s):

Herr talman! Arbetarrörelsen beskylls ibland för att inte ha något alternativ vad gäller den ekonomiska politiken. Därför skall jag nu med utgångspunkt i den startade avtalsrörelsen försöka klargöra några grundläggande skillnader.

Efter valet 1976 deklarerade den borgerliga regeringen att Sveriges väg till ekonomisk styrka måste vara att få fart på exporten. Det överordnade målet blev att stärka konkurrenskraften genom att sänka företagens kostnader. I samma anda skulle man dämpa den offentliga sektorns tillväxt och föra över resurser till industrin.

Man skulle stimulera viljan att arbeta och spara genom en omläggning av skattepolitiken, som skulle ta bort inflationens skattehöjande effekt, och sänka marginalskatterna. Det skulle minska samhällets inkomster, men skulle å andra sidan kompenseras genom ökad tillväxt som också skulle medge realförbättringar åt alla. Investeringarna skulle hållas uppe genom bättre lönsamhet i företagen och ökad exportefterfrågan.

Vad har då hänt? Jo, vi fick en rad ingripanden i den utlovade inriktningen: devalveringar, indexreglering av skatten, marginalskattesänkning, miljardöverföringar till industrin osv.

Men den obehagliga sanningen är att åtgärderna inte har gett de avsedda effekterna, och dessutom har de medfört direkt negativa bieffekter.

Devalveringarna följdes inte av någon målmedveten plan för hur de skulle utnyttjas offensivt och gav därför framför allt ökad inflation. Åtgärderna i näringspolitiken följdes inte av några kraftfulla planer för offensiv strukturomvandling och blev därför mest en socialisering av förluster och nedläggningsbeslut. Den ökade lönsamheten i företagen har inte lett till ökade industriinvesteringar, utan framför allt till en snabb ökning av valuta- och andra spekulationsaffärer, utlandssatsningar m. m. - allt stimulerat av den höga inflationen.

Misslyckandena ledde i sin tur till att det inte blev någon tillväxt som kunde kompensera statskassan för skattesänkningarna. För hushållen blev det som vi alla vet realförsämringar. Kvar blev bara skattepolitikens fördelningspolitiska orättvisor.

Ur den här skildringen kan vi avläsa de grundläggande skiljelinjerna mellan socialdemokratisk och borgerlig politik - skillnader som också är helt avgörande för möjligheterna till en framgångsrik avtalsrörelse.

För det första: Exportindustrins problem är inte bara höga kostnader. Det krävs också en målmedveten satsning på strukturomvandling, forskning och utveckling samt tillvaratagande av nya idéer och samarbetsformer.

För det andra: En ensidig inriktning på draghjälp utifrån för att få fart på Sverige är förkastlig. Svångremspolitiken innebär att vi dåligt utnyttjar vår ekonomiska kapacitet. Vi måste ju också upprätthålla en inhemsk efterfrågan.

För det tredje: Det räcker inte med ökade vinster för att få fart på investeringarna så länge det finns lönsammare spekulationsaffärer. Här krävs statsingripanden och löntagarinflytande, liksom ett ökat sparande.

För det fjärde: Vi måste få en aktiv statlig politik för att bekämpa prisstegringarna. Det räcker inte att mana löntagarna till återhållsamhet – företagen höjer ju priserna ändå.

För det femte: I dåliga tider är det särskilt angeläget att upprätthålla en rättvis fördelnings- och skattepolitik – både av rättviseskäl och för att få förtroende för den ekonomiska politiken.

Men inte på någon punkt har vi fått gehör, och därför gick det som det gick. Finansplanens optimistiska gissningar har gång på gång dementerats av verkligheten, precis som 1980 års finansplan redan har underkänts t. o. m. av borgerliga politiker. Resultaten av misslyckandena ser vi inte minst hos Landsorganisationens medlemmar: sänkta reallöner, rekordartade prisstegringar, ökad arbetslöshet, förlorade industrijobb och rekordlåga investeringar som hotar jobben i framtiden.

Allt detta bildar grunden för den avtalsrörelse som vi nu startar. En chans att hjälpa till missade regeringen med skattebeslutet i december. Regeringen var uppenbarligen medveten om den negativa fördelningsprofilen, för man skrev i propositionen att arbetsmarknadens parter i lika hög grad som regeringen kunde påverka fördelningspolitiken.

Detta är märkligt. Här har vi alltså en regering som först skapar en extrem inflation och sedan späder på dess negativa fördelningseffekter med en orättvis skattepolitik. Sedan säger man att arbetsmarknadens parter i lika hög grad som regeringen kan påverka fördelningspolitiken, för att i nästa andetag också mana fackföreningsrörelsen till återhållsamhet.

Men detta går ju inte ihop. Sanningen är att med återhållsamhet kan vi inte korrigera orättvis fördelningspolitik. Nej, fackföreningsrörelsen måste nu *dels* slåss för att förhindra ytterligare reallöneförsämringar för våra medlemmar, *dels* försöka ta igen någonting av de gångna årens förluster och *dels* försöka korrigera de negativa fördelningseffekterna av bl. a. pris- och skattepolitiken. Det bäddar sannerligen inte för någon lugn avtalsrörelse – oavsett hur förhoppningarna är i det avseendet.

Nåväl, ännu finns det möjligheter för regeringen och för riksdagen att bidra med något positivt. Låt mig bara ta ett exempel.

Den återhållsamhet som löntagarna har visat de senaste åren har – det kan vi konstatera nu – lett till ökade företagsvinster utan att vi därigenom har fått nya exportmarknader, ökade investeringar eller fler jobb. Det kommer vi inte att acceptera en gång till. Därför är det ett krav att regeringen vidtar åtgärder så att företagets vinster verkligen används till produktiva investeringar.

Socialdemokratin har i sin ekonomiska motion skisserat hur detta bör gå

till. En fjärdedel av företagens vinster bör avsättas i riksbanken och endast frisläppas för investeringar som har godkänts av löntagarepresentanterna ute i företagen. Därutöver bör vi få en struktur- och utvecklingsfond med löntagarmajoritet och med uppgift att förstärka soliditeten i utvecklingsbara företag, genom köp av nyemitterade aktier. Medlen till fonden åstadkommes dels genom en avgift på lönesumman, dels genom att övervinster dras in.

Detta är en *nödvändig* åtgärd för att få fart på investeringarna, för att löntagarna skall kunna acceptera återhållsamhet och för att motverka de sneda makt- och förmögenhetseffekterna av ökade privata vinster. Och här kan icke regeringen lasta av sig sitt ansvar. Det här är ett krav som berör hela samhällsekonomin, och då måste också regeringen handla!

Dess värre är det inte bara på det här området som regeringens brist på handlingskraft oroar. Lika illa är det när det gäller sysselsättningspolitiken. Vi inom fackföreningsrörelsen – på sistone t. o. m. stödda av bl. a. Veckans Affärer – är djupt oroad för sysselsättningen senare i år. Då är det allvarligt att regeringen inte har lyckats åstadkomma några sysselsättningspolitiska förslag. Vi må ha olika meningar om sysselsättningsutredningen – och vi vet att sådana föreligger – men när regeringen *inte har någonting* att komma med, då är det illavarslande.

Över huvud taget verkar regeringen måttligt bekymrad för de arbetslösa och andra som tillhör de sämst ställda grupperna, vilket ju redan har påpekats här under dagen. Jag tycker att det är skrämmande när de få besparingar som regeringen gör i budgeten drabbar ersättningen till de arbetslösa och bidragen till studieförbunden, som ju framför allt används för att se till att lågutbildade får en chans att kompensera sitt utbildningshandikapp. På det senare området har ju t. o. m. mittenpartiernas eget studieförbund reagerat. Vuxenskolans tidning frågar sina egna medlemspartier, folkpartiet och centern: Hur har ni kunnat medverka till detta? För oss är kravet helt klart. Riksdagen måste avvisa denna sociala nedrustning.

Herr talman! Till sist bara en kort kommentar till energifrågan, som kommit in i debatten i olika sammanhang.

Vi får ofta höra frågan, varför det är omöjligt för oss att acceptera en avveckling på så kort tid som tio år. Jag tror att bakgrunden till den frågan är att de som ställer den inte har klart för sig vilken väldig omställning det handlar om och vilka enorma svårigheter Sverige står inför, alldeles bortsett från energifrågan.

Vi tror helt enkelt inte att det är möjligt att både klara de ekonomiska problem som jag tidigare har redogjort för och avveckla kärnkraften på tio år. I varje fall går det inte utan att vi ger upp alla våra övriga resurskrävande ambitioner – kampen mot arbetslöshet och bostadsbrist, den utbyggda barnomsorgen, den förbättrade skola och miljö som vi vill ha och det solidariska stödet till u-länderna som vi eftersträvar. Det väldiga priset är vi inte beredda att betala. Det är därför vi ser det som helt nödvändigt att få tid på oss för att genomföra avvecklingen och använda de energiresurser vi redan satsat så mycket på. Det är bl. a. därför som en kompakt majoritet inom fackföreningsrörelsen inte ställer upp på den cyniska kapitalförstöring

som andra pläderar för.

Låt mig slutligen som företrädare för socialdemokratin och för fackföreningsrörelsen svara på den fråga som ställdes tidigare i debatten med anledning av de påtryckningar som gjorts från Gränges Aluminium.

Självfallet tar vi avstånd från de metoder som Gränges Aluminium tillämpar. Våra medlemmar skall få ta ställning utifrån sin personliga uppfattning och övertygelse.

Budgetministern INGEMAR MUNDEBO:

Herr talman! Det må vara naturligt om jag i första hand talar om huvudlinjerna i budgetförslaget.

Det är i en mening en traditionell budget som vi i år har lagt fram. De nominella siffrorna är rekordhöga. Så har de varit varje gång under årtionden, oberoende av regeringar och riksdagsmajoriteter. Statsinkomsterna beräknas denna gång till 148 miljarder, statsutgifterna till 203 miljarder och budgetsaldot sålunda till 55 miljarder.

Budgetpropositionen är i en annan mening ett unikt förslag. Vi har kunnat böja av de senaste 10–15 årens utgiftstrender. Statsutgifterna har under de åren ökat med ca 7 % om året, också oberoende av regeringar och riksdagsmajoriteter. För kommande år beräknas ökningen till styvt 1 %.

Hur kan då siffrorna i statsbudgeten vara så höga? Hur kan budgetsaldot vara så stort, trots att regeringen talar om en stram budget, trots att myndigheter, organisationer, kommuner och andra talar om en hård, ja, nästan brutal budgetbehandling?

Vi nämner i budgetförslaget några siffror som belyser vad som har hänt under de gångna åren. Statsutgifterna har under de tre åren 1976/77–1979/80 ökat med ca 70 miljarder kronor, dvs. med i runt tal 23 miljarder om året.

Utgifterna för konsumtion och investeringar har ökat rätt måttfullt, med ca 15 miljarder, medan utgifterna för transfereringar till hushåll, kommuner och företag har ökat mera dramatiskt, med ca 55 miljarder. Härav är 40 miljarder som beror på automatiken: pris- och löneutveckling samt långsiktiga program. Folkpensionskostnaden t. ex. ökar i februari med omkring 950 milj. kr. Ca 8 miljarder gäller nya åtaganden: barnbidrag, skatteutjämning och annat. Ca 5 miljarder avser arbetsmarknads- och industripolitik.

Statsinkomsterna har under de tre åren ökat med ca 31 miljarder, drygt 10 miljarder om året. Denna lugnare utveckling beror dels på ekonomins allmänna utveckling, på problemåren, på en långsam utveckling av skatteunderlaget, dels på förändrade skatter. Såväl höjningar som sänkningar har ju skett under perioden, totalt snarast sänkningar.

Vi har sålunda fått en kraftig ökning av budgetunderskottet. Vi har haft budgetunderskott varje år under 1960- och 1970-talet, men underskotten har stigit, främst under senare år, från drygt 10 miljarder under 1976/77 till kanske 49 miljarder 1979/80. Vi har medvetet accepterat dessa underskott och sagt att ett lägre saldo skulle ha fordrat antingen lägre utgifter eller högre

skatter och avgifter. I båda fallen hade, enligt vår mening, tillväxten i ekonomin hämmats och de samhällsekonomiska och statsfinansiella problemen blivit större än vad de i dag är. Men det är en sak att för några år arbeta med stora underskott, en annan att göra det många år framöver.

Vad skall vi nu göra för att få balans i vår ekonomi, extern och intern balans? Vi nämner tre vägar till bättre balans.

För det första, tillväxten av sysselsättningen i vår industri, framför allt den utlandskonkurrerande sektorn, måste främjas. Vi måste vinna marknadsandelar och förstärka företagets konkurrenskraft. Då kan vi arbeta oss fram till yttre balans. Vi måste få en höjning av soliditeten och en förbättring av räntabiliteten i våra företag. Då kan näringslivet utvecklas positivt, och då kan vi få bättre anställningstrygghet och nya arbeten.

För det andra måste vi minska vårt oljeberoende. Sverige är ju mera beroende av importerad olja än något annat industriland. Oljan har ju en stor och snabbt växande tyngd i vår ekonomi. Vår oljenota blev under 1979 mer än 10 miljarder dyrare, vilket motsvarar 2,5 % av vår BNP eller hela vår bilindustris bidrag till handelsbalansen. Detta betyder en stark belastning för staten, kommunerna, företagen och hushållen. Vi måste alltså spara energi och utveckla alternativa energikällor med små miljöeffekter. Vidare bör vi, enligt min mening, under många år framöver – kanske 25 år – utnyttja kärnkraften.

För det tredje måste vi hålla tillbaka ökningen av såväl offentlig som privat konsumtion. Skall vi få utrymme för en ökning av exporten och en nödvändig strukturomvandling, blir utrymmet för en ökning av den offentliga och privata konsumtionen ytterst begränsat. Vi kan inte fortsätta att förbruka mer än vi producerar. Budgetförslaget betyder också ett bestämt steg i den riktningen. Och ändå är förslaget så utformat att det skyddar de svaga grupperna – det är förändringar i långsam takt som föreslås.

Kommer vi att få en utveckling mot balans i vår ekonomi under kommande år? Kan vi under 1980 få en god tillväxt? Kan vi få en ökad export? Kan vi få utrymme för fortsatt ökning av privat och offentlig konsumtion? Kan vi få utrymme för en del löneförbättringar? Kan vi begränsa prisökningarna? Några faktorer kommer att särskilt påverka utfallet:

1. Utvecklingen på energiförsörjningsområdet. Hur blir det med oljan, med tillgång och pris? Hur går det med kärnkraften?

2. Utvecklingen på arbetsmarknaden. Hur blir det med löneavtalen? Vilken nivå kommer de att hamna på? Kommer vi att nå den nivån genom en fredlig uppgörelse?

3. Utvecklingen inom den offentliga ekonomin. Hur går det med partierna i riksdag och i kommunala organ? Kommer de att medverka till en stram budget eller falla för lockrop om nya och högre anslag?

Jag vill stanna vid den senare punkten. Jag har vid många tillfällen sagt, bl. a. i det reviderade budgetförslaget våren 1979, att budgetpolitiken måste inriktas på att minska budgetunderskottet. Vi kan arbeta med ett budgetunderskott, vi kan t. o. m. för några år arbeta med ett betydande

budgetunderskott, men vi kan inte ytterligare många år arbeta med så stora underskott som nu. Kostnaderna och inflationsriskerna blir för stora, hanteringsproblemen för många, handlingsfriheten för liten. Statskuldräntorna för det kommande budgetåret beräknas till 18 miljarder kronor, en av de största posterna i budgeten.

Det har nämnts i denna debatt att de borgerliga skulle ha ändrat tonläge i fråga om statsfinanser och budgetunderskott. Det är måhända flera som har ändrat tonläge och flera som borde göra det. Naturligtvis har också jag ändrat mig i fråga om en del bedömningar – verkligheten har ju ändrats under åren. Men på en väsentlig punkt har jag samma mening nu som för knappt fyra år sedan, då jag började hantverket som budgetminister: Stora budgetunderskott är oroande, de är ett problem i ekonomin. De kan vara nödvändiga, men budgetpolitiken måste inriktas på att minska budgetunderskotten, att få ned dem till en mer hanterlig nivå än den där de med nödvändighet har legat under de senaste åren.

En huvudväg att nå balans i vår ekonomi måste självfallet vara att åstadkomma en snabbare real tillväxt, en högre BNP. Då kan vi också vid oförändrade skattesatser få ökade resurser för den offentliga sektorn, och människorna kan få en större kaka för den privata konsumtionen. 1 % högre BNP skulle t. ex. ge staten och kommunerna omkring 2,5 miljarder mer i inkomst. Därför är det av avgörande betydelse att vi kan få en hygglig tillväxt.

Men också optimisterna brukar säga att vi under kommande år måste räkna med en måttfull tillväxt, kanske runt 3 %, medan pessimisterna brukar tala om 1 %. Vi har ju förresten en del samhällsförbättrare som brukar tala om nolltillväxt som mål. De vill ha ett annorlunda samhälle men har inte gjort klart för sig och andra hur mycket annorlunda ett sådant samhälle skulle bli, hur mycket lägre materiell och social standard vi då skulle få.

Utan att vara tillväxtevangelist – ty en hög tillväxt har också sina problem – menar jag att en real tillväxt i vår ekonomi är en förutsättning för att vi skall nå balans, en förutsättning för social trygghet och välbästand. Men tillväxt kommer ändå inte att räcka. Kan vi då förbättra den offentliga sektorns situation genom att förbättra inkomsterna – höja skatterna?

Vi vet att vi redan har höga skatter. Vårt samlade skatteuttag är drygt 50 % av BNP. Inget land i världen har så hög skatteandel. Vi möter också växande problem inom vårt skattesystem – vi har för mycket av skattefusk och skatteflykt. Det kan bero på brister i lagar, i kontroll, i administration, i moral och i samhällssolidaritet. Men det är också ett tecken på att det finns gränser för vad människorna ser som ett rimligt skatteuttag. Därför är fortsatta skattehöjningar alltmer problematiska. Och vi måste vara klara över två saker:

1. Det finns inga nya skattesystem – vad de än skulle heta, varifrån de än skulle importeras – som kan ta hand om särskilt mycket mera än hälften av vår BNP, utan att det känns, utan att det bränns. Vi kan och måste förbättra vårt skattesystem, men det räcker ändå inte.

2. Det finns inga skattesystem – nya eller gamla – som kan lösa problemen

genom att lägga bördorna på andra, på grupper som man själv inte tillhör, som massmedia för tillfället sysslar med, villaägare, båtägare, avdragsmän- niskor, höginkomsttagare etc. De höga skatterna måste belasta de breda inkomstgrupperna – det är ett matematiskt faktum som vi aldrig kommer ifrån. Vi måste av andra skäl – för att få mer rättvisa skatter – förändra nuvarande system, t. ex. förändra avdragsregler. Men nya regler kan inte, om de skall vara rimliga, plötsligt ge samhället många nya pengar. De många pengarna kommer från de många människorna.

Och en sak till bör vi vara klara över – också det en obehaglig sanning för många: Skall vi fullfölja alla fattade beslut, alla flerårsprogram, alla ambitioner i handlingsprogram för regeringar, förvaltningsutskott, kom- munstyrelser och partier, blir skattehöjningar ofrånkomliga. Det finns inga tillväxtnivåer, inga skattereformer som kan möjliggöra att vi slipper det. Skattehöjningar blir då ofrånkomliga och är delvis redan beslutade – t. ex. höjs ATP-avgiften med 0,25 % om året fyra år framöver.

Det är en litet märklig debatt som en del politiker och massmedia ibland för då man talar om att höjda skatter kan vara aktuella för olika framtida reformer. Sanningen är att de kan bli nödvändiga för det som somliga politiker och partier redan nu vill göra.

Vi måste alltså gå till kostnadssidan om vi skall kunna få balans. Skall vi någonsin få balans i den offentliga ekonomin, måste vi dämpa tillväxttakten. Vi måste ha en öppen attityd till förändringar, vi måste vara beredda att ompröva och omprioritera.

Vi har också i detta budgetarbete kunnat dämpa den reala ökningstakten i utgifterna. Men det är, som framgår av de höga siffrorna, svårt att snabbt påverka utgiftsautomatiken så kraftigt att en snar förbättring av statsfinan- serna kan nås. Det blir nödvändigt med insatser i ett mera långsiktigt perspektiv och med en restriktiv prövning också under kommande år. I en sådan prövning måste man självfallet lägga stor vikt vid sociala värderingar. Det är viktigt framför allt för oss liberaler att i regering, i riksdag och i kommuner verka för detta. Grunden måste vara den reala tillväxten i ekonomin. Då kan vi få en förbättring på inkomstsidan och en god grund för det fortsatta reformarbetet. Men vi kan inte klara balansproblemen utan att ta itu med utgiftssidan. Det finns, som framgår av den aktuella debatten, somliga som försöker komma förbi detta faktum.

Jag skall inte nu i detalj granska oppositionens motioner. Det blir tillfälle att mera i detalj göra detta i senare debatter. På några viktiga punkter tycks vi ha samma mål. Vi vill minska inflationen, nå balans i utrikeshandeln och främja den ekonomiska tillväxten. Jag tror inte att vi kan nå de målen genom nya skattehöjningar eller genom än högre budgetunderskott.

Det finns också en del oroande inslag i motionerna, t. ex. konkreta krav på skattehöjningar eller aviseringar av sådana, liksom en lång rad förslag till ytterligare utgifter. Det kan vara svårt att bedöma innehållet i somliga av dem. De kan beskrivas i rätt allmänna satser, såsom allmänna riktlinjer och program, och deras innehåll är svårt att summera. Men om förslagen i motionerna skall konkret genomföras, lär det inte bli fråga om budgetun-

derskott om 55, 56 eller 57 miljarder utan det blir ett ännu högre underskott.

Redan det förhållandet att motionärerna själva summerar sina förslag och finner att de kommer att medföra ett budgetsaldo om 55 miljarder är intressant. Man har alltså funnit det ofrånkomligt att för det kommande året arbeta med den höga nivån på budgetunderskottet.

Man har tidigare i debatten uttryckt sig så att budgetunderskottet är "ert", dvs. de borgerliga partiernas underskott. Ja, det må så vara – vi tar ansvaret för de budgetförslag som är framlagda. Men en summering av de förslag som framförts de tre gångna åren visar att skillnaderna har varit tämligen små, och den här gången är det alltså inte några skillnader. I vart fall med tanke på vad som anförs i motionerna kan vi väl säga att detta också är ert underskott, och vi kan konstatera att vi för det kommande året får arbeta med, dess värre, samma underskottsnivå.

Det finns i motionerna många förslag som förr i tiden, då socialdemokraterna satt i regeringen och de borgerliga var i opposition, av Gunnar Sträng och andra skulle ha kallats överbud. Jag vill kalla åtminstone de flesta av dem för goda förslag, som är hyggligt motiverade. Ändå har de inte fått utrymme i vårt budgetförslag. Vi måste, om vi skall få balans, säga nej till många goda och hyggligt motiverade förslag, både nu och åren framöver.

Herr talman! Jag vill till sist något beröra kommunernas situation. Denna har på ett speciellt sätt stått i centrum i den aktuella debatten. Kommunerna har sedan 1960-talet haft en stark konsumtionstillväxt, starkare än den privata och statliga sektorn. Det är en följd av politiska beslut. De politiska partierna har ansett att vi bör använda en stor del av våra resurser för sådana ändamål som kommunerna sysslar med – social vård och omsorg, hälso- och sjukvård, utbildning, kultur, miljö m. m. Kommunernas tillväxt har under 1970-talet varit 4 à 5 % om året, medan den totala tillväxten i ekonomin varit 2,25 % om året.

Vi har varit och är ense om att kommunerna skall spela en central roll i samhällsarbetet. Det är inte detta debatten bör handla om. Frågan gäller hur snabb tillväxt vi har råd med.

Den snabba utvecklingen har under många år – egentligen under hela 1970-talet – oroat ekonomer och stundom också politiker. Regeringen och kommunförbunden har haft många överläggningar om kommunernas utveckling och träffat en rad överenskommelser – det skedde 1972, 1975, 1977 och 1978. I den senaste överenskommelsen avseende 1979 och 1980 var regeringen och kommunförbunden ense om att en kommunal ökningstakt på 4 à 5 % om året inte var samhällsekonomiskt möjlig. En riktpunkt borde vara att volymutvecklingen stannade vid 3 % om året. Den bedömningen skulle ses som en kompromiss mellan å ena sidan vad som var samhällsekonomiskt önskvärdt och å andra sidan de angelägna önskemål som fanns om en utbyggd kommunal verksamhet. Man sade sig vara medveten om att svårigheter kunde föreligga för ett begränsat antal kommuner och landsting att under 1979 anpassa verksamheten till det målet. Man sade också att en prioritering av barnomsorg, äldreomsorg och långtidssjukvård skulle innebära att resurskrä-

vande reformer och förbättringar inom andra områden skulle få anstå eller genomföras bara i den utsträckning som var möjlig inom ramen för i huvudsak redan befintliga resurser.

Det framhölls också att största återhållsamhet skulle iakttas i fråga om statliga beslut som skulle ställa anspråk på kommunala insatser.

Våren 1979 kom så riksdagsbeslutet om den kommunala ekonomin. Det innebar ett nytt skatteutjämningsystem fr. o. m. år 1980. Den reformen skulle genomföras under två år – 1980 och 1981. Det betydde att de statliga bidragen ökade med närmare 3 miljarder och att ett antal specialdestinerade bidrag skulle upphöra.

Det framhölls att kommunerna genom reformen skulle få kraftigt förstärkta inkomster och att man därför skulle inrikta sig på att sänka kommunalskatterna. De statliga bidragen skulle inte få utnyttjas för att driva upp den kommunala expansionstakten. Man var ense om att utrymmet för konsumtionsökning under åren närmast framöver var begränsat och att betydande delar av det utrymmet redan var intecknat. Den kommunala verksamheten kunde inte i framtiden expandera i samma takt som hittills.

Detta sammanhang måste vi ha klart för oss då vi nu skall bedöma regeringens förslag att – mot bakgrunden av det samhällsekonomiska och statsfinansiella läget och mot bakgrunden av kommunernas situation och utveckling – ta en längre genomförandeperiod för skatteutjämningsreformen. Det andra steget, som skulle komma 1981, bör fördelas på åren 1981 och 1982.

Nu sägs det i en del av de kritiska kommentarerna till detta förslag, att kommunerna ställs på svältkost, att regeringen hetsar mot kommunerna, att regeringen straffar, bryter löften osv. Det är verkligen att följa det gamla talarrådet: Argumenteringen svag, höj rösten! Ty alla dessa höga röster har föga med verkligheten att göra.

Jag vill nämna några data, om nu någon händelsevis är intresserad av fakta.

Kommunerna fick – och får – i allmänna och speciella statsbidrag följande. 1978: 30 miljarder, 1979: 34 miljarder, 1980: 38 miljarder, 1981: 43,4 miljarder om oförändrade regler skulle gälla, och 42,6 miljarder enligt regeringsförslaget. alltså i det senare fallet ca 4,5 miljarder mer nästa år än i år. Skatteutjämningsbidragen, som 1980 är 6,6 miljarder, skulle med oförändrade regler vara 8,8 miljarder 1981 och enligt regeringsförslaget 8,1 miljarder. Kommunerna kommer alltså att få ökade bidrag också nästa år.

Nu kan det sägas att detta inte är reella förbättringar, det är inflationsautomatik. Ja, det är delvis sant. Men också de pengarna måste finansieras – det tror jag att skattebetalarna väl inser.

Det sägs att regeringsförslaget är en bestraffning. Det är självfallet orimligt. Skulle förändringar betraktas som bestraffningar, alternativt belöningar? Skulle myndigheter och organisationer som inte får allt vad de vill ha vara bestraffade? Om vi inte skulle kunna ändra riksdagsbeslut, skulle

våra problem inom samhällsekonomi och statsfinanser bli omöjliga att hantera.

Det blir problem för den kommunala planeringen om vi förändrar, sägs det också. Ja, det kan det bli – fast kommunerna måste arbeta med större osäkra faktorer än så, liksom staten och vi enskilda. Vi har i detta land nu många besvärliga problem till följd av de starkt stigande oljepriserna. Dem hade vi inte planerat, men vi måste se dem som ett faktum och förändra vår tillvaro – såväl stat som kommun, såväl företag som enskilda.

Vi måste vara beredda att ompröva – så sade partierna då vi förra året resonerade om samhällsekonomin. Ja, om vi är beredda borde det inte bli ett sådant väldigt liv när några smärre omprövningar också sker. Man kan resonera om på vilka sektorer de bör ske. Men även om vi skulle få en mera gynnsam utveckling under 1980, kommer vi att få mindre utrymme för privat konsumtion och väsentligt mindre utrymme för statlig konsumtion – den blir ju oförändrad. Då kan det inte vara så orimligt om vi också skulle få en något långsammare ökningstakt för den kommunala konsumtionen. Det är detta som det handlar om – att få en lugnare tillväxttakt, en takt som vi har råd med.

Jag tror, herr talman, nu liksom under de gångna åren, att vi kan komma fram till balans i vår ekonomi. Men det kommer att kräva ett mödosamt och långvarigt arbete.

KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Herr talman! Ingemar Mundebo har nu i tre år försvarat sina växande budgetunderskott. Varje år har budgetunderskottet varit det exakt rätta och det riktigt avvägda för ekonomins behov. Det här är faktiskt – om det inte vore så långt till taket skulle jag sätta ett kors där – första gången som budgetministern erkänner att budgetunderskottet är för stort.

Under herr Mundebos tre år som budgetminister har statsutgifterna ökat med 60 %, dvs. med nära 20 % per år, fram till och med det innevarande budgetåret 1979/80. Nu proklamerar man att denna starka utgiftsexpansion har brutits. Ökningen till nästa budgetår, 1980/81, blir bara 9,5 % i löpande penningvärde. Men det är en ganska missvisande jämförelse, därför att man räknar utifrån ett utfall innevarande budgetår enligt den prognos man gör för nästa budgetår.

Skulle herr Mundebo 1978 ha valt att ta fram samma siffra hade han fått en utgiftsökning på 4,5 %. 1979 hade han fått en utgiftsökning på 6 %. I år skulle han få en utgiftsökning på 9,5 %. Med den här kalkylmetoden kan man faktiskt bevisa att årets budget är den mest expansiva budget som Ingemar Mundebo har lagt fram under sina år här i riksdagen. Vad som hänt är helt enkelt att budgetministern varje år har underskattat den faktiska utgiftsökningen med över 10 %, dvs. med tiotals miljarder kronor varje år. Slutsatsen är enkel att dra: Man har kvar hela jobbet med att hålla den här budgeten inom den ram som herr Mundebo vill ange. Man kan då oroligt fråga sig: Vad händer om riksdagen fr. o. m. nu inte beviljar en enda krona utöver vad som anges i budgeten? Vad händer om vi får en konjunkturför-

svagning med snabbt växande arbetslöshetstal? Vad händer om strukturkriserna fortsätter?

Vi står redan inför allvarliga problem när det gäller varven, Tretorn AB i Helsingborg, möbelindustrin, glasindustrin, gjuterierna osv. Det skall tydligen inte satsas några pengar på dessa områden. Allt skryt om att man har medverkat till en våldsamt omläggning av den stalliga budgetpolitiken, vilket man gör ett huvudnummer av, är helt enkelt inte trovärdigt. Budgetministerns förflutna talar inte för en sådan här hantering.

Budgetministern INGEMAR MUNDEBO:

Herr talman! Jag tror inte att jag någonsin har nämnt vilket budgetunderskott som är det exakt rätta. Det går ju inte att fastställa vilken nivå som är den exakt rätta. Vad vi har pekat på, både nu och vid tidigare tillfällen, är det faktum att om vi hade valt att gå fram med lägre utgifter eller med högre skatter och avgifter hade vi också kunnat redovisa ett lägre budgetunderskott för riksdagen. Men vi har sagt att vi inte tror att det hade varit bättre för samhällsekonomin eller för statsfinanserna eller för människornas trygghet att välja något av de alternativen. Vi har alltså valt att redovisa budgetunderskott på de nivåer som framgår av budgetpropositionerna. Vad som sedan är det exakt rätta är en fråga som man väl inte ens i efterhand kan svara på.

På basis av våra värderingar och bedömningar har vi valt att redovisa denna avvägning. Vi har pekat på vilka följderna skulle bli om vi hade valt ett annat alternativ, om vi hade valt att gå fram med lägre utgifter eller med högre skatter och avgifter. Efter att ha lyssnat till många debatter om siffror, fram och tillbaka, har vi vidare kunnat konstatera att några avgörande skillnader i fråga om budgetsaldot inte har förelegat mellan regeringen och oppositionen under de gångna åren.

Kjell-Olof Feldt har gjort gällande att summan av oppositionens inkomstförslag och utgiftsförslag under tidigare år hade givit bättre budgetsaldon än regeringens åtgärder. Vi har inte trott på de beräkningarna. I en situation då svenskt näringsliv haft problem att konkurrera på arbetsmarknaden har vi inte trott att detta skulle ha underlättats av högre löneskatter och högre andra skatter. Vi har trott att vi skulle ha fått större problem med sysselsättning och välfärd här i landet.

När det gäller det kommande budgetåret slutar summeringarna, såväl för regeringen som för oppositionen, med ett budgetunderskott på 55 miljarder. Då har vi ändå inte i oppositionens budgetalternativ räknat med de många och delvis rätt omfattande motioner som det är svårt att beräkna kostnaderna för. Jag tänker på kravet på en sysselsättningsproposition och uttalandena om lägre hyror och matpriser. Det vill självfallet alla ha. Men skall det vara någon substans i sådana uttalanden handlar det om ökade subventioner, och sådana kostar pengar, och det betyder alltså ett större budgetunderskott.

Vi har inte fått överensstämmelser mellan budgetförslagen och slutresultaten under de här åren. Det hade man inte under 1950- och 1960-talen heller, och inte tidigare under 1970-talet heller för den delen. Det är

förklarligt, eftersom det händer en del saker i ekonomin under ett år och eftersom regeringen kommer tillbaka till riksdagen med kompletteringspropositioner vid i allmänhet tre tillfällen under riksmötet och tjugotals av ekonomiska propositioner. Dessutom händer det saker i den allmänna samhällsekonomin som påverkar budgetens utfall. Just under de gångna åren har det hänt ovanligt mycket av det slaget. Jag tänker inte bara på de stora förändringarna i fråga om oljepriserna utan också på en hel rad andra saker.

Därför kan jag självfallet inte garantera vilket utfallet för det kommande budgetåret slutligen blir. Om de antaganden om det kommande året som vi har gjort stämmer med verkligheten och om riksdagen följer våra förslag bör underskottet också bli det vi räknat med. Men det kan inträffa förändringar i ekonomin som innebär både bekymmer och glädjeämnen – dess värre är väl risken för bekymmer väsentligt större än utsikterna till glädjeämnen – och därför kan slutsaldot bli ett annat. Riksdagsbehandlingen kan också resultera i ett annat budgetsaldo. Mot bakgrund av de uttalanden som gjorts om oron för ett högt budgetsaldo är min förhoppning att riksdagen skall vara återhållsam med att ta på sig nya utgifter, så att *det* inte blir en grund för ett ökat budgetsaldo.

Herr talman! Jag vill inte se beskrivningarna av den brutna utgiftstrenden som beröm för en insats. Jag vill mera se det som en varningssignal. Trots att förslaget innebär en lägre utgiftstrend än förut, så är budgetunderskottet så betydande som hela 55 miljarder kronor. Det är alltså ett vittnesbörd om vilka stora insatser som behövs under de kommande åren för att vi skall kunna arbeta oss fram till en bättre balans i samhällsekonomin.

KJELL-OLOF FELDT (s) replik:

Herr talman! I fråga om försvarandet av tidigare budgetunderskott är verkligheten Ingemar Mundebo minne dåligt. I själva verket fortsätter han att försvara sin budgetpolitik. På s. 3 och 4 i budgetförslaget diskuterar man om det hade varit möjligt med lägre utgifter eller högre skatter. Nej, säger man, i bägge fallen hade tillväxten i ekonomin hämmats och de statsfinansiella och samhällsekonomiska problemen blivit större än vad de är i dag. Kan man klarare belysa att det man har gjort har varit rätt och riktigt till sista miljonen?

Nu säger Ingemar Mundebo att han inte vet om de antaganden som har gjorts i budgetförslaget kommer att stämma med verkligheten, dvs. om utfallet blir det väntade eller om man kan göra denna neddragning av utgiftsökningarna. Men varför då göra så stor affär av någonting som man inte har utträttat? Varför inte vänta tills man får se hur det går?

Ingemar Mundebo återvänder till en tidigare favorittanke som han har haft, nämligen att de socialdemokratiska budgetalternativen inte hade inneburit någon avgörande skillnad. Det hade inte blivit någon egentlig effekt om de hade genomförts, säger han. Men varför beskrev då tidigare i dag statsministern och Lars Tobisson från moderata samlingspartiet de våldsamma skatthöjningar som skulle ha genomförts med en socialdemo-

kratisk politik de senaste åren? Våra förslag kan väl inte samtidigt vara både betydelselösa och i stort sett försätta det svenska näringslivet ur stridbart skick? Båda argumentationslinjerna söker ni driva från regeringens sida, men det är faktiskt inte möjligt att göra det.

I vårt budgetalternativ har vi sagt att man kan behöva ingripa med åtgärder mot alltför snabba hyreshöjningar och matprisstegringar. Det används nu som ett bevis för att vi vill ytterligare försämra budgetunderskottet. Jag måste be Ingemar Mundebo fundera över vad det skulle innebära om vi ganska radikalt kunde ta ned inflationstakten i Sverige och samtidigt få en bättre tillväxt. Vilka utgiftsbesparingar skulle det innebära för staten och kommunerna, och vilka förbättrade inkomster skulle det ge? Det borde vara någonting att fundera över innan man så lättvindigt avfärdar tanken på en aktiv antiinflationspolitik.

Det kom, herr talman, ett mycket intressant och klart besked från herr Mundebo om att framtida skattehöjningar blir nödvändiga, inte för att några nya reformer skall genomföras, utan – och det är vad vi har hävdat ganska länge – för att betala för herr Mundebos budgetpolitik. Skatterna måste alltså höjas för att betala de underskott som den borgerliga regimen har åsamkat oss.

Jag måste fråga: Betyder för det första det beskedet att herr Mundebo är beredd att undervisa Gösta Bohman om detta? Betyder det för det andra att herr Mundebo är beredd att slutföra utredningsarbetet om produktions-skatten, så att vi vet att vi kan ha underlag för en finanspolitik i framtiden?

Budgetministern INGEMAR MUNDEBO:

Herr talman! Den stora affären gäller nog inte hur mycket som har gjorts genom det här budgetförslaget, utan den gäller de klargöranden som ges om hur stora insatser som behövs för att få balans i den offentliga ekonomin och balans mellan inkomster och utgifter. Det är ett arbete som har påbörjats. Men det återstår ett långt och mödosamt arbete innan vi har nått målet. I detta arbete måste vi i huvudsak se till kostnadssidan. Självfallet skall vi arbeta för en ekonomi som ger oss en god real tillväxt, men med detta såsom grund måste huvuddelen av arbetet ligga på kostnadssidan.

Jag sade inte att framtida skattehöjningar skulle vara nödvändiga med min och regeringens budgetpolitik. Vad jag sade var att skattehöjningar kan bli nödvändiga för att genomföra det som somliga politiker och partier redan nu vill genomföra. Jag nämnde då fullföljandet av alla fattade beslut, alla flerårsprogram, alla ambitioner i handlingsprogram för regeringar, förvaltningsutskott, kommunstyrelser och partier. Jag delar inte – det gör inte heller regeringen – alla dessa ambitioner och flerårsprogram. Vi tror inte att det nu är realistiskt att genomföra dem. Därför säger vi att en del program får ta litet längre tid. Därför har vi inte redan genomfört en allmän sysselsättningsförsäkring, trots att det finns goda skäl för att införa en sådan. Därför säger vi att det får ta ett år längre tid att genomföra en kommunalskatteutjämningsreform. Skulle vi förverkliga alla de program och ambitioner som finns i de socialdemokratiska partimotionerna, bleve skattehöjningar ofrånkomliga.

Som jag framhöll i mitt tämligen långa anförande är den vägen alltmer problematisk. Vi måste vara beredda att ompröva den långa raden av ambitioner och handlingsprogram just för att undvika de framtida skattehöjningar som eljest blir ofrånkomliga.

Bruttoskatteutredningens arbete skall fullföljas. Men jag tror inte att vi därigenom får en grund för att lösa balansproblemen i samhällsekonomin. Den kan komma med goda förslag som kan vara användbara i ett fortsatt reformarbete, men fortfarande gäller att skattehöjningar blir alltmer problematiska. Ett bevarande av nuvarande sociala avgifter och ett kompletterande med en ny hög skatt, proms eller vad man vill kalla den, kan betyda problem för vår samhällsekonomi och för sysselsättningen, som gör det svårare för oss att i framtiden få balans.

Till sist, herr talman! Självfallet vill vi och vill väl alla föra en aktiv kamp mot inflationen, som är ett av samhällets största problem. Vi vill göra allt vad vi kan för att få den så låg som möjligt. Kunde vi uppnå att begränsa inflationen till 5 % under 1980 vore det bra. Men jag måste säga att de verbala avsnitten i den socialdemokratiska motionen är mycket fylligare än avsnitten med konkreta uppslag till hur man skall nå detta mål. Åter ett exempel: Man vill hålla matpriserna och hyresnivåerna nere. Självfallet vore det bra, men skall vi göra det med subventioner, vad blir då resultatet? Vi får antingen höja skatten eller också öka budgetunderskottet. Ingetdera förslaget är särskilt bra i nuläget.

GUNNAR STRÄNG (s):

Herr talman! Vi har på relativt kort tid, litet mer än tre år, hamnat långt ut i det ekonomiska träsket. När vi bevittnar regeringens försök, redovisade i finansplan och i budgetförslag, att ta sig därur, ger det små förhoppningar om ett rimligt resultat. Jag säger med avsikt att den dystra utvecklingen i huvudsak härleder sig från de drygt tre år som vi har haft borgerligt regeringsstyre i vårt land, även om regeringen påstår att misslyckandet på den ekonomiska politikens område förklaras av vad som hände före regeringsskiftet.

Jag gör den reflexionen, herr talman: Hur länge skall man orka med att i en utveckling, där vi år efter år efter år kan avläsa en allt sämre situation för nationens ekonomi, ständigt hänvisa till vad som hände på löne- och avtalsfronten åren 1974 och 1975?

Den tillrättalagda historieskrivningen håller lika litet för en kritisk granskning som alla spådomar vi har upplevt sedan årsskiftet 1976-1977, spådomar som varierats på det kända temat i senaste valrörelsen "Nu går det bra, nu är krisen över. Alla kurvor pekar uppåt." I dag tvingas många bevittna att kräftgången fortsätter, och de nakna siffrorna verifierar den fortskridande försämringen av nationens ekonomi.

Nu räcker det inte med regeringens förmaningar, även om de för all del riktas åt flera håll i år. Det allt överskuggande problem som vi nu har att se i ögonen är en till ytterlighet komplicerad och besvärande avtalsrörelse över hela det svenska löntagarfältet. Vad man på löntagarhåll på ett mycket

Onsdagen den
30 januari 1980

*Allmänpolitisk
debatt*

hårdhänt sätt har blivit varse som resultat av den borgerliga regeringspolitiken är ju en kraftig standardsänkning och en arbetslöshet som till nöds har hållits inom rimliga gränser genom satsningar över arbetsmarknadspolitiken i en omfattning som vi tidigare inte hade upplevt. I dag har vi i öppen arbetslöshet och av AMS omhändertagna sammanlagt ungefär 225 000 medborgare. De skulle föredra att arbeta i sina reguljära yrken och anställningar, men i många fall har de blivit utestängda genom en felaktig ekonomisk politiks verkningar.

Som en extra komplikation till den brist på arbete som föreligger på den reguljära arbetsmarknaden kommer påfrestningarna på statsbudgeten. Ca 10 miljarder årligen får vi nu acceptera för att skylla sysselsättningsbristen, och det leder fram till en statsfinansiell situation som har karakteriserats här i dag såsom helt ohållbar.

Men det är ju inte enbart det att löntagarna med rätta kräver kompensations för standardsänkningen de tvingats acceptera. Standardsänkningen framstår som så mycket mer orättvis därför att den har genomförts samtidigt med favörer till de bättre ställda medborgargrupperna och företagen. Den tyvärr permanenta inflationen på gissningsvis 10 à 12 % som vi dras med kräver också garantier, även om man skriver avtal för ett enda år.

Några trovärdiga ansatser för att komma till rätta med inflationsproblemet hittar vi inte i den produkt som regeringen har presenterat riksdagen. Något handlingskraftigt förslag finner vi inte inför perspektivet av fortlöpande hyresstegringar, matprisstegringar, en allmän uppgång i konsumentprisindex och ett ränteläge som bönder och bostadskonsumenter f. n. kvider under.

Vi saknar också alla tecken på handlingskraft när det gäller ofrånkomliga ingripanden i de så utsatta krisbranscherna. Jag tänker på varvens problem, såvida inte herr Åsling vid besöket i Göteborg under gårdagen kom på andra tankar. Vi kan ju hoppas på det. Jag tänker vidare på järn- och stålindustrin och på gruvhanterings problem. Jag tänker också på skogsindustrin i södra och mellersta Sveriges små bygder med industriella anläggningar, likaså på glasindustrin och bryggeriindustrin, där nedläggningshoten duggar tätt. Alla dessa orter är så hårt utsatta på grund av att dessa industrier har varit så dominerande när det gäller sysselsättningen. Därför markeras problemen ytterligare. Regeringens likgiltighet på den här punkten demonstreras av en reduktion i industriministerns del av budgetkakan på icke mindre än 4 miljarder i förhållande till innevarande år. Vidhåller man från regeringens sida den avvisande och negativa uppfattningen, blir situationen omöjlig på åtskilliga orter i vårt avlånga land. Jag vill uppmana herr Åsling – om han vill överleva politiskt – att tänka om, trots de konsekvenser det eventuellt får på budgeten.

Vi har från socialdemokratins sida rekommenderat att staten ges resurser och att förbedelser vidtas, så att en nödvändig förstärkning av statskassan via en produktionsbeskattning kan göras från årsskiftet 1980-1981. Det får då göras i samband med då pågående avtalsförhandlingar. Jag behöver inte utveckla det närmare.

Då vissa av våra större företag i år gör påtagligt höga vinster har vi

föreslagit att dessa icke, vilket nu sker, skall delas ut till aktieägarna utan i stället omhändertaras av samhället, dels för att på ett smidigare sätt skapa möjligheter för en lugnare löneutveckling, dels för att skapa erforderliga tillgångar för den ofrånkomliga investeringsutbyggnad som industrin behöver. Jag vill minnas att regeringens företrädare på denna punkt säger: Det bör klaras av vid förhandlingarna. Herr Bohman vet mycket väl att Svenska arbetsgivareföreningen där kommer att säga nej. Det skulle den ha gjort även 1974, men då tog sig den socialdemokratiska regeringen friheten att ta av industriföretagen de s. k. övervinsterna, vilket säkerligen från många utgångspunkter var till nytta och båtnad.

Vi har föreslagit en handfastare kontroll över och en stabilisering av matpriser och hyror. Och vi vägrar att acceptera att regeringen slår sönder kommunernas ekonomiska kalkyler och tvingar fram kommunala skattehöjningar. Tyvärr lägger regeringen fram förslag som går i rakt motsatt riktning. Herr Mundebo sade för en stund sedan att argumenteringen är svag när vi kritiserar regeringen i det senare avseendet. Då höjer talarna rösten, sade herr Mundebo. Budgetministern kanske bör rikta sig till en ledamot av denna kammare som heter Börje Hörnlund och sitter som ordförande i Landstingsförbundet, till en f. d. ledamot av denna kammare som heter Svea Wiklund, ordförande i Kommunförbundet, eller till Kurt Ward eller Inge Hörlén, båda tidigare ordförande i kommunförbunden. De känner var skorna klämmer, för de har dem på sig. De behöver inte höja rösten för att tala om hur situationen är.

Vi skall komma ihåg att vi av kommuner och landsting begär en aktivitet på områden som denna kammare har prioriterat. Det är barnomsorgen, långvården och skolan med alla dess problem. När de fullgör dessa uppgifter har de självfallet rätt att få de löften uppfyllda som denna riksdag så sent som 1979 ställde ut.

Jag vill sammanfatta mina rekommendationer till regeringen på följande sätt.

Ni måste gå ur attityden av neutrala betraktare när det gäller nationens ekonomi, statsfinansernas bedrövliga utveckling, skuldsättningen inom- och utomlands, de otillfredsställande industriinvesteringarna och bristen på arbete på reguljär arbetsmarknad. Det torde i dag vara viktigare än någonsin tidigare att vi har en regering som vill och vågar handla, som tar initiativ och som upphör med att i stillhet överlämna sitt fögderi till det privata näringslivets företrädare. Hur duktiga de än kan vara på sitt speciella område klarar de inte de överspännande och sammanhållande planeringarna, som jag anser är absolut ofrånkomliga i den mycket bekymmersamma tid och framtid vi går till mötes.

Herr talman! Jag vill i detta korta inlägg – som av naturliga skäl, sett från mina utgångspunkter, är högst otillfredsställande tidsmässigt – säga några ord om det ständigt aktuella skatteproblemet. Det är ett område i den politiska debatten som väcker ett intensivt intresse. Jag förstår detta. Det uppträder så många sakkunniga som enligt egen uppfattning är rustade att lösa detta svåra problem. Det har framför allt blivit våldsamt populärt att

ropa på det nya skattesystemet. T. o. m. jag själv har ju blivit en företrädare för den propagandan, enligt tidningarna. Det är det nya skattesystem som man säger skall lösa alla problem. Då har man i bakhuvudet den tanken, att det befriar oss som skattebetalare från mycket av plågan, men samhället skall fungera ungefär lika bra i alla fall. Detta går naturligtvis inte ihop. Vi måste ha höga skatter här i vårt land, oavsett hur vi tar ut dem. Vi kan variera uttaget mellan direkt stats- och kommunalskatt, den indirekta vägen via mervärdeskatt och punktskatter eller via socialavgifter och den av oss föreslagna produktionsfaktorbeskattningen. Vi kommer att behöva de flesta varianterna i fortsättningen.

Skattepolitiken är en fråga om hur man fördelar skattebördan medborgarna emellan, men det vore önskvärt om man från början ställde in sig på att de skatteinkomster stat och kommun har i dag måste behållas. Det är väl i själva verket en blygsam målsättning mot bakgrunden av det år från år så enormt stigande budgetunderskottet och nationens allt större beroende av lånefinansiering, både här från de svenska medborgarna och hos bankirerna utanför våra gränser. Att fortsätta den lånekarusellen är en omöjlig politik.

Innan jag gör ytterligare några korta kommentarer till själva skatteproblemet, skulle jag önska använda de sista minuterna för att få några fakta inskrivna i riksdagsprotokollet.

Budgetministern har i år i sitt förslag till riksdagen varit vänlig nog att presentera en del statistiska uppgifter i avseende på skattepolitiken. Jag ger honom gärna ett erkännande för detta. Han meddelar oss bl. a. att av sex miljoner skattebetalare svarar de som har en inkomst under 50 000 kr. per år för 83 % av skatteinkomsterna. Alla som har en inkomst under 80 000 kr. per år svarar för 95 % av våra skatteinkomster. Budgetministern berättade i övrigt för intresserade läsare att 5 % av våra skatteinkomster härleder sig från inkomsttagare som tjänar mer än 80 000 kr. om året.

Jag skall komplettera budgetministern med ytterligare ett par intressanta siffror. I inkomstskiktet under 50 000 kr., där vi finner 83 % av skattebetalarna, är högsta marginalskatten 43 %. I inkomstskiktet upp till 80 000 kr., där vi har 95 % av inkomsttagarna, är högsta marginalskatten 63 %. Det är i och för sig inga skrämmande tal. Utan att tynga med ytterligare statistik vill jag säga, att de höga marginalskatterna – låt mig säga mellan 77 och 85 % – finner vi där inkomsterna överstiger 100 000 kr. per år. Det är noga räknat 1,2 % av landets skattebetalare som betalar dessa högre marginalskatter.

Detta ger en mera nyanserad syn på marginalskatteproblemet än vad som förekommer i den gängse debatten. Budgetministern har tagit fram statistiken, och jag är tacksam för att få citera den.

Vi har i denna nya situation, där inflationen under borgerlig regim fått ett inslag av permanens, studerat andra uppslag i fråga om skattesystemets utformning. I dessa funderingar spelar självfallet den obegränsade avdragsrätten en väsentlig roll. Jag erkänner gärna att det för att förena de båda synpunkterna – avdragsproblemet och marginalskatteproblemet – kan behövas nya inslag i de skattepolitiska konstruktionerna. Våra grannländer

har arbetat med de här problemen. I Finland gäller ett system med begränsning av avdragsrätten, danskarna har nu lagt fram ett förslag om ett annat system, och ett tredje har normmännen konstruerat. Dessa har – det erkänner jag som sagt villigt – föranlett ett stort intresse från vårt håll.

Vi är, herr talman, medvetna om att det f. n. förekommer litiga försök från uppfinningsrika personer att vid sidan om den skattepolitiska lagstiftningen göra personliga vinster genom att undanhålla skatt. Det brukar populärt talat betecknas som att vi håller på att utveckla oss till ett folk av fifflore och fufflore. Jag har reagerat mot dessa enkla, generella beskrivningar och gör det här genom att säga att det övervägande flertalet av våra sex miljoner skattebetalare är hederliga människor som betalar sin skatt.

Det stora problemet är emellertid att lära folk att bemöta stat och kommun eller, med ett ord sagt, samhället med samma respekt för ärlighet i hanteringen som de i allmänhet bemöter enskilda medmänniskor. Jag tror jag kan försäkra att den som fiffelar med skatten, tar svarta, okontrollerade jobb, låter bli att redovisa inkomster på svårkontrollerbara fält och, för att vara aktuell, laborerar med traktamenten – vi vet att allt detta förekommer – förmodligen aldrig i livet skulle fundera på att beröva en enskild medmänniska en enda krona eller något av en enskild människas egendom.

Hur skall vi förklara denna dubbla moral? Ja, kollektivet stat och kommun är på något sätt en mera utomstående och anonym företeelse än den enskilda personen och den fysiska individen. Den anonyma företeelsen stat och kommun är det mindre besvärande att lura upp. Ibland kallas det ju också för smart skatteteknik. Jag tror att mycket av förklaringen härtill ligger däri att vi har en offentlig propaganda från talarstolar och i tidningar, från politiska partier och enskilda individer som är inriktad på att beskriva skattepålagorna som en onödig plåga för hederligt folk. Indoktrinerar publiken dagligen och stundligen härmed för att omväxlande bli upplyst om att det i själva verket bara är skrala politikernas oförmåga att hantera pengarna som är anledningen till det höga skattetrycket, så blir också reaktionen bland publiken anpassad därefter. Det blir på något sätt inte så stor synd att smita ifrån en pålaga som presenteras som orättvis, som onödig och som begränsande för den enskildes rätt och frihet.

Kan vi, herr talman, få alla dem som excellerar i en argumentering som den jag nu beskrev att sluta därmed, då tror jag vi har mycket större möjligheter att uppnå ärlighet hos de svenska skattebetalarna i allmänhet. Stat och kommun är de enskilda individernas gemensamma angelägenhet, precis som den enskildes angelägenhet är det för individen själv.

På förslag av tredje vice talmannen beslöts att kammarens förhandlingar skulle fortsättas kl. 19.30.

Onsdagen den
30 januari 1980

Anmäldes och bordlades följande interpellation som ingivits till kammarskansliet

Anmälan av interpellation

den 30 januari

Meddelande om frågor

1979/80:129 av *Karin Israelsson* (c) till arbetsmarknadsministern om användningen av specialdestinerade medel för sysselsättningsskapande åtgärder:

Riksdagen beslöt den 15 mars 1979 att medel skulle ställas till förfogande för sysselsättningsskapande åtgärder i Vindelälvsområdet. Av det anslagna beloppet, 100 milj. kr., skulle 40 miljoner användas för att fullfölja den påbörjade upprustningen av väg 1140 mellan Ammarnäs och Sorsele.

Sorsele kommun är synnerligen hårt drabbad av arbetslöshet och vägbygget skulle kunna ge ortens åkare en möjlighet till arbete under den period som byggnationerna pågår. Åkerinäringen har stora svårigheter. Timmertransporter sker av olika orsaker i mindre omfattning nu och detta ger färre möjligheter till arbete än tidigare.

Anbudsförfarandet när det gäller antagande av entreprenör för den etapp som nu påbörjas skedde helt i enlighet med gällande lagar. Dock togs ej den i kommunen verksamma åkerirörelsen som entreprenör, vilket har till följd att arbetslöshet drabbar åkeriägarna. Ersättningsarbeten finns ej att tillgå för dessa i en redan tidigare så hårt drabbad kommun.

Med stöd av det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att ställa följande fråga till arbetsmarknadsministern:

Är arbetsmarknadsministern beredd att medverka till att en ändring kommer till stand, så att specialdestinerade medel för sysselsättningsskapande åtgärder inom ett visst område ger arbetstillfällen för den ortsbundna befolkningen inom detta område?

§ 8 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 30 januari

1979/80:296 av *Evert Svensson* (s) till kommunministern om tidpunkten för förslag om den andliga vården vid sjukhus och kriminalvårdsanstalter m. m.:

Utredningen rörande den andliga vården vid sjukhusen och vid kriminalvårdens anstalter överlämnade sitt betänkande (Ds Kn 1972:2) i januari 1979. Detta har därefter varit föremål för remissbehandling.

Med anledning av det sagda får jag till kommunministern ställa följande fråga:

När avser statsrådet att lägga fram proposition om den andliga vården vid sjukhus, kriminalvårdsanstalter m. m.?

1979/80:297 av *Evert Svensson* (s) till kommunministern om en plan för utveckling av statens stöd till trossamfunden:

Med anledning av årets budgetproposition om stödet till trossamfunden (bil. 18, s. 98) vill jag till kommunministern rikta följande frågor:

När kan riksdagens begäran från våren 1979 om en plan för utveckling av statens stöd till trossamfunden förväntas?

Är kommunministern vidare beredd att ange efter vilka kriterier en sådan plan skall upprättas, dvs. vilket ekonomiskt mål planen skall ha och vilka kostnader som skall inräknas?

1979/80:298 av *Bonnie Bernström* (fp) till justitieministern om användningen av journalistiskt material som bevis i rättegångar:

Polis och åklagare får spela in TV:s nyhetsprogram på videoband och sedan använda dessa som informationskälla i brottmål och som bevis i rättegångar. Detta har nu Stockholms tingsrätt slagit fast.

Detta är ett allvarligt hot mot integriteten och rättssäkerheten och kan allvarligt försvåra journalisters arbetsmöjligheter.

Med anledning härav vill jag fråga justitieministern:

Vilka åtgärder ämnar justitieministern vidta för att förhindra att journalistiskt material används som bevis i rättegångar?

1979/80:299 av *Arne Fransson* (c) till kommunikationsministern om statsbidrag till enskild väghållning:

Enligt SFS 1979:788 förordningen om statsbidrag till enskild väghållning anges bl. a. att bidrag lämnas för en sådan väg som inte är av ringa längd och som är ändamålsenlig med hänsyn till övriga vägar, om kostnaderna för vägen är skäligen med hänsyn till nyttan av den. Verkställigheten av förordningen meddelas av statens vägverk, som i sin praktiska tillämpning angivit att den nedre gränsen skall vara 450 meter för att bidrag skall kunna utgå. Detta innebär en skärpning i förhållande till tidigare tillämpning.

Enligt min uppfattning är det angeläget att man gör en mera flexibel tolkning och inte så strikt stannar för ett visst meterantal. Man måste t. ex. ta sociala hänsyn till de grupper av sjuk- eller folkpensionärer som bor vid enskilda vägar och där avståndet kanske understiger 450 meter. För dessa människor är det viktigt att kunna bo kvar i sin bostad. Statsbidraget spelar därvid en betydande roll. Utan detta kanske man inte har ekonomiska förutsättningar att klara av vägunderhållet och kan tvingas flytta ifrån sin bostad.

Med hänvisning till det anförda vill jag fråga kommunikationsministern

Nr 73

Onsdagen den
30 januari 1980

om han är beredd att medverka till en generösare tolkning än den som nu tillämpas vid beviljandet av statsbidrag till enskild väghållning.

§ 9 Kammaren atskildes kl. 17.59.

*Meddelande om
frågor*

In fidein
SUNE K. JOHANSSON

Solveig Gemert